

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Avaliku õiguse instituut

Kerttu Kuusemäe

KRÜPTORAHADE KÄIBEMAKSU REGULATSIOON

Magistritöö

Juhendaja: Villy Lopman, LL.M
Kaasjuhendaja: dotsent Lasse Lehis

Tallinn 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. KRÜPTORAHA OLEMUS	8
1.1. Bitcoin ajalugu	9
1.2. Bitcoin tehniline olemus.....	10
2. BITCOINI ÕIGUSLIK TÕLGENDUS.....	19
2.1. Euroopa Keskpanga tõlgendus bitcoinist	21
2.2. Financial Action Task Force tõlgendus bitcoinist.....	24
2.3. Teiste riikide seisukohad bitcoini õiguslikust seisundist ja maksustamisest.....	27
2.3.1. Suurbritannia	28
2.3.2. Belgia.....	29
2.3.3. Soome	30
2.3.4. Rootsi.....	31
2.3.5. Saksamaa	32
2.3.6. Poola.....	32
2.3.7. Holland	33
2.3.8. Hiina	34
2.3.9. Venemaa.....	34
2.4. Eesti ametiasutuste tõlgendus bitcoinist.....	35
2.4.1. Eesti Maksu- ja Tolliameti seisukoht	35
2.4.2. Eesti Finantsinspektsiooni seisukoht.....	37
2.4.3. Eesti Halduskohtu seisukoht.....	38
2.4.4. Eesti Vabariigi Valitsuse seisukoht.....	41
3. BITCOINI KÄIBEMAKSU REGULATSIOON	44
3.1. Finantsteenuste käibemaksu regulatsioon	45
3.2. Bitcoin kui käibemaksu objekt	49
3.1.1. Bitcoin kui raha	53
3.1.2. Bitcoin kui e-raha	57
3.1.3. Bitcoin kui muu vabalt kaubeldav maksevahend	58
3.1.4. Bitcoin kui väärtpaber	63
3.1.5. Bitcoin kui vautšer.....	65
3.1.6. Bitcoin kui digitaalne kaup.....	66
3.2. Bitcoin maksustamise probleemid.....	69
3.2.1. Kaupade ja teenuste ostmise bitcoinide eest	70

3.2.2.	Teenused bitcoini tehingute läbiviimiseks	72
3.2.3.	Bitcoini tehingute tõestamisega seotud teenused	74
3.2.4.	Bitcoinide vahendamise seotud teenused	76
3.3.	Ettepanekud	78
KOKKUVÕTE.....		81
VALUE ADDED TAX LEGISLATION REGARDING CRYPTOCURRENCIES		85
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU		91
	Kasutatud kirjandus.....	91
	Kasutatud normatiivmaterjalid	93
	Kasutatud kohtupraktika.....	95
	Elektronilistel kandjatel allikad.....	96

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariigi president, Toomas Hendrik Ilves, ütles Vabariigi 97. aastapäevakõnes tabavalt: „Ühelt poolt oleme väga edumeelsed ja uhked mõnede asjade üle nagu Skype, e-riik, idufirmad, kellest paljud on saavutamas maailmas suurt edu. Aga samas oleme väga konservatiivsed teistes valdkondades ja kinni dogmades, mis kehtisid 20 aastat tagasi.“¹

Me elame muutuvmas maailmas ja teatud valdkonnad ning tõekspidamised, mis kehtisid aastakümneid tagasi, ei ole enam asjakohased. Et kodanikel oleks julgust ja kindlust elumuutuste ja arengutega kaasa minna, peaks riik selleks looma soodsad tingimused. Suure osa kindlustundest annab õigusselgus. Kui riik soovib oma kodanikega koos areneda, tuleb olla valmis koostööks ja seeläbi olla vastuvõtlik ka innovaatilistele muudatustele.

Tänapäeval on meie elus kesksel kohal raha, mis kogu meie elu tehinguid ilmestab ja seob. Oleme harjunud mitte mõtlema, kuidas raha tegelikult töötab. Valitsus, keskpangad ja erapangad toodavad nii-öelda igapäevast, modernset raha – eurosid, naelu, dollareid. Koos võimuga toota raha, kaasneb aga ka peidetud kujul paratamatult võimalus manipulatsiooniks, näiteks intressimäärade ja inflatsiooni läbi. Kui raha eesmärk peaks olema vääring, mille vastu saab vahetada kaupu ja teha toiminguid, siis ei saa jätta tähelepanuta, et täna on raha muuhulgas ka poliitiline tööriist, vahend.

Ajalooliselt on maailmas olnud kahte sorti raha. Üks, mis tugineb kaubale ja on esemeline, nagu näiteks kuld. Teine, mis põhineb riigi lubadusel, nagu näiteks euro. Täna saab rääkida ka kolmandast tüübist - raha, mis põhineb matemaatikal. Krüptoraha – virtuaalne valuuta - mis on sõltumatu keskest tegevvoimust. See töötab kui tavapärane digitaalne raha, kuid mis tänu oma tehnoloogiale on kaitstud manipulatsiooni ja väärarvitamise eest.

Kuna krüptorahasid on maailmas erinevaid ning neid tekib ja kaob ühtejärge, keskendutakse käesolevas töös neist hetkel kõige tuntumale – bitcoinile. Kuigi täna ei ole võimalik täie kindlusega väita, et Bitcoin'i mõju ühiskonnale või finantsüsteemile saab olema monumentaalne, ei saa ka välistada võimalust, et see juhtub. Olenemata mõju suurusest tulevikus, on teema oluline ja aktuaalne ning autor leiab, et seda tuleb lähemalt analüüsida.

¹ T. H. Ilves, Hargnevates teedest valida tarkus, 24.02.2015, arvutivõrgus: <http://www.president.ee/et/ametitegevus/koned/11118-hargnevatest-teedest-valida-tarkust/index.html>, seisuga 06.03.2015

Magistritöös keskendutakse küll peaaesjalikult bitcoinile, kuid töös tehtavad järeldused on kohaldatavad ka olemuselt sarnastele krüptorahadele.

Arvestades, et käesoleval hetkel puudub bitcoinide osas nii siseriiklikul kui Euroopa Liidu tasandil ühtne regulatsioon, leiab autor, et teema vajab täiendavat analüüsimist. Käesoleva uurimistöö teema on autori hinnangul aktuaalne esmajoones ettevõtjate seisukohast. Ettevõtjate perspektiivist vaadatuna on oluline, et seadusandja kohtleks neid samaväärselt kõigi siseriiklike ja ka teiste Euroopa Liidu ettevõtjatega.² Seni, kuni puudub ühene ning ettevõtjale õiglane ja selge regulatsioon, viib see äriühinguid Eestist eemale keskkonda mis on tõhusam ja toetavam.

Magistritöös esitatud järelduste alusel on võimalik kontrollida, kas käibemaksudirektiivist tulenev maksuvabastuse regulatsioon vastab nõuetele ja on sarnaselt tõlgendatav. Olemata käesoleva magistritöö eesmärgist, võivad esitatud järeldused olla iseenesest aluseks ka ettevõtjate ja riigi vahelisele dialoogile seoses Bitcoinide maksustamisega kaasnevatele küsimustele.

Euroopa Liidu ühisturu toimimise seisukohast vaadatuna seisneb magistritöö aktuaalsus selles, et Euroopa Liidu huvides on siseturgude nõuetekohane toimimine ning tõrked üleliidulises käibemaksusüsteemis võivad kaasa tuua negatiivse mõju. On oluline, et liikmesriikide ettevõtjaid ei pandaks ebavõrdsesse konkurentsituatsiooni, mis läbi võivad turul tekkida konkurentsimoonutused.

Käesoleva magistritöö uurimisprobleem on Eesti Maksu- ja Tolliameti tõlgendus Eesti käibemaksuseaduse § 16 lõike 2¹ osas. Maksuhaldur on jõudnud järeldusele, et Bitcoin'i puhul ei ole tegemist maksuvaba finantsteenusega. Eelnevast tulenevalt kuulub bitcoinidega kauplemisel tekkiv käive maksustamisele tavapärase 20%-lise käibemaksumääraga.

Töö eesmärk on analüüsida krüptoraha käibemaksuga maksustamist Eestis. Selleks, et töö eesmärki saavutada analüüsib autor, kas hetkel kehtivas käibemaksuseaduses sätestatud finantsteenuste maksuvabastuse alus, mis tuleneb Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi sätetest³,

² RKPJKo 3-4-1-1-02 p 12, 14 jj.

³ Käibemaksu harmoniseerimise aluseks olev põhiline õigusakt on Euroopa Liidu nõukogu 17. mai 1977. a direktiiv 77/388/EMÜ - kumuleerivate käibemaksudega seotud liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta – ühine käibemaksusüsteem: ühtne maksubaas (edaspidi Kuues Direktiiv), mis on ümber sõnastatud Euroopa Liidu nõukogu 28. novembri 2006. a direktiiviga 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi, mida on viimati muudetud nõukogu 7. detsembri 2010. a direktiiviga 2010/88/EL (edaspidi: käibemaksudirektiiv või direktiiv)

peaks laienema Bitcoinidele. Kas Bitcoinide puhul on tegemist finantsteenustega, millisel juhul kohaldub maksuvabastus, või mitte. Samuti analüüsib autor võimalust, et Bitcoin institutsioon jääb üleüldse väljapoole käibemaksuregulatsiooni.

Käesoleva magistritöö uurimishüpotees on seega alternatiivne ja uurimistöö käigus sedastatav järeldus on üks kahest: 1) bitcoinidega kauplemisel tekkiv käive on maksustatav tavapärase siseriikliku 20%-lise käibemaksunääruga; või 2) bitcoinidega kauplemisel tekkiv käive on maksuvaba käive.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on peasjalikult rakendatud võrdlev-süsteemset ja analüütilist uurimismeetodit. Autor on kogunud informatsiooni erinevate riikide Bitcoin maksustamise regulatsioonide kohta, mida eesmärgipärase tulemuse saavutamiseks võrdles. Magistritöö teemale relevantseid õigusreegleid on tõlgendatud analoogilise ja süstemaatilise meetodi kasutamisel.

Töö on jaotatud kolmeks peatükiks. Töö esimeses osas selgitatakse krüptoraha olemust, keskendudes sealjuures Bitcoinile. Autor annab ülevaate Bitcoin ajaloost ning vaatleb lähemalt süsteemi tehnoloogilist poolt, et anda objektiivne kokkuvõte Bitcoin toimimismehhanismist. Töö teises osas defineerib autor bitcoin mõiste õiguslikust vaatenurgast, analüüsides ja võrreldes selleks nii siseriiklike kui teiste riikide institutsioonide, organisatsioonide ja maksuhaldurite seisukohti. Töö kolmandas osas lahkab autor Bitcoin käibemaksuregulatsiooni, analüüsides bitcoin kui käibemaksuobjekti ning võrreldes seda analoogia korras teatud finantsinstrumentide ja teenustega ning vaatleb lähemalt Bitcoin maksustamise võimalusi ning olukordi. Töö resümees võetakse kokku magistritöö järeldused ning esitatakse vastus käesoleva töö sissejuhatuses püstitatud uurimistöö hüpoteesile. Juhul, kui töö tulemusena selgub, et praegune käibemaksuseaduse tõlgendus ei ole kooskõlas Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi ja siseriiklike aktidega, esitab autor töö viimases peatükis ettepanekud käibemaksuseaduse rakendamiseks.

Töö põhiallikateks on Euroopa Nõukogu direktiiv 2006/112/EÜ, Euroopa Liidu Kohtu praktika ning Eesti Käibemaksuseadus. Kui võrd Bitcoin maksustamisega seotud probleemi lahendus peitub peasjalikult käibemaksudirektiivi tõlgendamises, mille ainuõigus on Euroopa Liidu Kohtul, uuritakse käesoleva töö eesmärkide saavutamiseks Euroopa Liidu Kohtu asjakohast praktikat. Töö teisesteks allikateks on käesoleva töö kirjutamisel kasutatud nii Eesti kui väliskirjandust, sealhulgas raamatuid, artikleid ja seaduste kommentaare, mis puudutavad nii Eesti kui välisriikide õigust, seadusi ning kohtulahendeid. Lisaks Eesti õigusele on töös

käsitletud Euroopa Kohtu ning Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtteid. Suurt osa etendas ka MTÜ Eesti Krüptoraha Liidu poolt koostatud õiguslik uurimus. Analüüsi muutis keeruliseks aga probleemi uudsus ning sellekohase vähese erialakirjanduse olemasolu. Täpsem nimekiri kasutatud allikatest on käesoleva töö lõpus.

Magistritöös on aluseks võetud õigusaktide tekst seisuga 01.04.2015.

1. KRÜPTORAHA OLEMUS

Juba 1976. aastal pakkus Nobeli laureaat F. Hayek välja riigist eraldatud rahasüsteemi, mis kujuneks ja tugineks ainuüksi turu mõjul ja najal. Ta leidis, et makromajanduslikud tulemused paraneksid, kui riigi kontroll raha üle kaoks, jättes raha loomise ainuüksi eraettevõtete kanda.⁴

Seega, kahtlemata ei ole uue rahasüsteemi mõte uudne ning krüptoraha ei ole samuti oma olemuselt esimene omasuguste seas. Varasemalt loodud digitaalsete ja uuenduslike rahasüsteemi näidetena võib tuua E-gold'i⁵, INTGold'i ja OS-Gold'i⁶, mis on aga kõik ühel või teisel viisil tänaseks oma lõpu leidnud. Põhjus, miks krüptorahal on reaalne võimalus püsima jääda, on selle süsteemi uuenduslik infotehnoloogia ja sellest tulenev detsentraliseeritus. Mudelil puudub üks kindel institutsioon, mis seda väljastaks, haldaks või juhiks. Lihtsustatult öeldes on tegemist jagatud võrgustikuga.

Aastate jooksul on krüptoraha populaarsus kasvanud, mille tulemusena on süsteemi ja tehnoloogiat aina enam uuritud ja analüüsitud ning aina rohkem on loodud ja arendatud erinevaid krüptorahasid. Krüptorahadest on tänaseks kõige laialdasemalt levinud Bitcoin, olles turul vaieldamatult domineeriv. Ülejäänud alternatiivsed krüptorahad, omades küll teatud bitcoini tunnuseid, aga samaaegselt erinevates iseloomulike tunnuste poolest, on saanud omale ühise nimetaja - altcoin. Käesoleval hetkel on ringluses suuremal või vähemal määral ligikaudu 500 altcoini. Nende hulgas on paratamatult ka nii petu- kui püramiidiskeeme, mis krüptoraha mainele kahjustavalt mõjuvad. Samal ajal, võttes arvesse, et paljudes altcoinides on kasutatud eksperimentaalseid tehnoloogilisi lahendusi, siis lõpptulemusena aitavad nad kaasa krüptoraha arengule ja kitsaskohtade parandamisele.

Kuni krüptosüsteemi leiutamiseni ei õnnestunud makse saajal ühtse registripidaja puudumise tõttu kontrollida, et maksja ühte ja sama raha üheaegselt mitmes kohas ei kasutaks. Seepärast on ka internetiostudel enamasti müüja tehingu vastaspooleks mitte lõpptarbija, vaid pank või krediitkaardifirma. Riigi reeglikoorma alla painutatud maksevahendaja annab küll kaupmehele kindlustunde, kuid ei unusta selle eest ka raha küsida.⁷ Majandusteadlane H. Pajula on öelnud,

⁴ F. A. Hayek. Denationalization of Money: The Argument Refined, 3. trükk, IEA 1990

⁵ Wikipedia, E-gold, arvutivõrgus: <http://en.wikipedia.org/wiki/E-gold>, seisuga 06.03.2015

⁶ Wikipedia, Digital gold currency, arvutivõrgus: http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_gold_currency, seisuga 06.03.2015

⁷ Bitcoin: Detsentraliseeritud virtuaalraha, X Keskus, 13.11.2014, arvutivõrgus: <http://kes-kus.ee/bitcoin-detsentraliseeritud-virtuaalraha/>, seisuga 28.03.2015

et kogu rahasüsteem on tegelikult usalduse müümine, mistõttu võiks väita, et krüptoraha muudest maksmise võimalustest põhimõtteliselt ei erine. See aga ei tähenda, et riigid üle kogu maailma ei oleks hädas, kas ja kuidas krüptorahasid reguleerida.

Nagu autor eelnevalt mainis, on bitcoin vaid üks paljudest alternatiivsetest rahadest, mis oma olemuselt ei ole esimene ega kindlasti mitte viimane omasuguste seas. Küll aga on Bitcoinil puhul tegemist ajalooliselt esimene krüptorahaga, mis on suutnud koguda piisavalt populaarsust, et seeläbi oma eesmärk teostada. Seepärast on autor oma uurimistöös keskendunud peamiselt Bitcoinile, mis aga ei välista, et väljatoodud hüpoteesid ning järeldused ei kehtiks ka teistele ja kõikidele muudele olemuselt sarnastele krüptorahavääringutele.

1.1. Bitcoin ajalugu

Bitcoin sai maailmale avalikuks 2008. aastal. Tol hetkel uskusid paljud asjasse puutunud osapooled, et kogu senine finantssüsteem on kokku kukkumas. Samal ajal leidis palju indiviide, kes olid pigem mõtestatud kriitiliselt ning ühtlasi ei saanud väga paljud bitcoini palavikust aimu veel pikki aastaid. Mainimata ei saa jätta, et veel tänagi elab suur osa rahvastikust selles osas teadmatuses, ühiskonnas, kus bitcoinidest midagi kuuludki ei ole. Autor leiab, et see on aga pigem mööduv nähtus ning krüptorahade laialdane levik jätkub, olenemata sellest, et nad riikide jõustruktuuridele üksjagu peavalu valmistavad ning neist esialgu eemale hoida püütakse.

Bitcoinite teekond sai oma alguse 18. augustil 2008, mil registreeriti domeen „bitcoin.org“, misjärel avaldati dokument „Bitcoin: kasutajalt kasutajale mõeldud elektroonilise raha süsteem“, milles tutvustati krüptovaluuta toimimispõhimõtteid. Dokumendi autoriks oli Satoshi Nakamoto⁸, kelle isik on tänaseks teadmata, kuid arvatakse, et tegemist on kollektiivse sünonüümiga.

⁸ Legendi järgi alustas Satoshi Nakamoto tööd krüptoraha loomiseks 2007. aastal. Tegemist on nimega, kelle tegelikku identiteeti pole tänaseks, hoolimata paljudest pingutustest, suudetud tuvastada. Nakamoto on ise väitnud end olevat 37 aastane mees, kes elab Jaapanis. Need väited on aga vastu võetud üsna skeptiliselt, arvestades isiku inglise keele kasutust ning ka näiteks seda, et Bitcoinite tarkvara ei dokumenteeritud ega märgistatud Jaapani keeles. Bitcoinite põhiarendaja Gavin Anderseni väitel ei ole isegi tema kindel, kes Nakamoto on, sest on temaga suhelnud vaid e-kirja vahendusel. Olenemata aga, et isik on tänaseks kadunud, siis nagu Bitcoinite disain ei vaja ühtki usaldusväärset osapoolt, ei vaja Bitcoin toimiseks Satoshihit.

Esimesed bitcoinid loodi, täpsema definitsiooni kohaselt kaevandati, 3. jaanuaril 2009. Sellest kuupäevast alates eksisteerivad maailmas esimesed 50 bitcoini.

2009. aasta oktoobris avaldas „Liberty Standard“ esmakordselt bitcoini väärtuse, mille kohaselt võrdus 1 dollar 1 309 bitcoiniga.⁹ Ilmestamiseks vääringut, siis näiteks 4 aastat hiljem oli ühe bitcoini väärtus 1 242 dollarit, mis on 1,6 miljonit korda kõrgem.

Bitcoinide, kui süsteemi suhtes, võib selgelt eristata kaht koolkonda. Esimesed, vabaturu pooldajad, leiavad, et Bitcoin süsteem pakub pelgupaika valitsuse ja selle käepikenduste – pankade – kõikjale tungiva pilgu eest. Vastasleer on aga arvamisel, et kõik tsiviliseeritud eluks vajalikud reeglid vajavad teatud hetkest alates riigipoolset jõustamist. Autor nõustub siinkohal esimese koolkonna pooldajatega, leides, et Bitcoin annab võimaluse valida, kuidas keegi oma finantsvahenditega soovib tegutseda ja selline valikuvabadus peaks toimima võrdsetel alustel.

1.2. Bitcoin tehniline olemus

Bitcoiniks võib nimetada terviklikku, isereguleerivat süsteemi, mis täidab samal ajal nii raha, maksesüsteemi kui ka panga rolle.¹⁰ Tegemist on tehnoloogiaga, mida valdkonnavälistel isikutel võib olla keeruline mõista ning hoomata. See aga ei tähenda, et mõistmata kõiki tehnoloogilisi nüansse, ei saaks inimesed seda täieulatuslikult kasutada. Kasutamiseks piisab kui teada mõningaid olulisemaid põhimõtteid ning alusfunktsioone. Alljärgnevas alapunktides on põhjalikumalt lahti seletatud autori meelest kõige relevantsemad.

Nakamoto ise on kirjeldanud matemaatilist süsteemi selliselt, kus iga uue virtuaalse rahaühiku „trükkimiseks“ tuleb lahendada järjest keerulisemaks muutuv krüptograafiline ülesanne ning säärasel rahal on maksimaalne kogus, millest üle pole võimalik minna. Seda võib kõrvutada kullakaevandamisega, mis alguses, kui kuld on maapinnal, on lihtne, aga mida rohkem kaevandatakse, seda keerulisem on uut kulda leida ja aja jooksul selle väärtus kasvab, sest nõudlus ületab pakkumise. Niisamuti ei ole kulda lõpumatult.

⁹ New Liberty Standard, 2009 Exchange Rate, arvutivõrgus: <http://bit.ly/1tHFbtR>, seisuga, 05.03.2015

¹⁰ A. Sauga, Kuidas hakata bitcoinlaseks? MTÜ Eesti Krüptoraha Liit, 29.08.2014, arvutivõrgus: <http://www.kryptoraha.ee/bitcoin/kuidas-hakata-bitcoinlaseks/>, seisuga 05.03.2015

Käibel olevate bitcoinide arvu teoreetiline piir on 21 miljonit, mis on määratud Bitcoinisüsteemi arendaja poolt ja mis on lähtekoodis püsivalt kirjas.¹¹ Kuigi teoreetiliselt on võimalik lähtekoodi muuta, loeb võrk kehtetuks tehingud, mis seda kokkulepet ei aktsepteeri. Seetõttu nõuaks selle praktiline muutmine kogu võrgu üheaegset tarkvara uuendamist, mis omakorda peaks olema aktsepteeritud valdava enamuse süsteemi kasutajate poolt.

Olulise vahemärkusena toob autor veel siinkohal välja mõistete kasutamise erinevuse nii üleüldises mastaabis kui käesolevas töös. Kasutades mõistet Bitcoin, suure algutähega, peetakse silmas protokoll¹² ehk tervet infotehnoloogilist süsteemi. Bitcoin on üks iseseisev protokoll, mille eesmärgiks on saata ja vastu võtta makseinformatsiooni. Rahauhikuna kasutatakse mõistet bitcoin, väikese algutähega. Võrdluseks võib tuua, et kui dollar on rahaühik USA pangavõrgustikus, siis bitcoin on rahaühik Bitcoinisüsteemis.

1) Detsentraliseeritus

Bitcoinisüsteemis puudub kolmas osapool, milleks nii-öelda tavapärastes tehingutes on pank. Traditsioonilise raha probleemiks on saanud usaldus, millel selle töövõime põhineb. Pangalt eeldatakse esmajärjekorras usaldusväärust – inimesed peavad saama sellist institutsiooni usaldada, et ei viidaks läbi näiteks raha võltsimist ega alandataks raha väärtust, et kasutajate raha säilitataks ning ülekanded toimuksid õiguspäraselt. Pankasid usaldatakse kaitsma kasutajate privaatsust ning kontodel olevat raha identiteedivarguste eest. Alahinnates pankade usaldust, loodi süsteem, mis põhineb tõestusel.

Nakamoto leidis, et inimestel peaks olema õigus ning võimalus saata kõikvõimalikke andmeid ühelt isikult teisele ilma, et teenusepakkuja või ükskõik milline kolmas osapool võiks kontrollida ja seejuures näha, saadetud informatsiooni sisu.¹³ Sama põhimõtte peaks kehtima ka maksevahenditele ning krüptograafia annab selleks võimaluse. Tegemist on teadusega informatsiooni kodeerimisest ja dekodeerimisest, säilitamiseks privaatsust.

Bitcoin on P2P (*peer to peer* ehk kasutajalt kasutajale) võrgustik, milles kasutajad peavad ühiselt koos andmebaasi. Andmebaasi abil peetakse arvet bitcoinide kuuluvuse üle

¹¹ 21 miljonit bitcoini on eelduslikult kaevandatud aastaks 2040.

¹² Tehnilisest vaatevinklist on „protokoll“ kooskõlastatud süsteem, mille läbi jagatakse üle kogu võrgu informatsiooni. Bitcoinisüsteemi abil jõuab ühe kasutaja arvuti teise kasutaja arvutisse ja saadab informatsiooni, kinnitades, et näiteks esimesel kasutajal on X ühikut bitcoini ühel veebiaadressil ja ta tahab need vahetada teatud vahendite vastu teisel aadressil.

¹³ S. Nakamoto, Bitcoin open source implementation of P2P currency, 11.02.2009

aadressidele. Iga andmebaasi kirje omistab mingi koguse bitcoine kindlale adressaadile, kusjuures aadressiks on krüptograafilise võtmepaari avaliku poole kontrollsumma ehk hash-väärtus.¹⁴

Kolmanda osapoole puudumine tähendab samal ajal aga ka seda, et kasutaja vastutab ainuisikuliselt oma otsuste ja tegude eest, sest vajaduse korral puudub keskne organisatsioon, kelle poole pöörduda. Vastutus annab teiselt poolt aga jällegi vabaduse soetada omaenese raha eest ükskõik mida, millal ja kelle käest ning seejuures ilma tavapärase pankade vahendustasude ja kontrollita.

2) Wallet ja digitaalsed võtmepaarid

Kasutaja wallet või nii-öelda „pangakonto“ võib eksisteerida nii arvuti kõvakettal, mäluulgal või mõnel teenusepakkuja veebileheküljel. Wallet on oma olemuselt fail, mis sisaldab kogumikku aadressidest ja võtmetest, mida saab kasutada, et saata või vastu võtta bitcoine. Aadress on nagu pangakonto number, mida on võimalik lihtsal meetodil luua ning millede kogus ei ole piiratud, ehk et isik ei pea rahulduma vaid ühe aadressiga. Aadress on tähtedest ja numbritest koosnev tõusutundlik kood, mis näeb välja näiteks selline: 1tRkMBDDMGDLLcyh13eqP3WtUdcPxg66x.

Wallet sisaldab kahte krüptograafilist koodi ehk võtit – üht privaat- ja üht avalikku võtit, mis võimaldavad bitcoinide ülekandeid ühelt aadressilt teisele. Privaatvõti on vajalik selleks, et bitcoine kulutada. Seega on kasutaja jaoks oluline hoida seda enda salajases valduses, et keegi teine omaniku bitcoinidele ligi ei pääseks. Avalikku võtit kasutatakse aga selleks, et bitcoine walletisse juurde kanda. Avalikud aadressid on iseenesest kõigile nähtavad, aga aadressi kuuluvus mitte, seega säilib teatav anonüümsus.

Virtuaalraha walletit võib defineerida kui vahendit, tarkvara aplikatsiooni või muud mehhanismi, mis võimaldab bitcoine või muud virtuaalraha säilitada, hoida ja edasi saata.¹⁵

Walleti teenusepakkuja on majandusüksus, mis pakub virtuaalraha walletit bitcoinide või muu virtuaalraha säilitamiseks, hoidmiseks või edasi saatmiseks. Walleti teenusepakkuja annab võimaluse süsteemis osalejatel, nagu kasutajad, vahendajad ja kaupmehed, hõlbustatud viisil

¹⁴ Wikipedia, Bitcoin, arvutivõrgus: <http://et.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>, seisuga 02.04.2015

¹⁵ Financial Action Task Force: FATF Report „Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT risks“, Juuni, 2014, lk 7

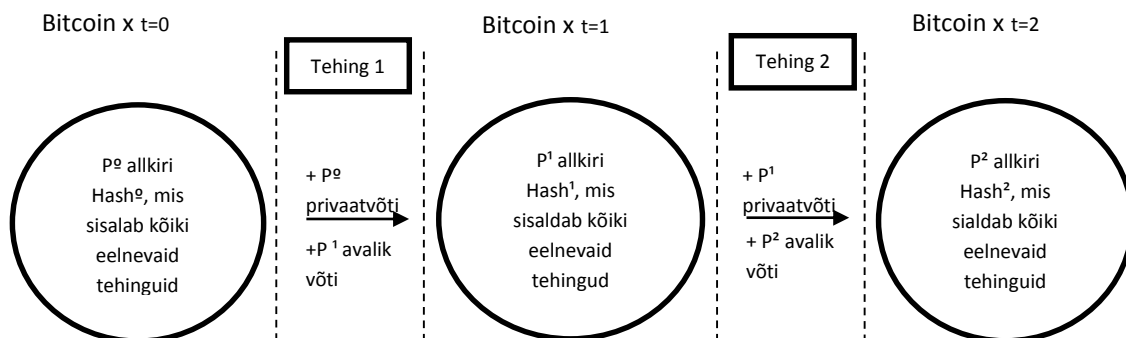
omavahel tehinguid läbi viia. Teenusepakkuja säilitab kliendi virtuaalraha jääki, pakub hoiustamist ning kindlust tehingutele.¹⁶

3) Kontoraamat

Bitcoinide liigutamisel füüsilist coinide liikumist ei toimu. Ülekannete asemel tehakse kanne nii-öelda kontoraamatusse, milles märgitakse bitcoini omanik anonüümselt, võtmete abil. Kontode seisu täpsustatakse süsteemis iga kümne minuti järel.

Alljärgnevast skeemist (joonis 1) on näha lihtsustatud Bitcoinite tehing. Joonisel olev bitcoin on üks ja seesama, erinevatel ajahetkedel. Et tehing saaks alguse, peab tulevane omanik P^1 saatma oma avaliku võtme bitcoini esialgsele omanikule P^0 . Esialgne omanik kannab bitcoini, allkirjastades digitaalselt hash-väärtuse ja määrates tulevase omaniku avaliku võtme. Kõik bitcoini kannavad endaga kaasas kogu tehingute ajalugu ning iga uus tehing ühelt omanikult teisele saab koodi osaks.

Joonis 1

Allikas: ECB¹⁷

Kõik allkirjastatud tehingud saadetakse võrgule, mis tähendab, et kõik tehingud ja kanded on avalikud. Kontonumbrid ehk aadressid on nähtavad, aga puudub informatsioon osapoolte kohta. Seega otseselt ei ole näha, kes on ühe või teise konto omanik, mis tähendab, et Bitcoin ei ole anonüümne vaid pseudonüümne.¹⁸

Palju diskussioone on tekitanud küsimus, kuidas on kindlustatud, et kopereeri-kleebi meetodil ei saa kasutajad virtuaalraha korduvalt eksploateerida. Kui tegemist on tsentraliseeritud

¹⁶ FATF Report, lk 8

¹⁷ European Central Bank, Virtual Currency Schemes, Oktoober, 2012, lk 23

¹⁸ Väide „X andis Z kuupäeval Y-le R-suuruse summa raha“ on tagantjärele igavesti kontrollitav.

asutustega, siis kõik nende poolt pakutavad teenused tuginevad kolmanda osapoole usaldusel. Kui aga tsentraliseeritus puudub, nagu Bitcoinisüsteemi puhul, on lahendus puht tehnoloogiline ja toimib niinimetatud blokiahela süsteemi abil.

Blokiahelaks nimetatakse distributeeritud andmebaasi ja testitult töötavas versioonis on see kõige olulisem Bitcoinisüsteemi aspekt.¹⁹ Kasutajad annavad korraldusi makseteks blokiahelasse, allkirjastades need digitaalselt, mis oma olemuslikult on üsna sarnane Eestis levinud digitaalse allkirjastamisega. Iga kümne minuti järel fikseeritakse hetke seis digitaalses pearaamatus uue bloki valmimisega. Et vältida võltsimisi, peab bloki valmistamiseks ja selle tulemusena bitcoinisüsteemi endale saamiseks, kõvasti arvutustööd tegema. Seda teevad kaevandajad ehk võrgu ülal hoidjad.

Sisuliselt annab selline süsteem kinnituse, ühtegi inimest ega organisatsiooni usaldamata, et isikule kuuluvat rahahulka tähistavaid numbreid ei muudeta. Kõik kontoseisud on avalikud ning virtuaalraha kandmine ühelt kontolt teisele eeldab krüptograafilist operatsiooni, mille õigsus arvutatakse välja ja kontrollitakse võrgus osalejate endi poolt.

4) Kaevandamine

Kaevandamine on protsess, kuidas bitcoinid algselt ringlusesse jõuavad.²⁰ Kaevandamine koosneb alljärgnevatest sammudest, mida viiakse läbi järjepidevas ringluses:

- 1) Tehingute kogumine, mis on laiali paisatud inimestevahelisse võrku ja blokki;²¹
- 2) Blokis olevate tehingute kindlaks tegemine;²²
- 3) „*Proof of work*“ probleemi lahendamine uue bloki jaoks.

¹⁹ R. Lõhmus bitcoinist: suuremad innovatsioonid on sellised, mida tarbija ei oska eelnevalt küsida, Ärileht.ee, 12.09.2014, arvutivõrgus: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/rain-lohmus-bitcoinist-suuremad-innovatsioonid-on-sellised-mida-tarbija-ei-oska-eelnevalt-kusida?id=69736557>, seisuga 28.03.2015

²⁰ C. Clark, Bitcoin Internals: A Technical Guide to Bitcoin, 2013

²¹ Iga kaevandaja võib omavoliliselt otsustada, millise tehingu ta oma blokki lisab, kuid kuna tehingud omavad tavaliselt tasu, mida kaevandaja saab, kui nende blokk aktsepteeritakse, siis on kaevandajate eesmärk lisada nii palju tehinguid kui võimalik.

²² Sertifitseerija valimine põhineb David Chaumi välja pakutud "töö tõendamise" meetodil. Kasutajad otsivad pidevalt, juhumeetodil variante läbi proovides, lahendeid ajamahukale, kuid teatud piirides ennustamatu lahenduskirusega ülesandele, kus lahenduse leidmise aeg sõltub mitte vaid arvutusjõust vaid ka õnnest - sellest, mis järjekorras lahenduse otsija võrdselt tõenäolisi lahendeid proovib.

Esimene kasutaja, mis blokiahela lõppu sobiva uue lahendi leiab, teatab sellest teistele kasutajatele, ning saab uueks sertifitseerijaks. Tema poolt võrku saadetud teade saab uue bloki aluseks.

- a) Kui lahendus leitakse, lisatakse uus blokk kohalikku blokiahelasse ja jagatakse laiali P2P võrgustikku;
- b) Kui teine kasutaja lahendab probleemi esimesena, kontrollitakse nende „*proof of work*“ ja tehing.²³

Kõik kaevandajad üritavad luua uusi blokke läbi ülesannete lahendamise. Et niinimetatud „*proof of work*“ probleem lahendada, vajavad kaevandajad suurel hulgal arvutusvõimsust. Et julgustada ning seejuures õhutada rohkemaid inimesi kaevandama ja oma ressursse investeerima, antakse võrgule iga edukalt kaevandatud bloki eest tasu. Tasu tekib ülekannetest tehtavate võrgu tasudest ning see jaotatakse bloki arvutajate vahel ära.

Kui 21 miljonit bitcoini saavad kaevandatud, siis rohkem neid juurde kaevandada võimalik ei ole. See aga ei tähenda, et protsess oleks läbi. Vastupidi, et süsteem oleks jätkusuutlik tuleb niioelda kaevandamist jätkata. Et isikuid motiveerida seda tegema, saavad tulevikus kaevandajad sellise „töö“ eest tasu.

Kaevandaja on indiviid või majandusüksus, mis osaleb detsentraliseeritud virtuaalraha võrgustikus läbi spetsiaalse tarkvara, et lahendada keerulisi algoritme jagatud „*proof of work*“ või muus jagatud tõendamise süsteemis, mida kasutatakse, et tuvastada tehinguid virtuaalrahasüsteemis.²⁴ Kaevandajateks võivad olla kasutajad, kes loovad konverteeritavat virtuaalraha ainuüksi enda tarbeks, näiteks eesmärgiga hoiustada virtuaalraha investeringu eesmärgil, et maksta olemasolevat kohustust või et osta kaupu ja teenuseid. Kaevandajad võivad osaleda virtuaalraha süsteemis ka kui vahendajad, luues virtuaalraha ärilisel eesmärgil, et müüa see seadusliku maksevahendi või mõne muu virtuaalraha vastu.

5) Globaalsus

Tehinguid bitcoinidega, seal hulgas makseid, on võimalik teha kogu aeg, järjepidevalt. Ainus eeldus on interneti olemasolu ning Bitcoini kliendi staatus.

²³ Sertifitseerijana töötav võrgusõlm koostab tehinguid kinnitava faili, mida Bitcoini protokollis nimetatakse blokiks, ja levitab selle teistele võrgusõlmedele, kes kontrollivad kõik tehingud enne bloki aktsepteerimist üle. Kui kõik on korras, lisatakse aktsepteeritud boki kohalikku blokialela lõppu ja edastatakse võrgule, mis saab aluseks uuele blokile. Vastasel juhul heidetakse nende blokk kõrvale.

²⁴ FATF Report, lk 7

Kui Eesti on peaaugjalikult interneti levivõrguga kaetud, siis paljud riigid mujal maailmas nii hästi varustatud ei ole ja see on täna kindlasti üks põhjuseid, miks Bitcoinil nii suurt globaalset edu pole olnud.

Küll aga leiab autor, et jurisdiktsioonides, kus finantsteenuste kättesaadavus ei ole laialdaselt levinud, või kus kasutajad on kõrge riskiprofiiliga, või kus rahvuslik valuuta ei ole konverteeritav teisteks seaduslikeks maksevahenditeks, või kus finantsteenused on indiviididele liiga kulukad, või kus finantsteenuste ligipääsuks on kehtestatud liiga keerulised administratiivsed kohustused, pakub krüptoraha alternatiivi, saamaks ligipääsu kommertstegevusele ning maksetehingutele.

Samuti toob autor välja kolm faktorit, mis Bitcoinil väärtust järgnevatel aastatel kindlasti tõstavad. Nendeks on parem kasutusmudel, suurem hulk virtuaalraha kasutavaid firmasid ning suurenenud rahaülekannete kasutus.

6) Kiirus

Teade bitcoini makse kohta saabub sekunditega, kuid tehingu kinnitamine võtab aega minimaalselt 1 kümne minutilise tsükli, kuni võrk kinnitab operatsiooni usaldusväärsuse.²⁵ Ennem kui vajalik arv kinnitusi on tehtud, ei ole võimalik uuel omanikul bitcoine kasutada. Hea tava näeb usaldusväärse tehingu näol ette 6 kinnituse olemasolu, mistõttu on taolise kinnituse aeg 60 minutit.

7) Hind

Bitcoinil ülekannete ja maksete hinnad on umbes null kuni viis euro senti, olenevalt makse iseloomust, mis annab pangaulekannetega võrreldes selge eelise. Näiteks on tavapärase krediitkaardi tasu 2% tehingu väärtusest.

Bitcoinil on võime hõlbustada ka nii-öelda mikromakseid, lubades ettevõtetal internetis müüa kaupu ja tooteid väga madalate hindadega. Käesoleval hetkel pärsivad lisanduvad ülekandekulud soodsaid hindu.

8) Maksmine

Makse tegemiseks on tarvis ainult saaja walleti aadressi ning vajalikku kogust bitcoine.

²⁵ C. Clark, Bitcoin Internals, 2013

Tähelepanekuna märgib autor, et kui 90% täiskasvanutest, arenenud riikides, omab pangakontot, siis vaesemates riikides langeb see protsent umbes 40-ni.²⁶ See tähendab, et 60 protsendil inimestest kolmandates riikides, puudub ligipääs primaarsetele finantsteenustele ja on seega finantssüsteemist eraldatud. Bitcoin annab võimaluse ka kolmandate riikide kodanikele olla kaasatud ja võimaldab neile näiteks muuhulgas rahaülekanded, veebipõhised maksed ja muu sarnase.

9) Universaalsus

Maksete tegemine on tehtud võimalikuks nii läbi arvuti, telefoni kui mõne muu nutiseadme. On loodud mitmeid portaale, kust saab bitcoine osta nii-öelda tavapärase dollarite või eurode eest. Esmase konto saab luua sekunditega, kuid sel juhul on enamasti konto kasutamine võimalik vaid piiratud ulatuses. Näiteks on sätestatud piirmäär, mille ulatuses on võimalik tehingud teha. Nii-öelda täisväärtusliku konto avamine käib aga läbi oma isiku identifitseerimise, mis tähendab üldjuhul oma id-kaardi või passikoopia ning kommunaalkulude arve, aadressi kinnitamiseks, edastamisest teenusepakkujale. Taolise konto loomine, olenevalt pakkujast, võib aega võtta mõned päevad, aga kohe kui konto on loodud, on võimalik kanda käibel olevat raha kontole ja seeläbi see bitcoinideks vahetada.

Krüptoraha ekspert A. Sauga on tabavalt öelnud: „Internet on muutnud 20 aastaga seda, kuidas me liigutame informatsiooni. Bitcoin on juba viie aastaga muutmas seda, kuidas me liigutame väärtust. Ning tulevikus muudab veelkord seda, kuidas me liigutame informatsiooni.“²⁷

Juba 1976. aastal kirjutas F. A. Hayek, et raha emiteerimise monopol ei peaks olema valitsuste käes. Ta leidis, et privaatpankadel peaks olema lubatud väljastada sertifikaate, mis ei põhineks intressidel vaid nende endi registreeritud kaubamärgil.²⁸ Need sertifikaadid, näiteks valuutad, oleksid vabad konkurentsile ning neid võidaks vahetada erinevate kursside vastu. Kõik valuutad, mis suudaksid tagada stabiilse ostujõu, elimineeriks turult seeläbi vähem stabiilsed valuutad. Sellise protsessi tulemusena, kus eksisteerivad üheaegselt konkurents ja kasumi

²⁶ A. Demirguc-Kunt ja L. Klapper, Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database. Volume 1, World Bank, 19.04.2012

²⁷ Eesti Krüptoraha Liit, Eesti Krüptoraha ärikeskkonna ülevaade, Versioon 1.1, 28.01.2015

²⁸ F. A. Hayek, Denationalization of Money

maksimeerimine, tekib efektiivne rahasüsteem, kus eksisteerivad koos ainult stabiilsed valuutad.

Bitcoin on täna seal, kus internet oli aastal 1991.²⁹ Pikk tee on veel ees kuni inimesed süsteemi usaldama hakkavad ning selle oma igapäevaeluga kohandavad. Selleks aga, peab õigussüsteem olema sammu võrra ees, sest kui on käes krüptoraha hiilgehetk, peaksid olemas olema korrektsed ja läbimõeldud õiguslikud raamid ja maksustamissüsteemid. Ilma eelnevata kaasneks vaid suur segadus ja halduskoormus riigile.

²⁹ D. Frisby, Bitcoin: The future of money?, 2014

2. BITCOINI ÕIGUSLIK TÕLGENDUS

Bitcoin nimi võib iseenesest olla eksitav, sest tegemist ei ole nii-öelda füüsiliste müntidega, vaid kirjetega registris, mida juhivad ja kontrollivad kasutajad ise.³⁰ Virtuaalses mõttes ei erine bitcoin põhimõtteliselt ühestki teisest tänapäeval käibivast rahaühikust. Nii nagu dollar, euro ja muud rahaühikud, on ka bitcoin sisuliselt raamatupidamislik üldmõiste, samasugune abstraktne mõõtühik nagu sekund või kuupmeeter, ainult et aja või ruumala asemel mõõdavad kõik need monetaarsed margapuud võlga.³¹ Üks raha krediiditeooria eestkõneleja on väljendusrikkalt öelnud: „Dollarit pole ialgi näinud ükski silm ega katsunud ükski käsi. Kõik, mida me saame katsuda või näha, on vaid lubadus maksta või tasuda dollarisuurune võlg“. See, et ühel juhul on lubadus võlg tasuda tagatud riigi lubadusega, teisel juhul on lubadus elektronpilves, on autori meelest siinkohal teisejärguline. Põhimõtteline erinevus on selles, et ühe lubaduse taga seisab riigi sunnijõud ja teise taga mitte, sest Bitcoinis süsteemis keskvoim puudub. Keskvoimu puudumine ei ole aga midagi ennekuulmatut. Üks kõigi aegade tuntumaid rahasüsteeme – kullastandard – kujutas endast just säärast iseeneslikult tekkinud detsentraliseeritud süsteemi. Kullastandard oli küll riikidevaheline maksete korraldamise süsteem, ent sarnaselt bitcoiniga, puudus ka seal keskne ametkond.³²

Kui laiemalt mõelda, siis võib autori meelest väita, et tänased riigi valuutad on juba aastakümneid olnud digitaalsed. Suur osa eurosid ja dollareid on tegelikult numbritena andmebaasis, kust nende omanikud saavad neid edasi kanda või välja võtta ehk sularahaks konverteerida. Tehakse toiming, mille tulemusena isikule kuuluvat summat tähistav number väheneb ning vastavalt, kellegi teise oma suureneb, või saab isik vastu füüsilised paberitükid.³³ Sellisena vaadatuna ei erine taoline süsteem Bitcoinist omast, välja arvatud andmebaasi haldaja vaatevinklist, kes registris numbreid muudab.

Autor toob siinkohal välja Austria majanduskooli teadurite teooria, mis on paljuski sarnane Bitcoinile, kuid millest väljendub silmatorkavalt kriitikat kehtivale rahasüsteemile, mis on valitsuste ja teiste organisatsioonide intervetsioonide tõttu toonud kaasa massiivse inflatsiooni ning kahjustanud ärikeskkonda. Teoriast, mis keskendub majandustsüklitele, võib järeldada,

³⁰ A. Bal, Stateless Virtual Money in the Tax System, International Bureau of Fiscal Documentation, European Taxation, Juuli 2013, lk 351

³¹ Bitcoin: Detsentraliseeritud virtuaalraha

³² Ibid.

³³ A. Bal, Stateless Virtual Money in the Tax System, 2013, lk 352

et majandustsüklid on vältimatu tagajärg turu rahalisse sekkumisse.³⁴ Selline panga krediidi liigne laienemine põhjustab raha pakkumuse suurenemise läbi raha loomise protsessi, mis toimub läbi fraktsionaal-reserv süsteemi³⁵, mis omakorda viib kunstlikult toodetud madalate intressimääradeni. Selline situatsioon annab ettevõtjatele signaale moonutatud intressimääradest mis läbi tehakse ülemäära ambitsioonikaid investeerimisprojekte, mis reaalsuses ei vasta tarbijate eelistustele. Varem või hiljem ei suudeta sellist laialivalgunud tasakaalutust ülal pidada ning see tekitab majandusliku surutise, mille najal peavad ettevõtted likvideerima kõik nurjunud investeerimisprojektid ja kohandama need tegelikkusega – klientide faktiliste tarbimisvajadustega. Selline pankade poolt korraldatud protsess võib ühel hetkel viia raha süsteemi tagasi ajalukku, kus see põhines kullal ning mida ei ole tegevvoimul nii lihtsalt võimalik manipuleerida. Autori hinnangul ei ole aga täna vaja pöörduda minevikku, vaid vastupidi, võim raha üle tegevvoimu käest küll võetakse, aga see saab jagatud inimeste endi vahel, tänu krüptosüsteemile.

Bitcoiniga globaalseks turukapitalisatsiooniks peetakse täna 6,25 miljardit USA dollarit ning päevas tehakse ligikaudu 60 000 tehingut.³⁶ Võrrelduna formaalse maksesüsteemi ja majandusega on see number üsna väike. Ilmestamaks näidet, siis tavapäraseid tehinguid, nagu näiteks ülekanded, sularaha väljavõtted, tehingud tšekkidega, tehakse ainuüksi Euroopas ligikaudu 295 miljonit tehingut päevas.³⁷ Küll aga leiab autor, et olenemata turuosa väiksusest, ei saa süsteemi ignoreerida ja õiguslikult mitte reguleerida.

Järgnevalt analüüsib autor, kuidas on erinevad organisatsioonid ja institutsioonid Bitcoiniga erinevates riikides defineerinud. Samuti uurib autor erinevaid maksustamise viise, eelkõige uurimaks, kas bitcoiniga saab õiguslikus mõttes käsitleda rahana, see tähendab seadusliku maksevahendina kasutatava valuutana Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti e tähenduses või muu vabalt kaubeldava maksevahendina artikli 135 lõike 1 punkti d tähenduses.

³⁴ E. von Böhm-Bawerk, L. von Mises, F. A. Hayek, *The Austrian Business Cycle Theory: Validity and Implications*, University of Oslo, 2009

³⁵ Fractional-reserve banking system – pangaduse vorm, milles krediidasutused säilitavad vaid osa nende klientide reservidest. Klientide poolt pangas hoitavad vahendid laenatakse üldjuhul välja ning pank jääb vaid murdosa reservis olevate vahendite kogusummast.

³⁶ B. Coeure, *Bitcoin and other decentralised virtual currency schemes: implications for central banks*, Bank of International Settlements, Mai, 2014

³⁷ European Central Bank, *Virtual Currency Schemes*, Eurosystem, Oktoober, 2012

2.1. Euroopa Keskpanga tõlgendus bitcoinist

Euroopa Keskpank (*European Central Bank*, edaspidi ECB) koostas 2012. aasta oktoobris, olles üks esimesi ametlikest institutsioonidest, raporti virtuaalraha skeemidest. Keskpank nentis fakti, et infotehnoloogia areng koos interneti laia levikuga on kaasa toonud isemoodi raha, millele koostatud dokumendiga, üritati selgust luua. Raport rõhutas, et definitsioonid, mis välja pakutakse, võivad aja jooksul, teatud tingimustel, muutuda, ja ei ole seega absoluutsed.

ECB 2012. aasta analüüsi hinnangul kvalifitseerus bitcoin virtuaalrahaks („*virtual currency*“). Sellele anti järgnev definitsioon: virtuaalraha on reguleerimata digitaalne raha, mis tavapäraselt on välja antud ja kontrollitud selle virtuaalraha väljaandja poolt. Seda kasutavad ja aktsepteerivad teised spetsiifilise virtuaalkogukonna liikmed.³⁸

2015. aastal andis ECB välja täiendava analüüsi, mis täpsustas virtuaalrahadega seonduvat ja millega muuhulgas muudeti virtuaalraha definitsiooni.³⁹ Põhjuseks toodi peamiselt välja, et esiteks ei tohiks definitsioon sisaldada mõistet „raha“, sest leitakse, et virtuaalrahadel puudub likviidsete varade olemus ning nende levik ei ole ühiskonnas jõudnud tasemeni, kus need oleksid tavapäraselt aktsepteeritavad. Samuti leitakse, et mõiste „reguleerimata“ tuleb varasemast definitsioonist kõrvaldada, sest tänaseks eksisteerib jurisdiktsioone ning seadusi, mis on jõudnud mõningad aspektid reguleerida. Viimasena on definitsioonist eemaldatud mõiste „spetsiifilise virtuaalkogukonna liikmed“, vältimaks arusaamatusi ning teoreetilisi piire, olenemata, et kasutajalt kasutajale võrgustik ning interneti platvormid kujutavad endast virtuaalkogukonda. Raporti uue definitsiooni kohaselt on virtuaalraha väärtuse digitaalne kujund, mida ei ole väljastanud keskpank, krediidasutus ega e-raha institutsioon, aga mida on võimalik teatud asjaoludel kasutada kui raha alternatiivi.⁴⁰

Virtuaalrahad sarnanevad rahaga ja tulevad tahes-tahtmata ka koos nende endi maksesüsteemidega – neid kahte aspekti käsitletakse raportis ühise nimetaja all -, „virtuaalraha skeem“.

³⁸ Vaba tõlge ECB, 2012 definitsioonist: „a virtual currency is a type of unregulated, digital money, which is issued and usually controlled by its developers, and used and accepted among the members of specific virtual community.“ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, Teema: Bitcoin Eestis. Käibemaksu regulatsioon ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest tulenevate piirangute ületamine, 14.01.2015

³⁹ European Central Bank, Virtual Currency Schemes – a further analysis, Eurosystem, Veebruar, 2015

⁴⁰ Vaba tõlge ECB, 2015 definitsioonist: „virtual currency is a digital representation of value, not issued by a central bank, credit institution or e-money institution, which in some circumstances can be used as an alternative to money“

Olenemata raha nimetusest või vormist, seostatakse seda üldiselt järgmiste funktsioonidega:

- 1) Maksevahend („*medium of exchange*“) – raha kasutatakse tehingutes, muidu ebamugavas barbersüsteemis, vahendajana; vajalik on mõlema tehinguga seotud osapoole ühine tahe;
- 2) Arvestusühik („*unit of account*“) – raha on numbriline ühik, millega mõõdetakse kaupade, teenuste, varade ja kohustuste väärtust;
- 3) Väärtuse säilitaja („*store of value*“) – raha võib deponeerida ja taaskasutada tulevikus.⁴¹

ECB defineerib raha kui ühiskondliku institutsiooni – vahend, mis on loodud läbi ühiskonna arengu, mis on näidanud suurt võimet areneda ja kohaneda vastavalt aegade iseloomule.⁴² Seega, ei ole üllatav, et ka infotehnoloogia areng ja interneti laialdane kasutamine, omab rahale substantsionaalset mõju.

ECB sedastab, et virtuaalraha skeeme on erinevaid ning, et neid klassifitseerida, on ECB võtnud fookuseks nende koostoime võime nii-öelda päris raha ja majandusega. Seda on analüüsitud läbi kahe jaotuse: (1) rahavoog läbi valuutavahetuse; ja (2) raha reaalne liikumine, võttes aluseks võimaluse osta päris kaupu ja teenuseid. Eelnevast lähtudes, jaotuvad virtuaalskeemid kolmeks:

- 1) Kinnised virtuaalraha skeemid („*closed virtual currency schemes*“), millel puudub side reaalse elu ja majandusega. Virtuaalraha kasutatakse, et osta virtuaalkaupu ja – teenuseid, mida pakutakse ainult selles virtuaalkogukonnas ja vähemasti teoorias ei saa neid kasutada ega vahetada väljaspool seda virtuaalkogukonda.⁴³
- 2) Ühesuunalised virtuaalraha skeemid („*virtual currency schemes with unidirectional flow*“), mis võimaldavad osta virtuaalraha seaduslike maksevahendite eest, kasutades kindlaksmääratud vahetuskurssi. Samas ei ole neid aga hiljem võimalik originaalvaluutaks tagasi vahetada. Konverteerimise sätteid on paika pandud süsteemi omaniku poolt. Selline skeem lubab tarbijatel raha kasutada, et osta virtuaalseid kaupu

⁴¹ ECB, Virtual Currency Schemes, 2012, lk. 10

⁴² Ibid.

⁴³ Näitena võib tuua World of Warcrafti kulla, mida kasutatakse maksevahendina selles mängus, et osta näiteks sõjavarustust. Samal ajal on mängu looja kasutustingimustes selgelt keelatud kulla ost ning müük väljaspool mängu, reaals maailmas.

ja teenuseid, aga samas ei ole välistatud, et nende eest võib osta ka kaupu ja teenuseid väljaspool virtuaalmaailma.⁴⁴

- 3) Kahesuunalised virtuaalraha skeemid („*virtual currency schemes with bidirectional flow*“), millede kasutajatel on võimalik osta ja müüa virtuaalraha vastavalt valuuta vahetuskursile. Virtuaalraha on sarnane teistele konverteeritavatele valuutadele ühiselt oma koostalitlusvõimega pärismaailmas. Samuti võimaldab skeem osta kaupu ja teenuseid nii virtuaal- kui pärismaailmas.⁴⁵

Nii nagu tavapärasel majanduses on ka virtuaalmajanduses suur hulk osapooli, kes teostavad järjepidevalt tehinguid, mis tuleb mingil moel realiseerida. Tehingutel on kaks komponenti, mis vajavad edukaks ellu rakendamiseks lahendust: 1) kaupade ja teenuste, nii virtuaalsete kui tavapäraste, tarne; ja 2) vahendite ülekandmine.

ECB defineerib maksesüsteemi kui kogumit vahenditest, protseduuridest ja eeskirjadest vahendite ülekandmiseks süsteemi osapoolte poolt.⁴⁶ Süsteem põhineb osapoolte vahelisel kokkuleppel ja vahendite ülekandmine teostatakse, kasutades selleks kokkulepituid tehnilist infrastruktuuri.⁴⁷ Niisiis, virtuaalraha skeemid töötava sisuliselt nagu jaemaksesüsteemid, välja arvatud osas, et puudub protsessi kaasatud ametlik vahendaja.

Olenemata erinevate mudelite kasutamise võimalusest, mis võivad viia oluliste variatsioonideni, on järgnevad funktsioonid peamiselt omased virtuaalraha maksesüsteemidele:

- 1) Kaasatud vahendajad: virtuaalrahad on eraldatud tavapärastest pangakanalitest. Finantsteenuseid mittepakkuvad üksused mängivad siinkohal olulist rolli, mis tähendab, et kaasatud ei ole ühtegi teist institutsiooni, kes pakuks konto lahendusi, makse

⁴⁴ Näitena võib tuua Facebooki krediidi, mida kasutajad saavad osta kasutades krediitkaarti, PayPal'i või muid maksemeetodeid, et krediiti siis Facebooki rakenduses kasutada. 1 FB krediitühik on võrdne 0,10 dollariga. Samuti antakse krediiti kasutajatele läbi eripakkumiste. Kasutajatingimused ei anna aga võimalust krediiti tagasi dollariteks vahetada.

⁴⁵ Näitena võib tuua Linden Dollareid, mis on loodud Second Life poolt, kasutamiseks virtuaalmaailmas, kus isikud saavad endale luua digitaalsed karakterid. Second Life on loonud omaenese majanduse, kus kasutajad saavad omavahel osta ja müüa kaupu ja teenused. Et tehinguid teha, tuleb soetada endale Linden Dollareid tavapäraste maksevahendite eest. Samuti on kasutajatel võimalus oma Linden Dollareid müüa tavapäraste USA dollarite vastu.

⁴⁶ Vaba tõlge ECB, 2012 definitsioonist: „payment system is a set of instruments, procedures, and rules for the transfer of funds among system participants.“ ECB, Virtual Currency Schemes, 2012, lk 17

⁴⁷ European Central Bank, Glossary of Terms Related to Payment, Clearing and Settlement Systems, Eurosystem, Detsember, 2009

teenuseid, või ettevõtet, kes teostaks makseid ja sellega kaasnevaid teenuseid. Virtuaalraha skeemid töötavad nagu tavapärased kolmepoolsed skeemid, koos omanikust protsessoriga. Kontod, mida vastavalt debiteeritakse ja krediteeritakse on süsteemis, mida haldab organisatsioon, kes on virtuaalse kogukonna käitaja.⁴⁸ Virtuaalraha maksed on seega käideldavad üksuse siseselt ja neid võiks klassifitseerida kui vastutus tehinguid, mis on nõude kanne virtuaalraha väljastajale.

- 2) Tehingu tüüp: kontseptuaalsest perspektiivist vaadatuna võib maksed klassifitseerida kui jaemaksed, näiteks palju makseid väikeses väeringus. Maksevahendiks on tavapäraselt virtuaalse krediidi kanne.
- 3) Lahendi tüüp: Makseid lahendatakse tavaliselt brutosummana. Maksete juhised antakse edasi ja lahendatakse individuaalselt kõikidel maksja ja saaja kontodel, mille tulemusena tehakse iga üksiku makse kohta kas deebet või krediti kanne. Tavapäraselt toimub lahend reaalses ehk järjepidevalt kogu päeva vältel.

Bitcoin on täna kõige edukam ja kohati ka kõige vastuolulisem krüptoraha, kuuludes virtuaalraha kontseptsiooni. Süsteem opereerib globaalsel tasandil ja seda saab kasutada kui maksevahendit paljude erinevate tehingute puhul nii virtuaalsete kui tavapäraste kaupade ja toodete ostmiseks, pakkudes seeläbi konkurentsi ametlikele maksevahenditele nagu euro ja dollar. Autor rõhutab siinkohal, et Bitcoinil puhul on tegemist virtuaalraha skeemiga ECB mõistes ning ta omab läbi oma uuenduslike omaduste põhimõtteid, mis muudavad selle *de facto* sarnaseks tavapärase maksevahendiga.

2.2. Financial Action Task Force⁴⁹ tõlgendus bitcoinist

Financial Action Task Force (edaspidi FATF) leiab oma raportis, et Bitcoinil levikuga on ilmnunud kaks populaarset pajatust: 1) virtuaalrahad on maksesüsteemide tulevik; ja 2) virtuaalraha annab kurjategijatele, terroristirahastajatele ja muudele seaduse eirajatele potentsiaalseid võimalusi tegutseda väljapool õiguslike regulatsioonide.⁵⁰ Seepärast otsustas

⁴⁸ European Banking Authority, Opinion on „virtual currencies“, Juuli, 2014

⁴⁹ Financial Action Task Force on iseseisev valitsustevaheline keha, mis arendab ja edendab poliitikat, et kaitsta globaalset finantsüsteemi rahapesu, terrorismi ning massihävitusrelvade rahastamise eest. Asutuse soovitusi käsitletakse globaalse AML (anti money laundering) ja CFT (counter-terrorist financing) standarditele vastavaks.

⁵⁰ FATF Report, 2014, lk 2

FATF selguse huvides koostada dokumendi, et seeläbi defineerida virtuaalraha, selgitada selle olemust ja sellega kaasnevaid asjaolusid.⁵¹

Virtuaalraha on digitaalsel kujul esitatud väärtus, mida on võimalik digitaalselt vahetada ja mis toimib nagu 1) maksevahend; ja/või 2) arvestusühik; ja/või 3) väärtuse säilitaja, aga millel puudub õigusliku maksevahendi staatus üheski jurisdiktsioonis. Samas, kui see anda üle võlausaldajale, on tegemist kehtiva ja legaalse maksevahendiga.⁵² Ükski jurisdiktsioon ei ole seda väljastanud ja ei paku sellele garantiid, mis tähendab, et süsteem täidab oma ülaltoodud funktsioone läbi virtuaalraha kasutavate kogukonna liikmete kokkulepete.

FAFT jagab virtuaalrahad järgmiselt:

- 1) Konverteeritav virtuaalraha⁵³, mis omab ekvivalentset väärtust päris rahas ja mida saab vahetada nii-öelda edasi ja tagasi;
- 2) Mittekonverteeritav virtuaalraha, mis on omane mõnele spetsiifilisele domeenile ning mida ei saa vahetada tavapärase maksevahendi vastu.⁵⁴

Järgmise eristuse juures tuleb märkida, et kõik mittekonverteeritavad virtuaalrahad on tsentraliseeritud, sest juba tulenevalt definitsioonist on tegemist keskse asutuse poolt väljastatud rahaga, mis sätestab reeglid, muutes need seeläbi mittekonverteeritavateks. Konverteeritav virtuaalne raha võib, aga vastupidiselt viimasele, olla kaheksugune – tsentraliseeritud või detsentraliseeritud.

- 3) Tsentraliseeritud virtuaalrahal on üks administreeriv haldur – kolmas osapool, kes omab süsteemi üle kontrolli. Haldur väljastab raha, sätestab kasutamiseks reeglid, hoiab keskse maksesüsteemi pearaamatut ning omab võimu raha käibelt kõrvaldada. Konverteeritava valuuta vahetuskurss võib olla kas kõikuv – näiteks sõltuv turu pakkumusest ja nõudlusest; või kindel - näiteks halduri poolt sätestatud väärtus, mida

⁵¹ Siinkohal rõhutab autor, et arvestades käesoleva töö uurimisobjekti, keskendutakse dokumendi analüüsil enamjaolt väljapakutud definitsioonidele, mitte niivõrd rahapesu riskidele ja probleemidele.

⁵² Vaba tõlge inglise keelest „A virtual currency is a digital representation of value that can be digitally traded and functions as (1) a medium of exchange; and/or (2) a unit of account; and/or (3) a store of value, but does not have legal tender status (i.e., when tendered to a creditor, is a valid and legal offer of payment) in any jurisdiction.“ FATF Report, 2014, lk 4

⁵³ Mõiste konverteeritav raha ei ole igas kontekstis tähendusega *ex officio* konverteeritav, näiteks nagu on kulla standardi puhul, vaid pigem on tegemist konverteeritavusega *de facto*, sest eksisteerib turg. Seega virtuaalne raha on konverteeritav seni kuni on olemas pakkumine ja nõudlus, sest konverteeritavusel puudub seaduslik garantii.

⁵⁴ Samas ei saa välistada mustal turul kauplemist, aga üldiselt on see väljastaja poolt keelatud ja keelu eiramisega rakenduvad sanktsioonid. See aga ei tähenda, et teoreetiliselt ei ole võimalik mittekonverteeritavat raha, tänu musta turu olemasolule, muutuda konverteeritavaks - seega ei ole tegemist staatilise seisusega.

mõõdetakse seaduslike maksevahenditega või muude pärismaailmas eksisteerivate väärtustega, nagu näiteks kuld.

- 4) Detsentraliseeritud virtuaalraha, nimetatud ka kui krüptoraha, on jagatud, avatud lähtekoodiga, matemaatikapõhine kasutajalt kasutajale mõeldud virtuaalraha, millel puudub keskne administreeriv üksus ja tsentraalne järelevalve.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et krüptoraha viitab matemaatikapõhisele, detsentraliseeritud virtuaalrahale, mis on kaitstud krüptograafia poolt. See kasutab krüptograafia põhimõtteid, et rakendada jagatud, detsentraliseeritud ja turvalist keskkonda.⁵⁵ FATF tõdeb, et krüptoraha omab potentsiaali edendamaks maksete efektiivsust ning alandamaks ülekandekulusid.

Lisaks toob autor alljärgnevalt välja FATF raportis defineeritud mõisted virtuaalrahasüsteemi osapoolte kohta.

Maakler („*exchanger*“) või ka virtuaalraha vahetus („*virtuaal currency exchange*“) on isik või majandusüksus, mis tegutseb eesmärgiga vahetada virtuaalraha käibel oleva raha, väärtpaberite, fondide, väärismetallide või muus vormis virtuaalse raha vastu ning vastupidi, saades selle eest komisjonitasu. Üldjuhul aktsepteerivad maaklerid mitmesuguseid erinevaid maksemeetodeid, nagu näiteks sularaha, krediitkaarte või muid virtuaalrahasid. Maaklerid võivad tegutseda sarnaselt börsi või valuutavahetusega. Indiviidid kasutavad maaklereid tavapäraselt olukorras, kus soovitakse virtuaalraha kontolt vahendeid välja võtta.

Kasutaja on isik või majandusüksus, kes on omale soetanud virtuaalraha ja kasutab seda, et osta kaupu ja teenuseid, tehes personaalseks kasutamiseks ülekandeid teisele isikule, või, kes talletab virtuaalraha kui personaalset investeringut.

Lisaks, leiab FATF, et ka paljud muud osapooled saavad ja võivad virtuaalraha süsteemides osaleda ning need osapooled võivad olla maaklerite ja/või halduritega seotud või iseseisvad. Sellisteks osapoolteks võivad olla näiteks administratiivse teenuse pakkujad, makse saatjad kolmanda osapoolena ja tarkvara arendajad. Kindlasti ei ole see nimekiri kõikehõlmav, vaid laieneb, koos areneva tehnoloogiaga.

⁵⁵ FATF Report, 2014, lk 5

2.3. Teiste riikide seisukohad bitcoini õiguslikust seisundist ja maksustamisest

Nii Euroopa Liidu liikmesriigid kui riigid üle kogu maailma on seoses Bitcoini tulekuga pidanud vastu võtma teatud otsuseid, meeldis see neile või mitte. On riike, kes on radikaalselt Bitcoini, kui selle olemuse vastu ning eelduslikult kaitstes oma kodanikke ja riiki, selle oma karmide seaduste ja tõlgendustega, kas lausa keelanud või sellega kauplemise pigem keeruliseks muutnud. Samuti leidub riike, kes ei näe Bitcoini institutsioonis ohtu, vaid võimalusi, ning on uurinud põhjalikult, millega tegu, enne kui on otsustanud millise seadusandluse alla see sedastada.

Peamine küsimus autori jaoks on jätkuvalt, kas bitcoine saab käsitleda kui maksevahendit ning sellest tulenevalt, kas see kuulub käibemaksuga maksustamisele või mitte. Kuna Euroopa Liidu käibemaksudirektiiv⁵⁶ ei sisalda ühtegi sätet, mis puudutaks krüptorahasid, puudub täna üks kindel lähenemine, selgus ja kindlus, kuidas seda käibemaksu mõttes käsitleda. Võttes arvesse kui palju bitcoine on tänaseks juba ringlusesse kaevandatud, on autori meelest viimane aeg, et liikmesriigid selles osas ühtse ja selge lahenduse välja töötaksid.

Jättes kõrvale asjaolu, et käibemaksudirektiiv ei sisalda antud teemal spetsiifilist sätet, siis üldtuntud tõde on, et Euroopa Liidu ülese käibemaksusüsteemi kohaselt ei kohaldu tavapärasele maksevahendile käibemaks. Käibemaksuga maksustatakse kaupade ja teenuste tarbimist ja raha, maksevahendi tähendus, ei ole tarbitav.⁵⁷

Järgnevalt toob autor välja erinevate riikide positsioonid, kes on käesolevaks hetkeks oma seisukoha bitcoini maksupoliitika osas avaldanud, et neid kõrvutada ja võrrelda. Eesmärgiks on analüüsida, millele on erinevad riigid oma järeldustes tuginenud ning milline seisukoht tundub autorile õiguslikus mõttes kõige kohasem.

Info on autor kogunud erinevate riikide maksuhaldurite, keskpankade, ministriumite või muude riiklike ametiasutuste poolt välja öelnud ametlikest seisukohtadest. Arvestades põhjaliku ametliku info puudumist, on mõningad lisatud viited leitud internetist. Autor on

⁵⁶ Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax, OJ L 347, 11.12.2006

⁵⁷ R. Wolf, Bitcoin and EU VAT, International VAT monitor September/Oktoober, 2014, lk 255

informatsiooni kasutanud, kuna leidis, et antud teave on asjakohane, andmaks parema ja laialdasema ülevaate riikide kohalikest maksukäsitlustest.

2.3.1. Suurbritannia

Esimene avaldus, mis Suurbritannia maksuhalduri (*HM Revenue and Customs*, edaspidi HMRC) ametlikul veebilehel avaldas, klassifitseeris bitcoini kui vautšeri, mille vahetus ja müük kuulub käibemaksuga maksustamisele. Kartuses, et paljud ettevõtted võivad seepärast oma ettevõtluse riigist välja viia, analüüsiti teemat põhjalikumalt edasi. 3. märtsil, 2014. aastal, avaldati järgmine, täiendatud poliitiline dokument, mis määratles Bitcoini uued ja selged maksustamise seisukohad.⁵⁸ *The Financial Times* kirjutas, et dokumendiga ei klassifitseeritud bitcoini ümber rahaks, aga võimaldatakse seda käsitleda maksu mõttes võrdselt sarnaste tehingute ja toimingutega.⁵⁹ Lisati, et dokument tugineb käibemaksudirektiivi maksuvabastusartiklile, mis vabastab maksed ja muud vabalt kaubeldavate maksevahenditega seotud tehingud käibemaksust. Kõnealune dokument määratleb, et Bitcoinidega seotud tegevused hõlmavad endast nii bitcoini kaevandajaid, bitcoinidega kauplejaid, bitcoinide vahetamist, bitcoinide maksete protsesse ja muid Bitcoini teenusepakkujaid, jättes oma sõnastusega loetelu lahtiseks.

Järgnevates punktides on välja toodud Ühendkuningriigi Bitcoinide käsitus käibemaksu tähenduses:⁶⁰

- 1) Bitcoini kaevandamisega seotud tegevuste läbi saadud tulu jääb väljapoole käibemaksuregulatsiooni. Tegevus ei kujuta endast majandustegevust käibemaksu tähenduses, sest puudub piisav seos osutatud teenuse ja saadud vastutasu osas.
- 2) Tulu mida kaevandajad saavad seoses oma teiste tegevustega, nagu teenuse osutamine, mis on seotud tehingute tõestamisega ning milleks on tehtud kindlaid kulutusi, on käibemaksust Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d kohaselt vabastatud, kuuludes „hoiuste ja arvelduskontode, maksete, ülekannete, võlanõuete,

⁵⁸ HM Revenue & Customs, Revenue and Customs Brief 9 (2014): Bitcoin and other cryptocurrencies, 03.03.2014

⁵⁹ UK tax authorities ready to exempt bitcoin trading from VAT, according to press reports, Out-Law.com, 03.03.2014, arvutivõrgus: <http://www.out-law.com/articles/2014/march/uk-tax-authorities-ready-to-exempt-bitcoin-trading-from-vat-according-to-press-reports/>, seisuga 06.03.2015

⁶⁰ HMRC, Bitcoin and other cryptocurrencies, 03.03.2014

tšekkide ja muude vabalt kaubeldavate maksevahenditega, sealhulgas nendega kaasnev läbirääkimine“ definitysiooni alla.

- 3) Kui bitcoine vahetatakse kas Suurbritannia naela, euro või muu käibevahendi vastu, ei lisata bitcoini enda väärtusele käibemaksu.
- 4) Tasud bitcoinidega tehtud, ükskõik millises vormis tehingute eest, mis ületavad bitcoini väärtust, on käibemaksust vabastatud tuginedes käibemaksudirektiivi artiklile 135, lõige 1 punktile d, nagu märgitud punktis 2.

Mainimata ei saa jätta, et rõhutatakse võimalikkusele tulevikus seisukohta muuta, aga samas märgitakse, et kui muudatus maksustamises läbi viiakse, siis tagasiulatuvalt uued regulatsioonid ei kohaldu.

2.3.2. Belgia

2014. aasta oktoobri alguses avaldas PWC, et hiljutises otsuses kinnitas Belgia maksuamet, et bitcoinide ja muude virtuaalsete valuutadega kauplemine on oma olemuselt sarnane väärtpaperitega seotud tehingutele ja muudele vabalt kaubeldavatele maksevahenditele, sealhulgas nendega kaasnevatele läbirääkimistele, mis on Belgia käibemaksuseaduse alusel käibemaksust vabastatud, tulenevalt käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktile d.⁶¹ See tähendab, et bitcoinidega kauplevad isikud ei lisa oma vahendusteenusele käibemaksu. Samal ajal puudub neil ka õigus selle ettevõtlusvormiga seotud kuludelt sisendkäibemaksu maha arvata.

Ühtlasi rõhutas Belgia maksuamet, et bitcoinid ja muud virtuaalrahad ei ole Belgias reguleeritud ja seega ei ole need käsitletavad kui seaduslikud maksevahendid.

Tähelepanu tuleb juhtida veel ka sellele, et Belgia maksuhalduri seisukoht puudutab ainuüksi bitcoinide vahendamise seotud tegevusi ja mitte käibemaksukäsitlust tehingute osas, mis toimuvad müüja ja ostja vahel.⁶² Autor leiab, et selline trakteering võib tekitada kaupmeeste ja

⁶¹ PWC, Belgium – Bitcoin Trading Exempt from VAT ... for now, 09.10.2014, arvutivõrgus: <http://ebiz.pwc.com/2014/10/belgium-bitcoin-trading-exempt-from-vat-for-now/>, seisuga 05.03.2015

⁶² P. Rizzo, Belgian Tax Body: Bitcoin Trades Not Subject to VAT, CoinDesk, 22.09.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/belgium-tax-vat-bitcoin-transactions/>, seisuga 06.03.2015

maksuhalduri vahel teatavaid praktilisi maksu maksmise probleeme, kuid neid analüüsitakse kokkuvõtlikult töö kolmandas peatükis.

Niisamuti rõhutas Belgia maksuhaldur, et nende seisukoht võib tulevikus muutuda ja selle põhjuseks võib olla liikmesriikide seisukohtade harmoniseerimine Euroopa Liidu üleselt.

2.3.3. Soome

Soome seisukoht tugineb 20. augustil 2014 antud *Keskusverolautakunta* otsusele.⁶³ Autor kirjeldab kaasust siinkohal lühidalt alljärgnevalt.

Soome ettevõtte, kes on Soomes käibemaksukohustuslane, pakub bitcoinide ostmiseks ja müümiseks vahendusplatvormi teenust. Bitcoine vahetatakse seaduslike maksevahendite vastu. Ettevõtte arvutab iga vahetuse pealt teenustasu, mis on võrdne teatud protsendiga vahendatavate bitcoinide summast. Ettevõtte soovis nii-öelda siduvat eelotsust taolise ettevõtluse käibemaksuregulatsiooni osas. Küsimus seisnes selles, et kas pakutav bitcoini teenus kvalifitseerub finantsteenuse maksuvabastuse alla.

Soome käibemaksuseadus vabastab käibemaksust finantsteenused, mis on muuhulgas maksetehingud ja valutavahetus. Seaduse säte on vastavuses Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktiga d.

Antud otsuse kohaselt on bitcoinid käsitletavad kui maksevahendid. Tasu, mis ettevõtte saab, on käsitletav kui tasu finantsteenuse raames Soome käibemaksuseaduse tähenduses ja ei kuulu seega käibemaksuga maksustamisele.

Kuna maksumaksja ega maksuhaldur otsuse peale edasi ei kaevanud, on saanud sellest tänaseks Soomes õiguslikult siduv seisukoht.⁶⁴

⁶³ Keskusverolautakunnan (KVL):034/2014, A19/8210/2014, 20.08.2014

⁶⁴ L. Ambagtsheer-Pakarinen, Finland: Central Tax Board rules on VAT treatment of bitcoin services, International Bureau of Fiscal Documentation Publictaions, 21.11.2014

2.3.4. Rootsi

Rootsi maksuõiguse komisjon on asunud seisukohale, et kuna käibemaksudirektiivis puudub definitsioon terminile „raha“, tuleb seda tõlgendada kui maksevahendit. Direktiivi artikli 135 lõike 1 punkt e⁶⁵ ei seo raha terminit seadusliku maksevahendiga.⁶⁶ Sättest tulenev kollektsooniesemete välistamine, mis kuulub seaduslike maksevahendite hulka, aga mida tavapäraselt selliselt ei kasutata, on sätestatud ainult müntide ja pangatähtede näol. Selline säte välistab seadusliku maksevahendi kontseptsioonist raha mõiste vajaduse.⁶⁷

Eelnevate kaalutluste põhjal järeldati, et:

- 1) bitcoinide vahendamine eeldab samasuguste nõuete täitmist nagu tavapäraste finantsteenuste vahendamine;
- 2) bitcoin on maksevahend mida kasutatakse sarnaselt seaduslikule maksevahendile;
- 3) bitcoinidel on elektroonilise rahaga palju sarnasusi.⁶⁸

Rootsi maksuõiguse komisjon leiab seega, et tehinguid bitcoinidega tuleb käsitleda kui valuutat direktiivi artikli 135 lõike 1 punkti e tähenduses, eesmärgiga need käibemaksust vabastada.

Rootsi maksuhaldur selle tõlgendusega ei nõustunud ning esitas maksuõiguse komisjoni otsuse peale kaebuse halduskohtusse, väites, et kaebuse esemeks olev teenus ei kuulu käibemaksuseaduses sätestatud maksuvabastuse kohaldamisalasse.

Rootsi Kõrgem Halduskohus nentis, et käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktide d, e ja f tõlgendamist ei ole varasemalt käsitletud seoses tehingutega võõrvaluutas. Seega leidis kohus, et on ebaselge, kas selline maksuvabastus peaks käsitlema selliseid vahetustehinguid või mitte.

Rootsi Kõrgem Halduskohus esitas 2. juunil 2014 Euroopa Kohtule eelotusetaotluse, küsides, kas käibemaksudirektiivi artikli 2 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellises vormingus tehingud, mida kirjeldatakse kui virtuaalraha vahetamist traditsioonilise raha vastu ja vastupidi ning mille

⁶⁵ Seadusliku maksevahendina kasutatava valuuta, pangatähtede ja müntidega seotud tehingud, sealhulgas nendega kaasnev läbirääkimine, välja arvatud kollektsooniesemed, millena käsitatakse kuld-, hõbe- või muust metallist münte ning pangatähti, mida tavaliselt seadusliku maksevahendina ei kasutata või millel on numismaatiline väärtus.

⁶⁶ S. Capaccioli, Value Added Tax (VAT) & Bitcoin – A summary, Bitcoin Magazine, 09.09.2014, arvutivõrgus: <https://bitcoinmagazine.com/16197/value-added-tax-vat-bitcoin-summary/>, seisuga 06.03.2015

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

eest võetakse tasu, mille teenusepakkuja lisab vahetuskursi kindlaksmääramisel, kujutavad endast teenuse osutamist tasu eest? Ning juhul kui esimesele küsimusele vastatakse jaatavalt, siis kas artikli 135 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et eelpool nimetatud vahetustehingud on käibemaksust vabastatud?⁶⁹

Käesoleval hetkel on kaasus menetluses, aga üks on selge - Euroopa Kohtu poolt tehtav otsus saab olema substantsionaalne, kehtestades, kuidas tuleb bitcoine käibemaksu mõttes käsitleda ja annab seega aluse käibemaksukäsitluseks tervele Euroopale.

2.3.5. Saksamaa

Saksamaa Rahandusministeerium on võtnud seiskoha, väites, et bitcoini puhul on tegemist privaatrahaga või nii-öelda täiendava rahaga, mida kasutatakse maksevahendina spetsiaalselt loodud süsteemis tuginedes isikutevahelistele kokkulepetele.⁷⁰

Definitsioonile tuginedes leitakse, et tegemist on maksuvaba käibega käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti e tähenduses, arvestades, et ainuüksi makse ei kujuta endast teenuse osutamist ja ei saa olla seepärast käibemaksu objektiks.

2.3.6. Poola

Poola on üks nendest liikmesriikidest, kes leiab, et bitcoin ei ole käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 kohaselt käibemaksust vabastatud ja kuulub seeläbi käibemaksuga maksustamisele.⁷¹ Poola maksuhalduri tõlgendus tuleneb Euroopa Kohtu praktikast⁷², mille kohaselt peab direktiivi maksuvabastusi tõlgendama kitsalt ja vabastused, artikli 131 kohaselt, alluvad liikmesriikide kehtestatud tingimustele.⁷³

⁶⁹ EKo 11.07.2014, C-264/14, Hedqvist

⁷⁰ S. Capaccioli, VAT & Bitcoin

⁷¹ Ibid.

⁷² EKo 19.11.2009, C-461/08, Don Bosco Onroerend Goed BV vs Staatssecretaris van Financiën

⁷³ Kõnealuse artikli peatükkidega 2–9 ettenähtud maksuvabastusi kohaldatakse, ilma et see piiraks ühenduse muude õigusaktide kohaldamist, ja liikmesriikide kehtestatud tingimustel, mille eesmärk on tagada nimetatud maksuvabastuste nõuetekohane ja arusaadav kohaldamine ning ära hoida maksudest kõrvalehoidumist, maksustamise vältimist ja muid kuritarvitusi.

Seega kuuluvad bitcoinid ning nendega seotud tehingud käibemaksuga maksustamisele ning kohustusliku korra kohaselt tuleb lisada Poola siseriiklik käibemaks 23% ulatuses.⁷⁴

2.3.7. Holland

Tuginedes 2014. aasta lõpul toimunud debatile bitcoinide ja maksustamise üle, väitis Hollandi Rahandusministeeriumi ametnik J. Kamminga, et bitcoin ei ole tõenäoliselt Hollandis käibemaksuga maksustatav.⁷⁵ See tähendab, et tehingud bitcoinidega maksustatakse vaid kaupade ja teenuste poolt, nagu see toimub seadusliku maksevahendi puhul, mitte ei maksustata tehingu mõlemat poolt, nagu on tavapärase bartertehingutele.

Täpsustades oma väidet, lisas Kamminga, et see tugineb põhimõttel, et taolised maksuvabastused on antud maksevahenditele ning, et kui mõisteid tõlgendada laiendavalt, sisaldab see ka makseid bitcoinides.⁷⁶

Kuigi tegemist ei ole Hollandi ametliku seisukohaga, mida autori töö valmimise ajaks pole veel avaldatud, on näha, et teemale lähenetakse laialdase tõlgendamise kaudu ning aluseks võetakse bitcoini tegelik eesmärki ning kasutusvõime.

Autor lisab näitlikustamaks olukorda ka Baker & McKenzie maksujuristi R. van de Berg'i arvamuse, milles jurist selgitab, et kui tehingud bitcoinidega ei ole käibemaksust vabastatud, tuleb käibemaks lisada igale bitcoinile, mis on vahendaja käest ostetud. See tähendaks omakorda seda, et igäihest, kes maksab regulaarselt bitcoinidega, võib saada ettevõtja käibemaksu tähenduses ning isik peaks hakkama väljastama bartertehingule kohaseid käibemaksuarveid kaupmeestele, kes aktsepteerivad bitcoine kui maksevahendeid.⁷⁷

⁷⁴ J. Adamowski, Polish Tax Authority: Bitcoin Mining Profits Subject to 23% VAT, CoinDesk, 27.05.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/polish-tax-authority-bitcoin-mining-profits-subject-22-vat/>, seisuga 06.03.2015

⁷⁵ A. van Wirdum, Dutch Official: Bitcoin Transactions Probably Not Liable for VAT, CoinDesk, 25.11.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/dutch-official-bitcoin-transactions-probably-liable-vat/>, seisuga 31.03.2015

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

2.3.8. Hiina

2013 aasta 3. detsembril avaldati ühiselt Hiina keskpanga ja ministriumide poolt dokument pealkirjaga „*Notice on Precautions Against the Risks of Bitcoins*“.⁷⁸ Dokument defineerib bitcoini kui spetsiaalse virtuaalse kauba, mis oma olemuselt ei ole käsitletav kui valuuta ja mida ei tohi ringluses hoida ega kasutada turul kui maksevahendit. Samuti keelab dokument pankadel ja sarnastel institutsioonidel Hiinas bitcoinidega tegelemise, kõikvõimalikud tehingud ning üleüldise kauplemise, sealhulgas osta, müüa, vahendada või pakkuda muid bitcoinidega seotud teenuseid.

Autori hinnangul on Hiina hea näide sellest, kuidas riik keelustab alternatiivsed maksevahendid, et säilitada riigi autoritaarne võim raha kui institutsiooni üle, lubamata isikutel kasutada oma põhiõigust valida omale meelepärasem ning sobivam maksevahend.

2.3.9. Venemaa

Seadused, mis reguleeriks eraldi bitcoinide kasutamist, Venemaa Föderatsioonis puuduvad. Venemaa advokaadibüroo Tolkachev and Partners poolt koostatud aruande põhjal aga selgub, et bitcoinide kasutamine võidakse Venemaa Tsiviilkoodeksi järgi keelata, sest seadus tunnustab ainsa maksevahendina Vene rubla. Samuti nõutakse, et kõikide Venemaal toimuvate finantstehingute hinnad oleksid määratletud rublades.⁷⁹ Raportist võib lisaks välja lugeda, et juhul kui osapooled on seisukohal, et bitcoini puhul on tegemist välisvaluuta või välisjulgeoleku kaalutlustel kasutatava vahendiga, võidakse sellised tehinguid riigi silmis tõlgendada kui ebaseaduslikke valuuta tehinguid, mis toovad kaasa vastutusele võtmise Venemaa seadusandluse alusel.⁸⁰

Venemaa seadusandlus on andnud valuuta käibele laskmise küsimused ja õigused Venemaa Keskpangale. Seesama seadusandlus keelab ka Vene Föderatsiooni territooriumil välisvaluutades arveldamise. Küll aga on seaduses sätestatud, et sularahaoperatsioonides

⁷⁸ People's Bank of China and Five Associated Ministries Notice: „Prevention on Risks Associated with Bitcoin“, BTCChina, 03.12.2013

⁷⁹ A. Tolkachev, K. Osipova, Possibilities and Risks of Using Bitcoin in Russia, 29.08.2013, arvutivõrgus: <http://www.atplaw.ru/useful/articles/vozmozhnosti-i-riski-ispolzovaniya-bitkoin-v-rossii.html>, seisuga 02.04.2015

⁸⁰ Ibid.

arveldamine on lubatud vaid rublades, aga arveldused sularahata, pangaülekanDED, maksed internetipoodides ja muu selline, võidakse teostada igas ostja ja müüja suva järgi mugavas valuutas.

Reaalsuses aga kutsutakse prokuröri juurde nii Venemaa internetikaupluste omanikke, kes on bitcoine aktsepteerinud, kui ka kliente, kes on bitcoinides maksnud, ning neid ähvardatakse kriminaalasja algatamisega, viidates seaduse paragrahvile, mis käsitleb rahatähtede võltsimist.⁸¹ See on arusaadavalt viinud olukorrani, kus põhimõtteliselt ükski juriidiline isik ei riski Venemaal kaupade ja teenuste eest maksena bitcoine aktsepteerida.

2.4. Eesti ametiasutuste tõlgendus bitcoinist

Alljärgnevas peatükis keskendub autor Eesti ametiasutuste seisukohtadele ning tõlgendustele, uurides jätkuvalt, kas bitcoine on võimalik käsitleda kui õiguslikku maksevahendit ning milline on sellest tulenev käibemaksukäsitlus. Kui peatükk 2.3. andis selgelt mõista, et erinevate riikide seisukohad on erisugused, siis käeolev peatükk viitab, et ka riigisiselt, erinevate ametkondade lõikes, võivad arusaamad ja tõlgendused olla kardinaalselt erinevad.

2.4.1. Eesti Maksu- ja Tolliameti seisukoht

Eesti Maksu- ja Tolliamet (edaspidi EMTA) avaldas 2014. aasta märtsis oma ametliku seisukoha Bitcoinide maksustamisest, asutuse veebilehel.⁸²

EMTA seisukoht tugineb Euroopa Keskpanga arvamusele, mille kohaselt on bitcoini puhul tegemist detsentraliseeritud digitaalse käibevahendi ehk virtuaalrahaga. EMTA avaldatud seisukohast võib järeldada järgmist:

- 1) Makseasutuste ja e-raha asutuse seaduse § 6 mõistes ei ole bitcoini puhul tegemist e-rahaga – EMTA seisukoht on, et kuna Bitcoinis väljenduv väärtus ei ole ranges mõttes

⁸¹ L. Jürisoo, Venemaa keelustab nüüd Bitcoin-arveldustega seotud veebikeskkondi, Forte.ee, 17.01.2015, arvutivõrgus: <http://forte.delfi.ee/news/digi/venemaa-keelustab-nuud-bitcoini-arveldustega-seotud-veebikeskkondi?id=70586467>, seisuga 28.03.2015

⁸² Eesti Maksu- ja Tolliamet, Maksustamine Bitcoin'idega kauplemisel, Märts, 2014, arvutivõrgus: <http://www.emta.ee/index.php?id=35227&highlight=bitcoin>, seisuga 02.03.2015

rahaline, siis ei loo see nõuet Bitcoinide väljaandja vastu ja kuna Bitcoine ei väljastata rahalise sissemakse eest saadud summa nimiväärtuses, siis ei ole Bitcoin e-raha makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse tähenduses;

- 2) Bitcoinide vahendamine või nendega iseseisvate tehingute tegemine ei ole käsitletav makseteenuse osutamisenä;
- 3) Väärtpaberituru seaduse § 2 mõistes ei ole bitcoini puhul tegemist väärtpaberiga;
- 4) Bitcoiniga ei kaasne varalist õigust;
- 5) Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (edaspidi RahaPTS) § 6 lg 4 mõistes on bitcoin käsitletav kui alternatiivne maksevahend;
- 6) KMS § 16 lg 2¹ tähenduses ei ole bitcoini puhul tegemist finantsteenusega; ning
- 7) Tulumaksuseaduse (edaspidi TuMS) § 15 lg 1 kohaselt on bitcoin vara.⁸³

Praktikule tähendab EMTA seisukoht, et kuna bitcoin ei kvalifitseeru finantsteenuseks, siis maksustatakse muuhulgas nii bitcoinide müük tavapärase valuuta vastu, bitcoinide vahetus, näiteks teise krüptoraha vastu, kui ka bitcoinide laenamine ja hoiustamine tavapärase 20%-lise käibemaksuäärana.⁸⁴

Maksuhaldur on selgitanud, et maksustamisele kuulub nii teenustasu kui ka üle antud bitcoini enda väärtus.⁸⁵ Käibemaksu kohustuse tekkimine tõusetub siis, kui bitcoini üleandja tegeleb ettevõtlusega või on käibemaksukohustuslane.

Autori meelest on maksuhalduri lähenemine ebaselge. Esiteks põhjusel, et hinnang on antud ainuüksi bitcoinidele. Kui näiteks ECB või FATF on analüüsinud virtuaalrahasid ja seal hulgas bitcoine, siis Eesti maksuhaldur keskendub ainult viimasele, jättes ülejäänud virtuaal- ja krüptorahad oma seisukohast välja. Praktikast tähendab see, et teisi virtuaalrahasid, peale bitcoinide, justkui käibemaksuga maksustama ei peaks.

Lisaks leiab autor, et maksuhalduri lähenemine, kus ei eristata bitcoini ennast ning samuti bitcoinidega tehtud tehinguid, nagu näiteks vahendamine, bitcoinidega maksmine ja bitcoinide kaevandamine, näitab samuti antud otsuse ja juhise kergekäelisust, mis viitab omakorda ebakompetentsusele ja sellest tulenevalt seab kahtluse alla seisukoha õiguspärasuse.

⁸³ P. Lätt, Krüptorahade maksustamine, IFA Eesti Seminar, 08.04.2015

⁸⁴ KMS § 15 lg 1

⁸⁵ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, 14.01.2015

2.4.2. Eesti Finantsinspeksiooni seisukoht

Eesti Finantsinspeksioon markeerib oma kodulehel, et Bitcoinil näol on tegemist uuendusliku ja alternatiivse maksesüsteemi ja digitaalse rahaga, mida kontrollib vaid teenusepakkuja ise ning kõik riskid kannab virtuaalraha kasutaja. Finantsinspeksioon defineerib Bitcoinit kui innovaatilist andmevahetusprotokollit, mille kasutajateks on kõik need isikud, kes on oma arvutis selle vabavaralise programmi käivitanud.⁸⁶

Finantsinspeksiooni hinnangul ei ole Bitcoinil raha tunnuseid ja seega võib see pigem olla näiteks kunstiteos, väärtpaber või püramiidskeem, kuid mitte raha. Finantsinspeksiooni juht K. Kessler on öelnud: „Bitcoinit teadaolevalt ükski riik seadusliku maksevahendina ei tunnusta. Loomulikult võib teatud ringi inimesi ja ärisid kokku leppida Bitcoinit kasutamises, kuid see ei too kaasa üldist kohustust vaadeldavas jurisdiktsioonis Bitcoinit võla tasumise vahendina kasutada, kuna sellise kohustuse saab kehtestada üksnes riik. Eurotsooni kuuluvad riigid on selle õiguse delegeerinud“.⁸⁷

Arvestades, et virtuaalne valdkond on täna reguleerimata ala, väidab Finantsinspeksioon, et ei teosta virtuaalraha skeemide üle järelevalvet ega väljasta tegevuslubasid.⁸⁸ Täpsustades eelnevat, on Finantsinspeksiooni kommunikatsioonijuht M. Aleksius öelnud: „Finantsinspeksioon ei pea võimalikuks anda siduvaid hinnanguid tegevuste osas, mille puhul pole võimalik kindlaks teha teenuse täpset olemust, ulatust, poolte vahelisi õiguslikke suhteid ega rahaliste vahendite liikumise korda. Bitcoinide laiaulatuslikum aktsepteerimine võib aga tulevikus kaasa tuua muudatusi tema õiguslikus seisus, mistõttu pole välistatud, et nende ost, müük ja vahendamine võib tulevikus kuuluda Finantsinspeksiooni poolt järelevalvatevate tegevuste hulka“.⁸⁹

⁸⁶ Eesti Finantsinspeksioon, Virtuaalraha pakkujad järelevalve alla ei kuulu, Finantsinspeksiooni koduleht, arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/index.php?id=3444>, seisuga 28.03.2015

⁸⁷ Advokaat: Bitcoiniga kauplemise suhtes on vaja riigi ühtset seisukohta, mitte politsei ähvardusi, ÄriLeht.ee, 22.02.2014, arvutivõrgus: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/advokaat-bitcoiniga-kauplemise-suhtes-on-vaja-riigi-uhetset-seisukohta-mitte-politsei-ahvardusi?id=68080277>, seisuga 28.03.2015

⁸⁸ Inspeksioon Bitcoinist: me ei saa anda hinnanguid teenuse kohta, mille olemus pole teada, Postimees, 20.02.2014, arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2703940/inspeksioon-bitcoinist-me-ei-saa-anda-hinnanguid-teenuse-kohta-mille-olemus-pole-teada>, seisuga 28.03.2015

⁸⁹ Advokaat: Bitcoiniga kauplemise suhtes on vaja riigi ühtset seisukohta, mitte politsei ähvardusi., 22.02.2014

2.4.3. Eesti Halduskohtu seisukoht

Eesti õigusruumis ei ole käesolevaks hetkeks palju bitcoinidega seotud juhtumeid, mille tulemusena oleks avalik võim ettevõtte tegevusse sekkunud. Töö kirjutamise hetkel on üks vaidlus Ringkonnakohtus alles pooleli.

Seni on riik menetlusi alustanud rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduse alusel. Rahapesu andmebüroo (edaspidi RAB) leiab, et bitcoinidega kauplemine on käsitletav alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumisena nimetatud seaduse tähenduses. Autor rõhutab siinkohal, et käesoleval hetkel ei sisalda kõnealune seadus bitcoini definitsiooni. Alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumine on küll defineeritud, aga pigem üsna laialdaselt ning ebaselgelt. Olukorras, kus teised, kaasa arvatud siseriiklikud, institutsioonid leiavad, et tegemist on reguleerimata alaga, on selline RAB'i tõlgendus pigem üllatuslik. Olenemata ebaselgest olukorrast, on täna võimalik, et bitcoinidega kauplejat võib ees oodata kuni 32 000 euro suurune rahatrahv või kuni 3 aasta pikkune vangistus.⁹⁰

Autor toob näitena välja juhtumi, kus isikule esitati süüdistus seaduseparagrahvi alusel, mille järgi peavad Eestis kõik alternatiivsete makseteenuste vahendajad end registreerima ning erinevalt varasemast, on nüüd tarvis ka RAB'i tegevusluba.⁹¹ Juhul kui seesuguse vahendaja tehingute maht ühe isikuga ühes kuus ületab tuhande euro piiri, tuleb klient, samas kohas viibides ehk silmast silma, tuvastada. Vandeadvokaat P. Lätt on selgitanud, et kriminaalasi sai alguse kahe bitcoini müügist, väärtusega 2000 eurot. Kahtlustati tegevusloata majandustegevust finantsteenusega seotud tegevusalal - alternatiivse maksevahendi teenuse pakkumisel.⁹² Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei Rahapesu andmebüroo tõlgenduse kohaselt on bitcoinidega kauplemine käsitletav alternatiivse maksevahendi teenuse pakkumisena RahaPTS § 6 lg 2 p 4 ja § 6 lg 4 tähenduses.⁹³

⁹⁰ Advokaat: Eesti riik keerab bitcoinidega kauplejaid pitsitades vinti üle, err.ee, 07.05.2014, arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/cbb121c0-8fad-40cf-9cab-eab4a4dae078>, seisuga 28.03.2015

⁹¹ Varasemalt pidid kõik alternatiivse makseteenuse vahendajad end nõuetekohaselt registreerima, kuid tänaseks on registreerimise kohustus muudetud loakohustuseks ning vastavat luba väljastab rahapesu andmebüroo.

⁹² Bitcoin pakub võimalust rahapesuks, Postimees, 16.12.2014, arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/3027253/bitcoin-pakub-voimalust-rahapesuks>, seisuga 28.03.2015

⁹³ Eesti Krüptoraha Liit, Eesti Krüptoraha ärikeskkonna ülevaade, 28.01.2015

RAB'i väitel on Eestis, tulenevalt riskidest, seaduses klausel, et alternatiivse maksevahendi teenuse pakkujad on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse subjektid juhul, kui nad pakuvad ühele tuvastatavale isikule rohkem kui tuhande euro eest kuus vahendust.⁹⁴

P. Lätt on aga seisukohal, et Bitcoinidega kauplemist ei peaks reguleerima rahapesuseadus, sest see on vanem kui Bitcoinid. „Rahapesuseadus töötati välja 2007. aastal, see jõustus 2008. aasta jaanuaris, kuid Bitcoinid seevastu tulid turule alles 2009. aasta jaanuaris – siin tekib selge vastuolu ja on tõstatatud küsimus: kuidas on võimalik, et seadus, mis loodi enne Bitcoinide turule tulekut, saab reguleerida Bitcoinidega kauplemist. Seda enam, et ka Eesti rahapesuseaduse aluseks olev eurodirektiiv seda ei reguleeri“.⁹⁵

Eesti halduskohus on andnud ka omaenese lühiülevaate sellest, mis bitcoin on.⁹⁶ Kohtuotsusest tulenevalt on bitcoin e-raha ning Bitcoin selle e-raha kasutamiseks mõeldud avatud lähtekoodiga programm. Samuti tuleneb kohtuotsusest, et Bitcoin on alternatiivne maksevahend, niinimetatud virtuaalraha ehk krüptoraha. Kohus ütleb, et bitcoinid on maailmas, sealhulgas Eestis, käibel ning need on arvestatavad virtuaalmaksevahendid. Bitcoinide näol on tegemist virtuaalrahaga, mis maksevahendina hakkab üha rohkem maailmas, sealhulgas Eestis, levima.⁹⁷

RAB hinnangul on krüptovaluutaga, sealhulgas bitcoinidega, kauplemine käsitletav vastavalt RahaPTS § 6 lg 4 alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumisena. Seaduse kohaselt on alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja isik, kes oma majandus-või kutsetegevuse käigus ostab, müüb või vahendab side-, ülekande- või kliiringsüsteemi kaudu rahalist väärtust omavaid vahendeid, mille abil on võimalik täita rahalisi kohustusi või mida saab vahetada kehtiva vääringu vastu, kuid kes ei ole lõike 1 nimetatud isik⁹⁸ ega finantseerimisasutus krediidiasutuse seaduse tähenduses.⁹⁹ RAB on seisukohal, et bitcoini, mis oma olemuselt on digifail digitaalsel andmekandjal, saab vahetada kehtiva vääringu vastu ja tal on kauplemiskeskonnad, kus nõudluse-pakkumise vahekorras tekib rahaliselt mõõdetav kurss, see tähendab, et see fail omab teatud rahalist väärtust. Samuti saab seda kasutada tehingutes kehtiva valuuta asemel, näiteks maksmiseks erinevates internetipoodides.¹⁰⁰ Seega on RAB'i

⁹⁴ Bitcoin pakub võimalust rahapesuks, 16.12.2014

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Haldusasi 18.11.2014, 3-14-50581

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ krediidiasutus või Eestis äriregistrisse kantud välisriigi krediidiasutuse filiaal

⁹⁹ RahaPTS § 6 lg 4

¹⁰⁰ 3-14-50581

arvetes isikul, kes bitcoinidega kaupleb, side-, ülekande- või kliiringsüsteemi kaudu, alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkuja tunnused, kusjuures sidesüsteemina tuleb siinkohal käsitleda internetti. Halduskohus nõustub sellise käsitlusega ja rõhutab omaltpoolt, et bitcoin on alternatiivne maksevahend - virtuaalraha ehk krüptoraha -, mille abil saab teostada ostu-müügi tehinguid, seejuures omamata tähtsust, kas bitcoinide turumaht on marginaalne või mitte.¹⁰¹

RAB'i hinnangul ei ole krüptovaluutaga kauplemine keelatud ning see valdkond on Eesti seadustega reguleeritud. Seejuures märgitakse, et kuigi RahaPTS's ei ole küll otsesõnu nimetatud maksevahendina bitcoini, on seaduses kasutatud laiemat mõistet nagu alternatiivsed maksevahendid, mille hulka vaieldamatult kuuluvad muuhulgas ka bitcoinid. Lisaks bitcoinidele on veel muid alternatiivseid maksevahendeid, mida ei ole hakatud seaduses loetlema, piirdudes üldise mõistega, mille alla paigutuvad erinevad virtuaalmaksevahendid.¹⁰²

P. Lätt on aga jätkuvalt seisukohal, et Eesti riik kasutab krüptovaluutaga ehk bitcoinidega kauplejate vastu sunnijõudu, väites, et see valdkond on täiesti reguleerimata.¹⁰³ Autor on nõus, et riik on antud olukordades reageerinud üsna jõuliselt. Põhjus miks see nii võib olla, on autori kahtlus, et riigile ei imponeeri anonüümsed maksevõimalused. Kui vaadata viimaseid kümnet aastat finantsvaldkonnas, siis liigutakse üha väiksema anonüümsuse suunas. Sularaha osakaal väheneb. Arenenud maailmas on üsna ebatõenäoline, et riik tahaks lasta teha midagi anonüümselt ning ilmselgelt ei taheta käest anda ka raha emiteerimisega kaasnevat võimu. Iseseisev raha institutsioon muudaks riigi võimaluse ennast finantseerida keeruliseks, et mitte öelda pessimistlikult, lausa võimatuks ning selline hirm võib takistusteta panna riigi käituma nii nagu me seda täna näeme.

¹⁰¹ 3-14-50581

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Advokaat: Eesti riik keerab bitcoinidega kauplejaid pitsitades vinti üle, 07.05.2014

2.4.4. Eesti Vabariigi Valitsuse seisukoht

Seoses Rootsi eelotsusetaotlusega Euroopa Kohtule¹⁰⁴ edastas Eesti Vabariigi Valitsus Euroopa Komisjonile ka oma seisukohad, milles Eesti nõustub Rootsi maksuhalduriga, leides, et bitcoini ostu ja müüki tuleb käsitleda käibemaksuga maksustatava teenusena. Eesti arvamuse kohaselt ei kohaldu bitcoini tehingutele käibemaksudirektiivis sisalduvad erandid, mistõttu tuleb need tavakorra kohaselt käibemaksuga maksustada.¹⁰⁵

Eesti on oma seisukohta põhjendanud, alustades käibemaksudirektiivi artikli 24 lõikest 1, mis sätestab, et teenuse osutamine on mis tahes tehing, mis ei ole kaubarne.¹⁰⁶ Vastavalt käibemaksudirektiivi artikli 14 lõikele 1, saab kaubarne käsitleda materiaalse vara omanikuna käsutamise õiguse üleminekut. Siinkohal rõhutatakse, et bitcoin on Liidu tasandil seadusega reguleerimata virtuaalne valem, millel puudub füüsiline kuju.¹⁰⁷ Vahemärkusena lisab autor, et nõustub väitega, et tegemist on reguleerimata alaga ja mitte ainult käibemaksu tähenduses. See aga ei ole kooskõlas eelnevas peatükis väljatoodud RAB'i ja Halduskohtu seisukohtadega, mis mäletatavasti leidsid, et tegemist on seaduses reguleeritud alaga.

Avaldatud arvamuses leitakse, et kuna bitcoin ei ole materiaalne vara ja sellega kauplemine ei ole seetõttu kaubarne, võib tegu olla teenuse osutamisega tasu eest käibemaksudirektiivi artikli 2 lõike 1 punkti c mõttes.¹⁰⁸

Valitsus tugineb Euroopa Liidu kohtupraktikale, mille kohaselt on teenus osutatud tasu eest, kui makstava tasu ja osutatava teenuse vahel on otsene seos. Arvamuses seisab, et bitcoinidega kauplemise puhul on olemas otsene seos osutatava teenuse ja makstava tasu vahel, kuna ostja saab endale bitcoini ja teenuse pakkuja saab bitcoini eest tasu, milles ta on ostjaga kokku leppinud.¹⁰⁹ Seega järeldatakse, et kõik artikli 2 lõike 1 punktis c nimetatud tingimused on täidetud ning bitcoinidega kauplemist tuleb käsitleda tasu eest teenuse osutamisega.

Lisaks leitakse, et Euroopa Kohus peaks oma tulevases otsuses võtma seisukoha ka käibemaksuga maksustatava väärtuse osas. Käibemaksudirektiivi artikkel 73 sätestab, et

¹⁰⁴ EKo C-264/14

¹⁰⁵ Eesti Vabariigi Valitsuse seisukohad Kohtuasjas C-264/14, Välisministeerium 12.09.2014, nr 15.3-3/4716-1

¹⁰⁶ Käibemaksudirektiiv 2006/112/EC

¹⁰⁷ Eesti VV seisukohad EKo C-264/14

¹⁰⁸ Eesti VV seisukohad EKo C-264/14

¹⁰⁹ Ibid.

maksustatavaks väärtuseks on kõik tasuna käsitletav, mille teenuseosutaja teenuse saajalt või kolmandalt isikult tehingu eest on saanud või saab.¹¹⁰ Valitsuse nägemuse kohaselt on bitcoinide tehingute puhul maksustatav väärtus tasu, mille teenuse pakkuja ostjalt bitcoinide eest saab.

Valitsuse arvamus kinnitab EMTA seisukohta, mille kohaselt ei ole bitcoini ostu- ja müügitehingud käibemaksust vabastatud käibemaksudirektiivi alusel, kuna bitcoinidega kauplemisele ei kohaldu ükski direktiivi artikli 135 lõikes 1 loetletud käibemaksust vabastav erand. Otsus tugineb Euroopa Kohtu praktika tõlgendamisel, mille kohaselt tuleb kõiki artiklis 135 sätestatud erandeid käsitleda kitsalt, põhjusel, et tegemist on erandiga üldreeglist. Euroopa Kohtu praktika kohaselt kujutavad sättes nimetatud maksuvabastused endast Liidu õiguse autonoomseid mõisteid, mille eesmärk on välistada käibemaksusüsteemi liikmesriigiti erinev kohaldamine.¹¹¹ Isegi käibemaksu kumalatsiooni tekkimine ei saa olla käibemaksuvabastuse aluseks, kui maksuvabastus ei tulene otseselt maksuvabastuse loetelust.¹¹² Eesti järeldeb seega, et käibemaksust vabastatakse vaid sellised tehingud, mis on käibemaksust vabastavates sätetes otseselt nimetatud.

Käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d kohaselt, mis vabastab muuhulgas käibemaksust muud vabalt kaubeldavate maksevahenditega seotud tehingud, Eesti meelest maksuvabastuseks antud olukorras alust ei anna. Valitsuse otsus tugineb Euroopa Kohtu kaasusel Granton Advertising, mis sätestab muuhulgas, et selleks, et tehingu saaks antud artikli alusel käibemaksust vabastada, peab see olema seotud sättes nimetatud maksuvabastusega, mis annab õiguse kindlaksmääratud rahasummale.¹¹³ Kohus järgis kohtujuristi mõttekäiku ning sedastas, et isegi kui alternatiivse maksevahendina kasutatav mitteametlik vääring on üle antav ja seda võib teatud hinnaga müüa, ei kohaldu sellele vabastus käibemaksust, sest selle üleandmisega ei kaasne rahaülekannet, mis kaasneb kõigis sättes loetletud maksuvabastustega.¹¹⁴ Eesti tõlgendus sellest on, et käibemaksust on vabastatud ainult sellised tehingud, mis on seotud selliste hoiuste, arvelduskontode, maksete, ülekannete, võlanõuete, tšekkide või vabalt kaubeldavate maksevahenditega, mis annavad õiguse kindlaksmääratud

¹¹⁰ Ibid

¹¹¹ EKo 28.07.2011, C-350/10, Nordea Pankki Suomi Oyj p 22

¹¹² EKo 14.12.2006, C-401/05, VDP Dental Laboratory NV vs Staatssecretaris van Financiën p 34-37

¹¹³ EK 24.10.2013, C-461/12, Granton Advertising BV vs Inspecteur van de Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag, Kohtujuristi ettepanek, Juliane Kokott

¹¹⁴ EKo 12.06.2014, C-461/12, Granton Advertising BV vs Inspecteur van de Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag, p 37

summale ametlikus vääringus. Bitcoinil ei nähta nõudeõigust kindlaksmääratud rahasummale, sest keegi ei ole kohustatud bitcoine rahaks vahetama – neid on võimalik võõrandada vaid siis, kui keegi neid omakorda soovib.¹¹⁵

Lisaks toob Eesti välja, et kõik artikli 135 lõike 1 punktis d nimetatud maksuvabastused on seotud ametliku vääringuga, mistõttu alluvad nad kõik Liidu tasandil paika pandud regulatsioonidele. Näiteks makseteenuseid reguleerib makseteenuste direktiiv¹¹⁶ ja e-raha ning selle väljastamist käsitlevad eeskirjad on sätestatud e-raha direktiivis¹¹⁷. Bitcoinil aga puudub rahanduslik tagatis-(kaitse-)süsteem, mis looks usaldusväärsust ja võimaldaks tagada stabiilsust.¹¹⁸

Käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkt e vabastab käibemaksust seadusliku maksevahendina kasutatava valuuta ning pangatähtede ja müntidega seotud tehingud. Eesti arvamuse kohaselt viitab säte otsesõnu vaid seadusliku maksevahendina kasutatavale valuutale. Ainult riik või vastava pädevusega rahvusvaheline organisatsioon saab seaduslikku vääringut tunnustada ja emiteerida ning ametlik vääring on oma käibealal õigusaktidega kindlaks määratud. Näiteks euroala ametlik vääring on euro vastavalt nõukogu määruse nr 974/98 artiklitele 10 ja 11. Kuna bitcoin ei ole seaduslik valuuta mitte üheski riigis, ei saa Valitsuse seisukohale tuginedes bitcoini tehinguid antud sätte alusel käibemaksust vabastada.

¹¹⁵ Eesti VV seisukohad EKo C-264/14

¹¹⁶ Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC, OJ L 319/1, 05.12.2007

¹¹⁷ EU Electronic Money Directive (2009): Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the Taking Up, Pursuit and Prudential Supervision of the Business of Electronic Money Institutions Amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and replacing Directive 2000/46/EC, OJ L 267/7, 10.10.2009

¹¹⁸ Eesti VV seisukohad EKo C-264/14

3. BITCOINI KÄIBEMAKSU REGULATSIOON

Eelnevatest peatükkidest võib muuhulgas järeldada, et bitcoin on detsentraliseeritud digitaalne raha mida saab kaupade ja teenuste ostmisel maksevahendina kasutada, kui kaupmees seda aktsepteerib. Bitcoin on number, seotud bitcoini aadressiga, mida on võimalik vahetada ilma kolmanda osapoolse sekkumiseta, sest mitte ükski isik ega asutus ei oma selle rahavoo üle õigust. Käesoleval hetkel ei ole bitcoin üheski riigis tunnustatud kui seaduslik maksevahend ning see ei ole tagatud ühegi kaubaga, nagu näiteks kuld. Et bitcoine kasutada, peavad aktsepteerima seda turul olevad tarnijad ja vahendajad. Bitcoini tarnijad ostavad bitcoine kaevandjatelt ja müüvad need teistele kasutajatele.

Peamised küsimused, mis käibemaksuregulatsiooni puudutavad, millele on viidanud ka Suurbritannia oma küsimustes Euroopa Komisjonile¹¹⁹, on järgnevad:

- 1) Kas tavapäraselt maksustatavate kaupade ja teenuste käivet, mille eest tasutakse bitcoinides, tuleb käsitleda sarnaselt harilikule käibe käibemaksu mõttes?
- 2) Kui jah, siis kas tegemist on bartertehinguga, olukorras kus mõlemad osapooled on käibemaksukohustuslased ja tarne on käsitletav kui äritegevus, mistõttu tuleb käibemaks lisada ka bitcoini väärtusele, mis kaupade või teenuste eest vastutasuks saadakse?
- 3) Kas tegemist on käibega käibemaksu tähenduses, kui käibemaksukohustuslane vahetab bitcoine mõne seadusliku maksevahendi, näiteks euro, vastu?
- 4) Kui jah, siis kas käibemaks tuleb lisada kogu bitcoini väärtusele või ainult osale, mis ületab käibemaksukohustuslase poolt saadud bitcoini väärtust ületava summa, hetkel, millal tehing toimub?
- 5) Kas bitcoin ise loob käibe, mis on sellise käibe olemus ja kas see kuulub käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktide c – f maksuvabastuse alla?
- 6) Milline on käibe olemus bitcoinide ostjate ja müüjate tehingute vahendamisel, olukorras kus tehingu korraldamise ning läbiviimise eest küsitakse tasu ning kas sellised tehingud kuuluvad käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktide c – f maksuvabastuse alla?

Bitcoini maksustamine on eelkõige seotud bitcoini juriidilise staatusega ning täna ei saa väita, et see seisukord oleks üheselt selge. Võtmeprobleem on selles, et bitcoinid ei ole reguleeritud

¹¹⁹ Value Added Tax Committee, Working paper, VAT treatment of Bitcoin, United Kingdom, 19.06.2014, Annex 1, lk 23

nagu on reguleeritud tavapärase valuuta. Ehkki bitcoini kasutajad tajuvad bitcoini funktsioone olevat identsed tavapärase rahaga, siis juriidilisest vaatenurgast on paljud jurisdiktsioonid siiski seisukohal, et bitcoini ei saa klassifitseerida kui seadusliku maksevahendit. Arvestades, et nii mõnedki uurimise objektiks olnud riigid ja institutsioonid leidsid, et bitcoini puhul on tegemist finantsinstrumendiga käibemaksudirektiivi mõistes, selgitab autor järgmises peatükis lühidalt finantsteenuste maksuvabastust. Peaasjalikult eesmärgil, et juhul kui bitcoini käsitleda finantsinstrumendina, oleks mõistetav selle käibemaksukäsitlus ja -regulatsioon.

3.2. Finantsteenuste käibemaksu regulatsioon

OECD 1998. aasta uuring sisaldab finantsteenuste loetelu, mille järgi kuuluvad finantsteenuste hulka näiteks arveldustehingud nii sularahas kui ka pangakontol, tehingud seotud akreditiividega, krediitkaarditeenused, laenutehingud, garantiitehingud, aktsiate ja teiste väärtpaberitega seotud tehingud, tähtajaliste lepingute seotud tehingud, finantsteenuste vahendamisteenused, tagatistehingud, valuutavahetusteenused, kindlustus ja edasikindlustatus.¹²⁰ Nimetatud ning nendega seotud tehingud on maksuvabad enamikes Euroopa Liidu liikmesriikides. Siiski tuleb tähelepanu juhtida asjaolule, et erinevad liikmesriigid käsitlevad, tõlgendavad ja maksustavad teatud olukordades finantsteenuste mõisteid siiski erinevalt.¹²¹

Käibemaksudirektiivis on maksuvaba käive reguleeritud artiklites 131-137. Artikli 135 lõike 1 punktide b - g alusel on maksuvabaks käibeks finantsteenused.¹²² Kehtivas KMS'is on maksuvabade finantsteenuste loetelu toodud § 16 lõikes 2^{1,123}

Maksuvabastus kehtestati finants- ja kindlustusteenustele 1977. aastal¹²⁴, aga sellest ajast on nii finantsteenuste osutajate kui ka finantsteenuste endi olemus ja olukord märgatavalt muutunud.

¹²⁰ Report of the OECD, Indirect Tax Treatment of Financial Services and Instruments, 22.10.1998

¹²¹ Terra, B. J. M., Kajus, Julie. A Guide to the European VAT Directives. Commentary on the Value Added Tax of the European Community, International Bureau of Fiscal Documentation Publictaions

¹²² Kuuenda direktiivi kohaselt olid maksuvabad finantsteenused sätestatud artiklis 13B (d) p 1-6

¹²³ Muudatus viidi KMS'i sisse 1.jaanuaril 2009. Enne seda viidati krediidiastutuse seadusele – RT I 1999, 23, 349

¹²⁴ Council Directive 77/388/EEC of 17 May 1977 on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes, OJ L 145, 13.06.1977

See on aga omakorda kaasa toonud segaduse maksumaksjate seas, kes sageli ei tea, kas ja milline teenus on direktiivi mõistes maksuvaba finantsteenuse.

Finantsteenuse maksuvabastuse põhjuseks on asjaolu, et finantsteenused valmistavad kaupade ja teenuste tarbimist ette.¹²⁵ Lisaks on maksuvabastuse põhjusena tihti mainitud asjaolu, et kapitali ei soovita käibemaksuga maksustada, sest see kahjustaks majandust.¹²⁶ Peamine põhjus võib aga olla pigem praktiline – finantsteenuste maksustamine võib muutuda liialt keeruliseks.¹²⁷ „Tehnilise põhjusena“ ette nähtud maksuvabastuse eesmärgina võib välja tuua ka vajaduse hoida ära käibemaksu kumulatsiooni, samuti võimalikud raskused maksu administreerimisel, konkureerivate tarbimismaksude olemasolu ja muu sarnane.¹²⁸ Maksuvabastuse loetelu ühiseks nimetajaks on „maksevahend“ ja „investeeringud“.¹²⁹ Tegemist on kaupade ja teenustega, mis võivad käibida väga paljude isikute vahel, ilma, et nende väärtus väheneks. Kui käibeahelas on vaheldumisi ettevõtjad ja tarbijad, tekib kumulatsioon, sest osa müüjaid peaks kauba müügihinnale lisama käibemaksu, osa ostjaid ei saaks seda aga maha arvata.¹³⁰

Oluline on teha vahet maksuvabastusel ja nullprotsendilise maksumäära rakendamisel. Maksuvabade kaupade müük ja teenuste osutamine ei anna müüjale sisendkäibemaksu mahaarvamise õigust.¹³¹ Tehingu käsitlemine maksuvaba käibena tähendab seda, et kauba või teenuse hinnale ei lisata käibemaksu ning maksukohustuslasel puudub õigus maksuvaba käibega seotud sisendkäibemaksu mahaarvamiseks.¹³² Seega sisaldab maksuvaba käibena käsitletav tehingu maksumus varjatud kujul ka mahaarvamata sisendkäibemaksu.¹³³ Isik, kelle kogu käive on maksuvaba, ei pea end maksukohustuslasena registreerima ning tal puudub ka kohustus esitada käibedeklaratsioon ning täita muid maksukohustuslase kohustusi.¹³⁴

¹²⁵ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, seisuga 1.oktoober 2013, Tartu, Casus, 2013

¹²⁶ S. Pulk, Käibemaksu põhimõtted Eestis ja Euroopa Liidus, Tallinn, Juura. 2001

¹²⁷ K. Lind, Maksustatav väärtus. Probleemid kehtivas käibemaksuseaduses, Juridica 2007 nr 9, lk 664

¹²⁸ European Tax Handbook 2002. International Bureau of Fiscal Documentation, 2002

¹²⁹ KMS § 16 lg 2

¹³⁰ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, 2013

¹³¹ Terra, B. J. M., Kajus, Julie. A Guide to the European VAT Directives

¹³² Käibemaksuseadus, Rahandusministeeriumi kommentaaridega, seisuga 01.01.2015

¹³³ Maksuvabade kaupade ja teenuste puhul on tegemist käibemaksu kumuleerumisega, mis tähendab, et kauba või teenuse hind suureneb käibemaksu võrra.

¹³⁴ Isik, kes on maksukohustuslasena registreeritud ning kelle käive on osaliselt maksuvaba, peab maksuvaba käibe deklareerima ka käibedeklaratsioonil.

Finantsteenuse osutamine tekitab maksuvaba käibe, mida võib soovi korral maksuhaldurit eelnevalt kirjalikult teavitades käibemaksuga maksustada, välja arvatud kui teenus osutatakse teise liikmesriigi maksukohustuslasele või piiratud maksukohustuslasele.¹³⁵

Üldreegel, mida peab finantsteenuse maksustamisel silmas pidama on see, et maksuvaba käibe tekitab teenus laenu-, liisingu- ja muude finantsteenuste teostamisel.¹³⁶ See tähendab, et finantsteenuse ise maksuvaba käivet ei tekita. Maksuvaba käibe tekitab vaid makstud teenustasu, mis hõlmab intressi, lepingutasu ja muid summasid, mida ettevõtte saab finantsteenuse osutamise eest.¹³⁷ Käibemaksudirektiivi kohaselt ei ole maksuvabaks käibeks mitte rahasummad ega väärtpaberite maksumus, vaid maksevahendite ja väärtpaberitega seotud käibed.¹³⁸

Alates 01.04.2003 kehtiva redaktsiooni kohaselt ei ole enam ettevõtte staatus oluline ja kõik finantsteenused loetakse maksuvabaks käibeks.¹³⁹ Teenuse osutajaks võib olla mis tahes isik ning seda seisukohta kinnitab ka Euroopa Kohtus.¹⁴⁰ Lisaks sätestab kohtupraktika, et kuuenda direktiivi alusel maksust vabastatud tehingud on määratletud osutatud teenuste laadi, mitte teenuse osutaja või saaja põhjal.¹⁴¹ Maksuvabastus ei ole seega seotud tingimusega, mille kohaselt teeb tehinguid teatavat liiki asutus või teatavat liiki juriidiline isik, kui kõnealune tehing kuulub finantstehingute valdkonda.¹⁴²

Kuna maksuvabastused mõjutavad toote hinda märkimisväärselt, siis on tulenevalt kaupade vaba liikumise tagamise eesmärgist liikmesriikidele väga täpselt ette kirjutatud, milliseid kaupu ja teenuseid tohib käibemaksust vabastada. Käibemaksudirektiiv sätestab, et liikmesriigid peavad maksuvabastuse sätestamisel tagama maksuvabastuse korrektse ja lihtsa rakendamise

¹³⁵ Aluseks on käibemaksudirektiivi artikkel 137, mille kohaselt võivad liikmesriigid kehtestada valikulise maksustamise ning määrata selle rakendumise ulatuse. Maksukohustuslane peab maksuvaba kauba või teenuse käibe maksustamise soovist enne käibe toimumist samal maksustamisperioodil või varem maksuhaldurit teavitama, et ta lisab kaupade ja teenuste maksustatavale väärtusele käibemaksu. KMS § 16 lg 4 sätestab maksukohustuslasele kohustuse, et kui ta valib võimaluse teenuseid maksustada, tuleb sellist käivet maksustada vähemalt kahe aasta jooksul alates esimesest maksustamisperioodist.

¹³⁶ Urmas Võimre, K. Kägi. Käibemaks, Tallinn: Äripäeva Kirjastuse AS, 2007, lk 173

¹³⁷ T. Elling, Finantsteenuste käibemaksuga maksustamine Euroopa Liidus, magistritöö, Tallinn, 2010, lk 43

¹³⁸ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, 2013

¹³⁹ Varem loeti maksuvabadeks teenusteks üksnes krediidi- ja finantsasutuste teenused. Ehk finantsteenuse osutamine oli maksuvaba ainult siis, kui finantsteenuse osutamine oli ettevõtja jaoks püsiv äritegevus.

¹⁴⁰ EKo 27.10.1993, C-281/91, Muys' en De Winter's Bouw- en Aannemingsbedrijf vs Staatssecretaris van Financien

¹⁴¹ EKo 13.03.2014, C-464/12, ATP PensionService A/S vs Skatteministeriet

¹⁴² Ibid.

ning samas vältima maksudest kõrvalehiilimise võimalusi.¹⁴³ Samas lubab direktiiv teatud maksuvabastuste rakendamisele seada lisatingimusi, et ära hoida võimalikke konkurentsimoonutusi. Euroopa Kohus on võtnud selge seisukoha, et maksuvabastus on erand üldisest põhimõttest, mille kohaselt tuleb käibemaksuga maksustada kõiki kaupu ja teenuseid, mida maksukohustuslane tasu eest osutab.¹⁴⁴ Seega tuleb kõiki maksuvabastusi käsitleda kitsalt.

Maksuvaba käive saab tekkida kliendi nimel ja kliendi arvel või oma nimel ja kliendi arvel tehtud tehingutest finantsvaraga.¹⁴⁵

Kui ettevõtja teeb rahaturu instrumentidega tehinguid oma arvel, siis teenitud finantstulu, näiteks väärtpaberite müügist või valuutakursi muutusest tekkinud kasum, jääb käibemaksuobjekti hulgast välja, sest taolise tulu saamine ei ole ettevõtluks KMS § 3 lg 3 tähenduses.¹⁴⁶ Igal teenusel peab olema saaja. Väga raske on rääkida kellelegi teenuse osutamisest, kui väärtpaber ostetakse ühelt isikult ja müüakse hiljem teisele. Oma arvel kauplemine võib olla teenuseks ainult siis, kui kauplemisest saadud tulu tuleb kellegagi jagada.¹⁴⁷

Autor on seisukohal, et tehingud, mis on oma sisult sarnased KMS'is loetletud tehingutega, maksustatakse lähtuvalt sellest, milliste tehingutega nad sarnased on. Muud tehingud maksustatakse vastavalt sellele, milliste tehingutega nad sarnased on.¹⁴⁸ Kui „muu tehing“ on sisu poolest vaadeldav § 16 lõikes 2¹ kirjeldatud finantsteenustega, siis tuleks rakendada maksuvabastust.

¹⁴³ European Tax Handbook 2002

¹⁴⁴ T. Elling, Käibemaks. Abiks tudengile ja töötavale parktikule, Tallinn, OÜ KMS, 2014

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ P. Tammert, Maksundus, Tallinn, 2005

¹⁴⁷ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, 2013

¹⁴⁸ The International Fiscal Association, 2003, Cashiers de droit fiscal international, Consumption taxation and financial services, The Hague: Kluwer Law International, 61

3.2. Bitcoin kui käibemaksu objekt

Sarnaselt Euroopa Liidu teiste riikidega, rakendatakse Eestis käibemaksu lisandunud väärtuse maksuna. Pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga peavad Eesti seadused, sealhulgas käibemaksuvaldkonnas, olema kooskõlas Liidu õigusaktidega, mida tõlgendatakse kooskõlas Euroopa Kohtu lahenditega.

Riigikohus on andnud selged juhised olukorraks, kus käibemaksuseadus ei ole Euroopa Liidu direktiiviga kooskõlas. Sellisel juhul võib tekkida olukord, kus käibemaksuseaduse asemel otsekohaldatakse direktiivi.¹⁴⁹

Bitcoinide maksustamisel käibemaksuga tuleb esmalt vastata küsimusele, kas bitcoin või selle üleandmine on oma olemuselt käibemaksu objektiks.

Maksuobjekt on maksu alus – juriidiline fakt, mille ilmnemisel tekib maksukohustus. Selleks juriidiliseks faktiks võib olla sündmus või tegu, õiguspärane või õigusvastane tegu, tehing või toiming, või hoopis tehingu täitmise resultaat.¹⁵⁰ Maksustatavate tehingute puhul tuleb vahet teha maksuobjektil ja maksustataval käibel. Maksuobjekt on laiem mõiste, hõlmates lisaks maksustatavale käibele¹⁵¹ ka kaupade ja teenuste soetamist teise liikmesriigi käibemaksukohustuslaselt või ühendusevälise riigi ettevõtjalt. Maksuvaba käibe korral käibemaksu tasumise kohustust ei teki, kuid erinevalt nullmäära alusel maksustatavatest tehingutest on maksuvaba käibega isik käibemaksukulu lõplik kandja, sest tal puudub sisendkäibemaksu mahaarvamise õigus.¹⁵²

Eesti KMS'i esimese paragrahvi eesmärk on defineerida käibemaksu objekt. Sätte sõnastuse aluseks on eelkõige käibemaksudirektiivi artikkel 2. Selles paragrahvis sätestatakse koondavalt üksnes maksu objektide loetelu ning iga mõiste sisu on täpsemalt reguleeritud järgnevalt, paragrahvides neli kuni kaheksa.¹⁵³

Käibemaksu objektiks on tarbimisväärtust omavate hüvede – kaupade ja teenuste – üleandmine ühelt isikult teisele. Käibemaksu objekti võib laias laastus liigitada kaheks – müügikäive ehk

¹⁴⁹ RKHKo 16.06.2010, 3-3-1-36-10

¹⁵⁰ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, 2013, lk 24

¹⁵¹ Maksukohustuslase enda maksustatavale käibele KMS § 3 lg 4 p 1

¹⁵² Äripäeva käsiraamat, Maksukäsiraamat, online väljaanne, seisuga 31.03.2015

¹⁵³ Käibemaksuseadus, Rahandusministeeriumi kommentaaridega, seisuga 01.01.2015

maksustatav käive, mille sisu on kauba võõrandamine ja teenuse osutamine, ja ostukäive, mille sisu on kauba soetamine või teenuse saamine.¹⁵⁴ Maksuobjekti üldmõiste käibemaksuseaduse kohaselt on „maksustatavad tehingud ja toimingud“.¹⁵⁵ Käibemaksu objektiks on reaalsed sooritused ning maksustatakse tehingu täitmise käigus toimuvat sooritust ehk hüve üleandmist.

Kauba mõiste tuleneb käibemaksuseaduse § 2 lõikest 3 punktist 1.¹⁵⁶ Käibemaksu objektiks on kaubatarne, mida Eesti käibemaksuõiguses tähistatakse sõnaga „võõrandamine“. Käibemaksudirektiivi artikli 14 lõike 1 kohaselt on see kauba valduse üleandmine koos kauba juhusliku hävimise riisikoga ja õigusega kasutada kaupa ning sellega seotud majanduslikke hüvesid omanikuna, sõltumata kauba asjaõiguslikust staatusest. Maksuõiguses kasutatud mõistega „majanduslik omand“ on tegemist siis kui eseme valdajal on võimalus kasutada eset ja saada sellest tulu samamoodi nagu ta oleks selle eseme omanik.¹⁵⁷ Sellisel juhul on asja valdajal võimalus kaupa tarbida ning käibemaksuga maksustamine on õigustatud.

Teenuse defineeritakse KMS'is välistavalt – teenuse mõistesse hõlmatakse kõik see, mida ei peeta kaubaks.¹⁵⁸ Igasugune sooritus ei kujuta endast veel teenust. Teenus tähendab hüve osutamist või õiguse üleandmist ettevõtluse korras. Hüve peab oma olemuselt olema iseseisev ning tasu eest üle antav. Hüve üleandmine saab olla iseseisev majandustegevus kui tal eksisteerib tarbimisväärtus.¹⁵⁹

Käibemaks on olemuselt üldine tarbimismaks, mis tähendab, et käibemaksuga on maksustatud ainult tarbiv kasutamine.¹⁶⁰ Käibemaks hõlmab kõiki tarbitavaid kaupu ja teenuseid, välja arvatud seaduses toodud erandid ning sellega koormatakse igat müügietappi, vähendades maksukoormust eelmistel etappidel makstud maksu võrra.¹⁶¹ Kauba või teenuse vastutasuks

¹⁵⁴ KMS § 3 lõiked 4-6

¹⁵⁵ L. Lehis, Maksuõigus, Õigusteaduse õpik, 3., täiendatud ja muudetud trükk, 2012, lk 297

¹⁵⁶ Kaup on asi, loom, gaas ja elektri-,soojus- ning jahutusenergia. Kauba mõiste laieneb ka tehingutele kinnisasjadega. Kaup on ka kõigile ostjatele vabalt kättesaadav ja samade ülesannete täitmiseks määratud standardtarkvaraga või standardteabega andmekandja.

¹⁵⁷ L. Lehis, Maksuõigus, 2012, lk 300

¹⁵⁸ KMS'i § 2 lg 2 p 3 kohaselt on teenus selline ettevõtluse korras osutatav hüve või võõrandatav õigus, sealhulgas väärtpaber, mis KMS'i kohaselt ei ole kaup. Teenus on ka elektrooniliselt edastatav tarkvara ja teave ning ostja tellimuse alusel spetsiaalselt koostatud või kohandatud tarkvara või teabega andmekandja.

¹⁵⁹ L. Lehis, Maksuõigus, 2012, lk 302

¹⁶⁰ P. Tammert, Maksundus, Tallinn, 2005, lk 251

¹⁶¹ L. Lehis. Maksuõigus, 2012, lk 353

võib olla rahaline või mitterahaline vastusooritus, kuid igal juhul peab vastusooritusel olema rahas väljendatud väärtus.¹⁶²

Käibemaksu objektiks ei ole ühegi riigi käibiva seadusliku maksevahendi üleandmine. Raha üleandmine on raha üleandmine ühe isiku omandist teise. See võib toimuda sularaha üleandmise teel või sularahata arveldusena, sealhulgas elektroonilise maksena. Raha üleandmiseks on ka ühe vääringu vahetamine teise vastu.¹⁶³ Eelnevat on kinnitanud ka Riigikohtu Halduskolleegium, väites, et rahaline nõue ei ole teenus ning nõude loovutamisel või võla üleandmisel ei teki üleantud nõude osas käivet.¹⁶⁴ Ka Euroopa Kohtus on toonitatud, et käibemaksuga maksustatakse kaubarne ja teenuse osutamine, mitte nende eest makstav tasu.¹⁶⁵

Finantsteenuste maksustamise eripära on selles, et teenuse objektiks on tehing finantsvaraga, see on raha või muu maksevahend, mida saab vahetada raha vastu. Tehing ise jääb maksuobjekti hulgast välja, kuid tehingu sooritamiseks vajalikud teenused võivad käibemaksu objektiks olla, kuid neid teenuseid loetakse maksuvabaks käibeks.

Olukorras, kus krüptoraha seaduses otseselt sätestatud ei ole, tuleb reguleerimata õigussuhte sisustamiseks esmajoonel kasutada seaduse tõlgendamist ja analoogia kohaldamist, et analüüsida, kas krüptoraha ja sellega seotud tegevused saavad olla käibemaksuobjektiks või mitte. Konkreetset õigussuhet reguleeriva normi puudumisel pööratakse lähedasi suhteid reguleeriva normi poole.

Üldreegel ei luba maksuõiguses seaduste tõlgendamist ega analoogia kohaldamist maksumaksja kahjuks, see tähendab maksukoormust suurendavalt.¹⁶⁶ Tõlgendamise eesmärgiks on seaduse ühetaolise kohaldamise tagamine ja kooskõla säilitamine teiste seaduste ning üldiste põhimõtete, eesmärkide ja väärtushinnangutega. Tuginedes ideele *in dubio pro liberate*, siis riigivõimu õigusi tõlgendatakse pigem kitsendavalt ning kodaniku õigusi laiendavalt. Tegemist ei ole küll absoluutse põhimõttega, aga sama lähenemist võis leida ka

¹⁶² K. Lind, Maksustatav väärtus, 2007, lk 640

¹⁶³ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, 2013

¹⁶⁴ RKHKo 12.08.2010, 3-3-1-47-10

¹⁶⁵ EKo 21.02.2006, C-419/02, BUPA Hospitals vs Goldsborough Developments

¹⁶⁶ L. Lehis, Maksuõiguse üldpõhimõtted, Juridica 1999, nr 5, lk 244

näiteks varasemast tsiviilseadustiku üldosa seadusest, mis sätestas, et kahtluse korral, tõlgendatakse tehingut, kohustatud poole kasuks.¹⁶⁷

Põhiseaduse § 12, mille kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed, tuleneb ka ühetaolise maksustamise põhimõte. Ühetaolisuse põhimõte seisneb seaduse üldkehtivuses - kõikide subjektide võrdses kohtlemises. Võrdsus peab olema tagatud nii formaalses, maksuseaduse rakendamisel, kui materiaalses maksuõiguses, maksuseaduses. See tähendab, et nii maksuobjekt, maksubaas, maksu tasumise kord kui ka maksumäär peavad olema kõikide suhtes, kes seaduses ettenähtud tingimustele vastavad, ühesugused.¹⁶⁸ Võrdsetes tingimustes olevate isikutele erinev maksustamine või soodustuste tegemine ainult mõnele kategooriale isikutest ei ole lubatud. Diferentseeritud maksusoodustused ettevõtjatele, mis rikuvad ühetaolise maksustamise põhimõtet, on vastuolus ka konkurentsioiguse printsiipidega.

Euroopa Kohtu lahendite analüüsimisel tuleb kindlasti teada kolme põhiprintsiipi, mida kohus on öelnud maksuvabastuse analüüsimisel. Esimene printsiip on maksuvabastuste otsene tõlgendamine, teine printsiip on maksuvabastuste kontekstipõhine tõlgendamine ja kolmas printsiip on maksuvabastuste ühetaoline tõlgendamine.¹⁶⁹

Esimese printsiibi kohta on Euroopa Kohus öelnud, et maksuvabastusi tuleb tõlgendada otseselt, lähtuvalt direktiivi sõnastusest. Maksuvabastus on kindel erand üldisest käibemaksu põhimõttest, mis ütleb, et maksustada tuleb kõik teenused, mida maksukohustuslane osutab.¹⁷⁰

Kontekstist lähtuva tõlgendamise kohta on Euroopa Kohus öelnud, et maksuvabastused kujutavad endast täiesti iseseisvat õiguslikku regulatsiooni Euroopa Liidu õiguses, mida tuleb direktiivi alusel asetada üldisesse lisandunud väärtuse maksu kontseptsiooni.¹⁷¹

Kolmanda printsiibi kohta on Euroopa Kohus öelnud, et finantsteenuste maksuvabastused mõjutavad Euroopa Liidu õigust väga ulatuslikult, mistõttu tuleb maksuvabastusele anda direktiivis selge ja konkreetne määratlus, mis aitaks vältida maksuvabastuste erinevat käsitlemist liikmesriikides.¹⁷²

¹⁶⁷ TsÜS § 64 lg 3, RT I 1994, 53, 889

¹⁶⁸ L. Lehis, Maksuõiguse üldpõhimõtted, 1999, lk 246

¹⁶⁹ Terra, B. J. M., Kajus, Julie. A Guide to the European VAT Directives

¹⁷⁰ EKo 11.08.1995, C-453/93, W. Bulthuis-Griffioen vs Inspecteur der Omzetbelasting

¹⁷¹ EKo 10.09.2002, C-141/00, Ambulanter Pflegedienst Kügler GmbH vs Finanzamt für Körperschaften I in Berlin

¹⁷² EKo 04.05.2006, C-169/04, Abbey National plc, Inscape Investment Fund vs Commissioners of Customs & Excise

Alljärgnevalt analüüsib autor, kas ja millistel juhtudel võib bitcoin olla käibemaksuobjektiks ja seeläbi käibemaksuga maksustatav, või on tegemist erandiga, mis läbi, olles küll käibemaksuobjektiks, on tegemist maksuvaba käibega. Autor leiab, et sätestada käibemaksu mõju, tuleb analüüsida, kas bitcoin on analoogia korral võrdsustatud või käsitletav kui 1) e- raha; 2) valuuta; 3) muu vabalt kaubeldav maksevahend; 4) väärtpaber; 5) vautšer; või 6) digitaalne kaup. Selline lähenemine annab võimaluse selgitada bitcoini juriidilist kontseptsiooni ning vaadelda selle sarnasusi näiteks rahaga. Samas annab selline analüüsimine võimaluse vaadelda potentsiaalset maksuvabastuse kohaldamist, tulenevalt käibemaksudirektiivi artikli 135 lõikest 1.

3.1.1. Bitcoin kui raha

Eesti seadusandlus ei sisalda maksevahendite nagu raha, valuuta ega ka bitcoini legaldefiniitsiooni. See tähendab, et tegemist on määratlemata õigusmõistetega. Ka varasemalt kehtinud rahaseadus¹⁷³ ei defineerinud üldist raha mõistet, vaid vastava seaduse § 3 määras Eesti Vabariigi ainsaks seaduslikuks maksevahendiks Eesti krooni ning täpsustas, et Eesti Vabariigis asuvatel juriidilistel ja füüsilistel isikutel ei ole õigust kasutada omavahelistes arveldustes muid maksevahendeid.¹⁷⁴

Eesti õigussüsteemi ülesehitust arvesse võttes leiab autor, et raha definiitsioon peaks tulenema võlaõigusseadusest. Peaasjalikult põhjusel, et seaduses sätestatud kohaldatakse lepingutele, mitmepoolsetele tehingutele ja samuti võlasuhetele. Samuti defineeritakse muuhulgas väärtpaberi ja vekslite mõiste. Raha definiitsioon peaks muuhulgas määratlema, millega võlgnik võib rahalist kohustust täita.¹⁷⁵

Kui Võlaõigusseadus (edaspidi VÕS) ütleks, et rahalist kohustust võib täita ainult näiteks ÜRO, WTO, OECD liikmesriikide rahvuslike valutatadega, siis välistaks see poolte kokkulepped rahalise kohustuse täitmise viisi osas, näiteks bitcoinides.¹⁷⁶ Arvestades, et VÕS ega teised õigusaktid täna sellist piirangut ei sisalda, tähendab see, et isikud on vabad kokku leppima rahalise kohustuse täitmises muuhulgas bitcoinides.

¹⁷³ Kehtis kuni 31.12.2010

¹⁷⁴ Eesti Vabariigi Rahaseadus, 01.06.2002, RT 1992, 21, 299

¹⁷⁵ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, 14.01.2015

¹⁷⁶ Ibid.

Lisaks toob autor siinkohal välja VÕS § 709, mis defineerib makseteenuse lepingu ja sellega seotud mõisted. Antud paragrahvi lõige 8 sätestab üldise maksevahendi mõiste, mille kohaselt on maksevahend, makseinstrument või makseviis võlaõigusseaduse tähenduses makseteenuse pakkuja ja tema kliendi vahel kokkulepitud isikustatud seade või ka toimingute kogum, mida makseteenuse pakkuja klient kasutab maksejuhise algatamiseks.¹⁷⁷ Sellest tulenevalt võib lisaks seaduslikule maksevahendile olla maksevahendiks ka mõni muu kehtiv maksevahend, mida makseteenuse pakkuja aktsepteerib.

Täna on VÕS § 709 tulenev määratlus kehtiv küll ainult makseteenuse lepingu tähenduses ja ei laiene kõikidele maksevahenditele või maksekohustustele, aga autor leiab, et selline seaduse sõnastus viitab seadusandja tahtele anda lepingu osapooltele võimalus ise valida maksevahend, olenemata selle õiguslikust staatusest.

Sarnast praktikat toetab ka Euroopa Komisjon, sätestades, et võlausaldaja ei saa keelduda näiteks euro pangatähti ja münte vastu võtmast, välja arvatud juhul, kui pooled on eelnevalt kokku leppinud muude maksevahendite kasutamises.¹⁷⁸

Raha võib defineerida kui seaduse alusel loodud vahetusväärtust, mis toimib üheaegselt nii arvestusühiku kui väärtuse säilitajana ning omab seadusliku maksevahendi staatust vähemalt ühes riigis.¹⁷⁹ Raha varalise väärtuse tekkimine ei ole puhtalt faktiline, vaid pigem juriidiline küsimus.¹⁸⁰ Hetkel ei eksisteeri rahale standardset õiguslikku ega rahvusvahelisel tasandil kokkulepitud määratlust.¹⁸¹

Raha kui seaduslik maksevahend on täies ulatuses vabalt kaubeldav. Samas ei saa raha osta ega müüa – seda saab kas laenata või omandada kingitusena või rahalise kohustuse täitmisena; võlausaldaja võib nõuda maksmiseks raha, rahalise kohustuse täitmiseks, ilma eelneva kokkuleppeta ning rahas maksmine toimib tavaliselt absoluutse, mitte tingimusliku heakskiiduga igasuguse kohustuse puhul.¹⁸²

¹⁷⁷ VÕS § 709 lg 8, RT I, 11.04.2014, 13

¹⁷⁸ Euroopa Komisjoni soovitus, 22.märts 2010, euro pangatähtede ja müntide seadusliku maksevahendi staatuse ulatuse ja mõju kohta (2010/191/EL); soovitus p 1a

¹⁷⁹ M. Mark, R. Raa, K. Siibak, A. Tupits, Eesti pangandusõiguse alused, Õpik õigus- ja majandusteaduskonna üliõpilatsele, Juura, 2003, lk 20

¹⁸⁰ B. Krauskopf, How euro banknotes acquire the properties of money, European Central Bank, Legal Aspects of the European System of Central Banks, 2005, lk 249

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² C. Proctor, Mann on the Legal Aspect of Money, Seventh Edition, Oxford University Press, 2012, lk 247

Kommenteerides 2003. aastal kehtinud KMS'i redaktsiooni, tänaseks kehtetud § 3 lõike 2 punkti 9, väitsid autorid L. Lehis ja K. Lind, et raha on riigi poolt kehtestatud ja tunnustatud maksevahend. Raha kolm peamist funktsiooni on vahetus- ja maksevahendifunktsioon, väärtuse säilitamise funktsioon ning kaupade ja teenuste väärtuse etaloni funktsioon.¹⁸³

Samal ajal peavad näiteks autorid A. Smith, C. Menger ja teised raha esmaseks funktsiooniks üleüldist vahetusfunktsiooni ehk raha vaadeldakse kui erilist kaupa. Raha teiseks funktsiooniks, mis tuleneb esmasest, on aga maksude maksmise vahend riigile. Seega sellise käitluse puhul vastaks bitcoin justkui osaliselt raha traditsioonilisele käsitlusele, aga probleemiks jääb – kuidas muuta piiratud vahetusfunktsioon üleüldiseks vahetusfunktsiooniks.

Ettevõtja A. Kallam sõnul peaks selleks, et bitcoin muutuks üleüldiselt aktsepteeritavaks turul, vastama ta samadele kriteeriumidele, millele ajalooliselt vastasid väärismetallid nagu kuld ja hõbe.¹⁸⁴ Nendeks kriteeriumideks oleks vastupidavus, jagatavus, ära tuntavus, kaasaskantavus, nappus ja väärtuse-kaalu suhe. Just tänu eelmainitud omadustele, hakkas vaba turg kulda ja hõbedat spontaanselt kõige enam kasutama, mistõttu need muutusid erinevate raha-kaupade hulgas kõige müüdavamateks ehk üleüldisteks vahetusvahenditeks. Kuna kuld ja hõbe olid muutunud rahaks, hakkas ka riik makse kullas ja hõbedas nõudma. Ehk rahast kui vahetusvahendist tuletas riik raha kui maksude maksmise vahendi riigile.¹⁸⁵ A. Kallam väidab, et rahast teeb raha see, et ta on maksude maksmise vahend riigile ehk riigi rahamonopol.¹⁸⁶ Autori hinnangul ei saa välistada, et sama juhtub ka Bitcoiniga – kogu turg hakkab seda üha enam kasutama ning ühel hetkel on võimalik, et ka maksuhaldur aktsepteerib makse bitcoinides.

Wikipedia definitsiooni kohaselt on raha üldine seaduslik maksevahend, mille vastu saab vahetada teisi kaupu suhtega, mille määravad raha ostujõud ja kaupade hinnad. Raha olemasolu aluseks on ühiskondlik kokkulepe millegi kasutamiseks vahetusvahendina. See kokkulepe võib olla kas otsene või kaudne, vabatahtlik või sunduslik.¹⁸⁷

Bitcoinile viidatakse tavapäraselt kui digitaalsele rahale, mis annab mõista, et kasutajate vaatevinklist on selle roll võrdne traditsioonilise rahaga. Bitcoin'i eesmärk on asendada

¹⁸³ L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, 2013, lk 75

¹⁸⁴ A. Kallam: miks bitcoin ei ole raha, Postimees, 28.01.2014, arvutivõrgus: <http://arvamus.postimees.ee/2677806/aivar-kallam-miks-bitcoin-ei-ole-raha>, seisuga 28.03.2015

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Wikipedia, Raha, arvutivõrgus: <http://et.wikipedia.org/wiki/Raha>, seisuga 06.03.2015

seaduslik maksevahend ja olla üleüldiselt aktsepteeritav, sarnaselt rahale, andes aga lisandväärtusena anonüümsuse ja võimaluse vahendeid edastada, kolmandaid osapooli kasutamata.¹⁸⁸

Käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkt e kohaselt vabastavad liikmesriigid käibemaksust seadusliku maksevahendina kasutatava valuuta, pangatähtede ja müntidega seotud tehingud, sealhulgas nendega kaasneva läbirääkimise, välja arvatud kollektsiooniesemed, millena käsitletakse kuld-, hõbe- või muust metallist münte ning pangatähti, mida tavaliselt seadusliku maksevahendina ei kasutata või millel on numismaatiline väärtus.¹⁸⁹

Olenemata, et bitcoin toimib nagu raha ja sellele viidatakse tavapäraselt kui virtuaalsele rahale, ei anna see siiski õiguslikku alust või seaduslikku staatust.

Tulles tagasi ka näiteks ECB raportis sätestatule, siis on rahal kolm funktsiooni: see on 1) maksevahend; 2) arvestusühik; ja 3) väärtuse säilitaja.¹⁹⁰ Kui bitcoin on käsitletav kui maksevahend ja teatud määraneni ka arvestusühik, on autor kahtleval seisukohal, kas tegemist on väärtuse säilitajaga, kuna peaaesjalikult puudub järelevalve, eksisteerivad potentsiaalsed tehnilised probleemid, ja mis ilmselt kõige olulisem, puudub stabiilsus. Isegi kui bitcoini käsitleda kui raha, oleks keeruline sätestada bitcoinidega tehtavaid tehinguid käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti e alla põhjusel, et see eeldab „kasutamist seadusliku maksevahendina“ – kriteerium, mis bitcoini puhul on täitmata.

Eelnevat arvesse võttes järeldeb autor, et bitcoin ei ole analoogia korras käsitletav kui raha. Tegemist on küll maksevahendiga, aga seejuures mitte seaduslikuga. Krüptoraha tuleb eristada ametlikust rahast, mis on vastava riigi ametlik maksevahend mündi või paberraha näol, on käibel, ja mida üldjuhul kasutatakse ja aktsepteeritakse kui maksevahendit selle riigi poolt väljastatud maal.

¹⁸⁸ M. Lambooj, Retailers Directly Accepting Bitcoins: Tricky Tax Issues?, International Bureau of Fiscal Documentation, Derivatives & Financial Instruments, Mai/Juuni 2014

¹⁸⁹ Käibemaksudirektiiv 2006/112/EC

¹⁹⁰ ECB, Virtual Currency Schemes, 2015

3.1.2. Bitcoin kui e-raha

Praktikas mõistetakse elektroonilise raha ehk e-raha teenuste või toodete all üldjuhul mitmeotstarbelisi elektroonilisi maksevahendeid, mida kasutatakse peamiselt väikese väärtusega igapäevaste maksete tasumiseks, nagu näiteks bussipiletite, parkimistasude, ajalehtede ja muu taolise eest.¹⁹¹ E-raha puhul on tegemist ettemakstud maksevahendiga, kus e-raha on salvestatud näiteks protsessoriga kaardile. E-raha puhul kantakse elektrooniliselt üle väärtus, millel on õigusliku maksevahendi staatus.¹⁹² Kui tarbija ostab kaupu või teenuseid, vähendatakse salvestatud raha hulka kaardil. Erinevalt deebetkaardist, maksetehingu käigus ostja pangakontot ei kasutata. Seega, e-raha erineb näiteks tšekkidest, otsekorraldustest, deebetkaartidest või krediitkaartidest selle poolest, et e-rahaga maksmisel puudub otsene seos maksja pangakonto või krediitlimiidiga.

Varasemalt kehtinud Euroopa Liidu e-raha asutuste direktiivi kohaselt peeti e-raha müntide ja pangatähtede elektrooniliseks asendajaks, mida hoitakse elektronseadmel ning mis on üldjuhul ette nähtud piiratud ulatusega elektrooniliste maksete tegemiseks.¹⁹³ Regulatsiooni aga täiendati, peaaesjalikult põhjusel, et seni kohaldunud e-raha definitsiooni peeti ebaselgeks ning see ei pakkunud piisavalt paindlikkust kiiresti areneva tehnoloogia kõrval.¹⁹⁴

Kehtiv Euroopa Liidu e-raha asutuste asutamist ja tegevust ning usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalve direktiivi artikkel 2 sätestab e-raha mõiste järgmiselt: e-raha on elektrooniliselt, sealhulgas magnetiliselt, hoitav väljastaja vastu esitatud nõude vormis rahaline väärtus, mis antakse välja rahaliste vahendite vastu direktiivi 2007/64/EÜ artikli 4 punktis 5 määratletud maksetehingute tegemiseks ja mille võtab vastu füüsiline või juriidiline isik, kes ei ole e-raha väljastaja.¹⁹⁵

Bitcoin on reguleerimata digitaalne raha, mis on väljastatud ja kontrollitud selle anonüümselt väljastanud arendajate poolt, mispärast tuleb seda eristada e-rahast nagu see on defineeritud eelnevas lõigus. Lisaks näeb kõnealuse direktiivi artikkel 1 ette vaid teatavad e-raha väljastajad, milledeks on tunnustatud krediitiasutused, e-raha asutused, postižiroasutused, Euroopa

¹⁹¹ Rahandusministeerium, Seletuskiri, Makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde, Märts, 2011

¹⁹² FATF Report, 2014

¹⁹³ Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions, OJ L 275, 27.10.2000

¹⁹⁴ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, 14.01.2015, lk 5

¹⁹⁵ Direktiiv 2009/110/EC

Keskpank ja liikmesriikide keskpangad ning liikmesriigid või nende piirkondlikud või kohalikud omavalitsused.

Isegi kui mõned e-raha kriteeriumidest ühtivad virtuaalrahade omadega, on palju tähendusrikkaid erinevusi. Elektroonilise raha skeemis säilib lüli traditsioonilise raha ja elektroonilise raha vahel tänu sellele, et vahendite kogust määratletakse ja väljendatakse samas ühikus, näiteks eurodes või dollarites. Krüpto- ja virtuaalraha korral on ühik muudetud ja nimetatud uueks, nagu näiteks bitcoiniks. Samuti ei saa bitcoini puhul rääkida rahalisest nõudest väljaandja vastu, sest oma detsentraliseeritud olemuse tõttu, sellel üks kindel väljaandja puudub.

Autori arvamust, et bitcoin ei ole analoogia korras käsitletav kui e-raha, kinnitab ka see, et samuti ei ole ükski liikmesriik väljendanud arvamust, et bitcoini saaks või tuleks käsitleda kui e-raha.¹⁹⁶

3.1.3. Bitcoin kui muu vabalt kaubeldav maksevahend

A. Sauga on defineerinud krüptoraha kui hajussüsteemina üles ehitatud makse- ja valuutasüsteemi, kus ülekanded on krüpteeritud ja allkirjastatud, kus ühikute emiteerimine on matemaatiliselt kontrollitud ning mille usaldusväärsus tagatakse süsteemisiseselt spetsiaalse konsensuse saavutamise algoritmiga.¹⁹⁷

Autor leiab, et bitcoini kui maksevahendi tõlgendus ei peaks olema keskendunud niivõrd raha formaadile vaid pigem sellele, milleks on bitcoin loodud ning kuidas ja millisel otstarbel inimesed seda kasutavad.

Alljärgnevalt analüüsibki autor, kas bitcoini saab käsitleda kui muud vabalt kaubeldavat maksevahendit. Selline tõlgendus annaks aluse käibemaksuvabastusele direktiivi artikli 135 lõike 1 punkti d alusel, mis sätestab maksuvabastuse hoiuste ja arvelduskontode, maksete, ülekannete, võlanõuete, tšekkide ja muude vabalt kaubeldavate maksevahenditega (välja

¹⁹⁶ Value Added Tax Committee, Working paper, 2014

¹⁹⁷ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, 14.01.2015

arvatud võlgade sissenõudmisega) seotud tehingutele, sealhulgas nendega kaasnevale läbirääkimisele.¹⁹⁸

Arvestades, et muu vabalt kaubeldava maksevahendi mõiste definitsiooni ei ole käibemaksudirektiivis otsesõnu sedastatud, analüüsib autor alljärgnevalt Euroopa Kohtu praktikat, et mõiste sisu avada.

Euroopa Kohtu kaasusest Granton Advertising võib järeldada, et muu maksevahendi kontseptsioon artikli 135 lõike 1 punkti d tähenduses, on tihedalt seotud makseinstrumentide olemusega, mis toimivad kui raha ülekanded, toimides seega kui finantstehingud kooskõlas vabastuse erandiga.¹⁹⁹ Seoses antud kaasusega andis kohtujurist hinnangu, mille kohaselt annavad artikli 135 lõike 1 punktis d nimetatud näited iga kord õiguse teatavale rahasummale.²⁰⁰ Seetõttu on arusaadav, kui „muude vabalt kaubeldavate maksevahendite“ all mõistetakse üksnes selliseid õigusi, mis – ilma et need oleksid võlad või tšekid – annavad õiguse teatavale rahasummale. Kui alternatiivse maksevahendina kasutatav mitteametlik väering on üleantav ja seda võib teatud hinnaga müüa, ei kohaldu sellele vabastus käibemaksust juhul, kui selle üleandmisega ei kaasne rahaülekannet, mis kaasneb kõigis sättes loetletud maksuvabastustega.

Selline vaatenurk on kooskõlas nii mõtte kui eesmärgiga, mis on omistatud vabalt kaubeldavate maksevahenditega seotud tehingute käibemaksust vabastamisele. Kohtujurist J. Kokott leiab, et tähtis on käsitleda õigusi, mida peetakse raha sarnaseks käibemaksu mõttes, raha enda loovutamisenä. Raha loovutamist kui sellist, nagu üldiselt tunnustatud, ei maksustata. Maksustatakse vaid see, mis on maksustatud tehingu eest tasuna käsitletav, seda ka juhul, kui ei ole tegemist kaupade tarnimisega ega teenustega kuuenda direktiivi artikli 2 punkti 1 tähenduses ning ka juhul, kui see on kuuenda direktiivi artikli 13 B osas punkti d alapunkti 4 kohaselt käibemaksuga maksustamisest vabastatud.²⁰¹

Bitcoinide korral võib õhku jääda teatud küsimus seoses nende vabalt kaubeldavuse üle. Bitcoine saab vahetada tavapärase valuuta vastu, kuid siiski ainult ulatuseni, mida teine osapool

¹⁹⁸ Käibemaksudirektiiv 2006/112/EC

¹⁹⁹ Value Added Tax Committee, Working paper, 2014

²⁰⁰ C-461/12 Kohtujuristi ettepanek, p 40

²⁰¹ Ibid, p 41

on nõus ostma. Nagu ECB raport nendib, siis kasutajad, kes bitcoine ostavad, saavad need maha müüa ainult siis, kui teine osapool tahab nende bitcoine osta.²⁰²

Bitcoini eesmärgiks on luua alternatiivne väärtuse säilitamise vahend, mida võib kasutada kaupade ja teenuste ostuks. Nagu varal üldiselt, on ka bitcoinil rahaline väärtus, kuid erinevalt sättes nimetatud finantsinstrumentidest, sõltub selle väärtus turuhinnast, ilma, et bitcoin annaks täiendavaid õigusi muule varale ning isik ei ole selle realiseerimisel kaitstud. See, et tänu oma detsentraliseeritusele ei ole bitcoin seotud ametliku vääringuga ja selle väärtus kõigub sõltuvalt olemasolevate bitcoinide arvust ja nõudlusest, ei muuda see rahalise väärtuse eksistentsi olematuks. Puudub nõue, et maksevahendil peaks olema fikseeritud kurss mõne ametliku valuuta suhtes. Bitcoini ostja ja müüja võivad põhimõtteliselt omavahel kokku leppida ükskõik millise hinna ning neid saab võõrandada kui teine osapool neid omakorda soovib. Olenemata, et bitcoin ei anna nõudeõigust kindlaksmääratud rahasummale ja seda ei väljastata rahalise sissemakse eest saadud summa nimiväärtuses, on bitcoinil rahaline väärtus siiski olemas.

Vaadates üleüldist maksuvabastuste tõlgendamist, on Euroopa Kohus öelnud, et maksuvabastuste määratlemiseks kasutatud termineid tuleb tõlgendada kitsalt, arvestades seda, et maksuvabastused on erandid üldpõhimõtetest, mille kohaselt maksustatakse käibemaksuga iga teenus, mille maksukohustuslane on tasu eest osutanud. Igal juhul peab terminite tõlgendamine olema kooskõlas nimetatud maksuvabastuste eesmärkidega ning pidama kinni neutraalse maksustamise põhimõtte nõuetest, mis on ühtse käibemaksusüsteemi lahutamatu osa. Samal ajal ei saa unustada, et kitsa tõlgendamise nõue ei tähenda seda, et nimetatud artiklis loetletud maksuvabastusi määratlevaid termineid peaks tõlgendama nii, et see võtab maksuvabastustelt nende mõju ning peab olema seetõttu kooskõlas maksuvabastuse eesmärgiga.²⁰³

Lisaks tuleb arvestada ka sellega, et maksuvabastuse ulatuse määramine ei saa tuleneda ainuüksi tekstil põhinevast tõlgendusest. Seda on konstateerinud ka Euroopa Kohus, öeldes, et selleks, et selgitada mõiste tähendust, tuleb viidata kontekstile milles fraas ilmneb ning tuleb arvestada käibemaksudirektiivi struktuuri.²⁰⁴ Täiendavalt, tuleb Liidu õiguse sätte tõlgendamisel arvestada kontekstiga ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osaks

²⁰² ECB, Virtual Currency Schemes, 2012

²⁰³ EKo 10.03.2011, C-540/09, Skandinaviska Enskilda Banken AB Momsgrupp vs Skatteverket C-540/09, p 20

²⁰⁴ EKo 05.06.1997, C-2/95, Sparekassernes Datacenter (SDC) vs Skatteministeriet, p 22

säte on.²⁰⁵ Finantsteenuste maksuvabastuse osas on kohtu kaasuses märgitud, et konteksti kohta, millesse kõnealune väljend kuulub, tuleb märkida, et kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunktis 2 sätestatud maksuvabastus puudutab lisaks kohustuste ülevõtmisele ka krediitidatagatiste ja muude tagatiste vahendamist ja krediitidatagatiste haldamist. On selge, et kõik taolised tehingud on oma olemuselt finantsteenused. Sama järeldus kehtib ka teiste kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunktides 1 ja 3–6 nimetatud tehingute kohta. Alapunkt 1 käsitleb krediiti, alapunkt 3 hoiuseid, arvelduskontosid, makseid, ülekandeid, võlgasid, tšেকে ja muid vabalt kaubeldavaid maksevahendeid, alapunkt 4 käsitleb maksevahendeid, alapunkt 5 aktsiaid ja teisi väärtpabereid ning alapunkt 6 eriotstarbeliste investeerimisfondide haldamist. Kuigi need tehingud on määratletud teenuste sisu põhjal ja nende teostajaks ei pea tingimata olema pangad või krediitiasutused, kuuluvad need kõik siiski finantstehingute valdkonda.²⁰⁶

Finantsteenuste maksuvabastuse sätte eesmärkide kohta tuleb ka lisada, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt on kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunktis 5 loetletud finantstehingute maksuvabastuse eesmärk ületada maksustatava summa ja mahaarvatava käibemaksu suuruse kindlaksmääramisega seotud raskused.²⁰⁷

Veel ühe Euroopa Kohtu pretsedendina toob autor välja Abbey National plc kaasuse.²⁰⁸ Tuginedes ka varasematele seisukohtadele sätestatakse, et kuuenda direktiiviga kehtestatud ühine käibemaksusüsteem põhineb neutraalse maksustamise põhimõttel, mistõttu on keelatud käibemaksuga maksustamisel samalaadseid tehinguid tegevaid ettevõtjaid erinevalt kohelda.²⁰⁹ Antud kaasuse korral märkis kohtujurist, et kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunktis 6 sätestatud eriotstarbeliste investeerimisfondide haldamisega seotud tehingute maksust vabastamise eesmärk on eelkõige lihtsustada väikeinvestoritel investeerimisfondide abil investeerimist. Selle sätte alapunkti 6 eesmärk on tagada, et ühine käibemaksusüsteem oleks väärtpaberitesse otse tehtavate investeeringute ja investeerimisfondi vahendaja abil tehtavate investeeringute vahelise valiku tegemisel maksualaselt neutraalne.²¹⁰ Seega

²⁰⁵ EKo 19.07.2012, C-112/11, ebookers.com Deutschland GmbH vs Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände — Verbraucherzentrale Bundesverband eV, p 12

²⁰⁶ EKo 19.04.2007, C-455/05, Velvet & Steel Immobilien und Handels GmbH vs Finanzamt Hamburg-Eimsbüttel

²⁰⁷ C-455/05 p 24; C-540/09 p 21

²⁰⁸ EKo 04.05.2006, C-169/04, Abbey National plc, Inscap Investment Fund vs Commissioners of Customs & Excise

²⁰⁹ EKo 16.09.2004, C-382/02, Cimber Air A/S vs Skatteministeriet p 23 ja 24; EKo 08.12.2005, C-280/04, Jyske Finans A/S vs Skatteministeriet, p 39

²¹⁰ C-169/04, kohtujuristi ettepanek, p 68

maksuvabastus puudutab neid tehinguid, mis on direktiivi sõnastuses väljatoodud tegevustele omased.

Maksustamise neutraalsuse põhimõttest tuleneb, et ettevõtjad peavad suutma valida organisatsiooni mudeli, mis kitsalt majanduse vaatenurgast neile kõige rohkem sobib, ilma et nad riskiks jätta oma tehingud välja kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunktis 6 sätestatud maksuvabastusest.²¹¹ Kaubad ja teenused, mis pakuvad, tänu oma sarnasusele, üksteisele konkurentsi, ei saa olla käibemaksu seisukohast käsitletavad erisuguselt.

Krüptoraha võib ja saab kasutada kui maksevahendit, et hankida kaupu või teenuseid ning krüptoraha on füüsiliste ja juriidiliste isikute poolt aktsepteeritud ning kasutusel kui maksevahend, mida saab üle kanda, hoiustada või elektroonilisel teel vahetada.

Fakt on see, et bitcoinil on turuväärtus, sest seda kasutatakse kaubanduses ja seda vahetatakse. Paljud maksu reeglid, maksustades omandamist või tulu saamist, tegelevad objektidega, mille väärtus on turuväärtus. Bitcoinil turuväärtus võiks olla bitcoinide arv, mis vahetati tavapäraselt aktsepteeritava maksevahendi vastu maksustava sündmuse hetkel.

Autor rõhutab siinkohal ka eelmises peatükis toodud Eesti Halduskohtu poolt sätestatud mõistete tõlgendusi, mille kohaselt on alternatiivsed maksevahendid kokkulepped, millel on maksevahendi tunnused, kuid mis ei ole riiklikult reguleeritud. Samuti, ei ole need kokkulepped kinnise ringi isikute privileeg, vaid üldiselt kasutatavad, igale soovijale. Seega on vaadeldavate kokkulepete, sealhulgas bitcoini, näol vaieldamatult tegemist maksevahenditega finantsturu mõttes ning nende vahendamine on vaieldamatult finantsteenuse.²¹²

Kui bitcoini laiemas perspektiivis hinnata, on tegemist virtuaalrahaga, mille kasutamine on sarnane rahale, ehk et see toimib kui maksevahend. Seega, selle omadused võivad, tuginedes peaaesjalikult Granton Advertising kaasusele, kuuluda muu vabalt kaubeldava maksevahendi mõiste alla.

Autori seisukohta toetavad mõningad, Euroopa Komisjonile esitatud, liikmesriikide arvamused, mille kohaselt saab ja tuleb käsitleda bitcoine kui muid vabalt kaubeldavaid maksevahendeid

²¹¹ C-169/04, kohtujuristi ettepanek, p 68

²¹² Haldusasi 3-14-50581

ja seeläbi peaksid nad olema käibemaksust vabastatud käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d tähenduses.²¹³

3.1.4. Bitcoin kui väärtpaber

VÕS kohaselt on väärtpaber iga dokument, millega on seotud mingi varaline õigus selliselt, et seda ei ole võimalik dokumendist eraldi teostada.²¹⁴ Lisaks loetakse väärtpaberiks ka õigusi, mida väljendatakse ja antakse üle üksnes registrikande vahendusel, kuid seda vaid juhul kui see on sätestatud seadusega.²¹⁵ Bitcoin omanikul ei ole õigust ühegi teise isiku suhtes, näiteks bitcoini lunastamiseks, müügiks või vahetamiseks.²¹⁶ Seetõttu, tulenevalt VÕS'i nõudest mingile varalisele õigusele ei saa asuda seisukohale, et bitcoin võiks kvalifitseeruda väärtpaberiks VÕS'i tähenduses.

Käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti f alusel vabastavad liikmesriigid käibemaksust tehingud, sealhulgas nendega kaasneva läbirääkimise, välja arvatud hoidmine ja haldamine, mis on seotud aktsiate, äriühingute ja ühenduste osakute, võlakirjade ning teiste väärtpaberitega, välja arvatud need, mis annavad kaupadele omandiõiguse või artikli 15 lõikes 2 nimetatud õigused ja väärtpaberid.²¹⁷

Kuna bitcoin ei ole aktsia, äriühingu või ühenduse osak ega võlakiri, kontrollib autor selle kuulumist teiste väärtpaberite kategooriasse. Et määratleda, millised väärtpaberid kuuluvad teiste väärtpaberite alla, tuleb kindlaks teha käibemaksust vabastatud väärtpaberite ühised tunnused. Tehingud sättes nimetatud väärtpaberitega on sisult finantstehingud.²¹⁸ Kuigi need tehingud on määratletud teenuse sisu põhjal ja nende teostajaks ei pea tingimata olema pangad või krediitiasutused, kuuluvad need kõik siiski finantstehingute valdkonda. Euroopa Kohus on korduvalt konstateerinud, et artikli 135 lõike 1 punkti f alusel käibemaksust vabastatavad

²¹³ Value Added Tax Committee, Working paper, 2014

²¹⁴ VÕS § 917 lg 1

²¹⁵ VÕS § 917 lg 2

²¹⁶ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, 14.01.2015, lk 7

²¹⁷ Käibemaksudirektiiv 2006/112/EC

²¹⁸ C-461/12 p 29; C-455/05 p 21, 22

tehingud peavad esiteks toimuma väärtpaberiturul ning teiseks olema derivatiivid omandiõigusest juriidilise isiku üle või tõendama võla olemasolu.²¹⁹

Sama aspekti on analüüsinud ka Eesti Valitsus oma Euroopa Komisjonile saadetud arvamuses, milles tõdeti esiteks, et bitcoini tehingud ei toimu väärtpaberiturul. Samuti on autor nõus teise tõdemusega, et bitcoin ei anna õigust osalusele äriühingus ega tunnista võlakohustuse olemasolu. Bitcoin ei saa anda selliseid õigusi ka derivatiivi kujul, kuna tema esemeks ei ole õigus osalusele äriühingus või õigus rahasummale.²²⁰

Eesti juhib oma arvamuses tähelepanu ka sellele, et kõik käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktis f loetletud väärtpaberid on finantsinstrumentid finantsinstrumentide turgude direktiivi tähenduses.²²¹ Finantsinstrumentid on ammendavalt loetletud vastava direktiivi lisa 1 jaos c. Käibemaksuvabastuse kohaldamisalasse kuuluvaid finantsinstrumente iseloomustab see, et neid omandatakse seadusliku maksevahendi eest ja olenevalt oma hetke väärtusest, annavad need õiguse teatud varale. Nimetatud finantsinstrumentidele kohalduvad direktiivis 2004/39/EÜ sätestatud reeglid ning need on vabalt võõrandatavad, mis tähendab seda, et need on likviidsed ja neid saab igal hetkel osta ja müüa. Seetõttu võib järeldada, et teised väärtpaberid käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti f mõttes peavad samuti kuuluma direktiivi nimetatud jakku c. Bitcoin ega sellele sarnanevad virtuaalsed skeemid ei ole aga nimetatud jaos loetletud.

Eelnevat arvesse võttes teeb autor järelduse, et bitcoini tehinguid ei saa käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti f alusel käibemaksust vabastada, sest bitcoin ei ole väärtpaber ega teine väärtpaber.

²¹⁹ EKo 29.10.2009, C-29/08, Skatteverket vs AB SKF, p 48; EKo 10.03.2011, C-540/09, Skandinaviska Enskilda Banken AB Momsgrupp vs Skatteverket, p 30; EKo 05.07.2012, C-259/11, DTZ Zadelhoff vof vs Staatssecretaris van Financiën, p 22; EKo 19.07.2012, C-44/11, Finanzamt Frankfurt am Main V-Höchst vs Deutsche Bank AG, p 36; EKo 12.06.2014, C-461/12, Granton Advertising BV vs Inspecteur van de Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag, p 27

²²⁰ Eesti VV seisukohad EKo C-264/14

²²¹ Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC, OJ L 145/1, 30.04.2004

3.1.5. Bitcoin kui vautšer

Vautšerid väljastatakse üldiselt kindlatel eesmärkidel. Neid võidakse välja anda kindlate kaupade või teenuste saamiseks kindlaksmääratud tarnijalt - niinimetatud kindla eesmärgiga vautšerid. Samuti võidakse neid väljastada veidi laiemal kasutuseesmärgiga, aga siiski kindlaksmääratud ettevõtjate grupi poolt - niinimetatud mitme eesmärgiga vautšerid. Mõlemal juhul käsitletakse neid tavapärasest maksemeetodist käibemaksu mõttes erinevana.²²²

Vautšerite käsitus, nagu näiteks ettemakstud telefonikaardid, allahindluse vautšerid, ei ole Euroopa tasandil harmoniseeritud ja on seega erinevates liikmesriikides käsitletavad, seejuures ka maksustatavad, erinevalt. Mõnes jurisdiktsioonis maksustatakse vautšereid ostmisel, teistes lunastamisel. Mõnedes liikmesriikides on kasutusel mõlemad maksustamise juhud, ning see, milline maksustamine on kohane, sõltub vautšeri tüübist. Euroopa Komisjon on küll teinud ettepaneku vautšerite maksustamine harmoniseerida²²³ ning olenemata, et ettepanek sai ka üsna sooja vastukaja, ei ole see tänaseks veel realiseerunud. Ühtse turu eeliste ärakasutamise asemel seisavad ettevõtjad silmitsi topeltmaksustamisega ja raskustega äritegevuse piiriüleisel laiendamisel, sest Euroopa Liidu tasandil puuduvad käibemaksueeskirjad selle kohta, kuidas tuleks käsitleda vautšeritega seotud tehinguid. Ühtsete eeskirjade puudumisel on liikmesriigid välja töötanud oma lähenemisviisid. Need ei ole koordineeritud ja põhjustavad sageli probleeme ettevõtjatele ja käibemaksu kogujatele. Kui vautšer antakse välja ühes liikmesriigis ja seda kasutatakse teises, ei ole alati selge, millal ning millises riigis tuleks vautšeriga seotud tehingud maksustada.

Bitcoin'i käsitlemist vautšerina, mille üks ostab tavapärase raha eest ning mille teine vahetab kaupade ja teenuste vastu, on uuritud ja välja pakutud erinevate riikide ja huvigruppide poolt. Autor leiab, et kuna bitcoinid on loodud piiramatuks kasutamiseks, siis viitab see pigem sellele, et bitcoinidele ei saa kohaldada analoogiat vautšeritele kehtestatud käibemaksuregulatsioonide kohaselt. Bitcoin'i eesmärk on olla maksevahend, mille eest peaks saama soetada ükskõik milliseid kaupu või teenuseid ehk et isik, omades bitcoine, peaks olema vaba valima, milliseid kaupu või teenuseid ta soovib omandada. Ainus piirang bitcoinide kasutamisel on hetkel see, kas tarnija bitcoine maksevahendina aktsepteerib.

²²² Value Added Tax Committee, Working paper, 2014, lk 9

²²³ Proposal for a Council Directive amending Directive 2006/112/EC on the common system of VAT, as regards the treatment vouchers (COM(2012)206)

Samuti puudub autori hinnangul bitcoinil oluline omadus klassifitseerumaks vautšeriks – tarnija kohustus kaupu või teenuseid vastutasuks pakkuda.

Eelevast tulenevalt leiab autor, et bitcoini institutsioon käibemaksu käsitlese mõttes vautšeriga ei ühti.

3.1.6. Bitcoin kui digitaalne kaup

Kui peajasjalikult kõik eelnevad võrdluse alused on tulnud käibemaksudirektiivi artikli 135 lõikest 1, siis järgnevalt analüüsib autor ka teoreetilist võimalust ning EMTA seisukohta, et tegemist ei ole finantsinstrumendiga. Kui bitcoini käsitleda võrdselt kaubaga, toob see kaasa käibemaksu tagajärjed kõikides bitcoinidega seotud toimingutes, samuti olukorras, kus bitcoinides makstakse kaupade või teenuste eest, sest sellisel juhul käsitletakse tehingut võrdselt bartertehinguga.

Autor hindab, kas teoreetiliselt oleks võimalik bitcoini käsitleda kui kaupa või toodet. Kuna bitcoin ei ole materiaalne vara ja sellega kauplemine ei ole seetõttu kaubarne, võib tegu olla teenuse osutamise tasu eest käibemaksudirektiivi artikkel 2 lõike 1 punkti c mõttes.²²⁴ Bitcoin võiks analoogia korral olla käsitletav kui immateriaalne omand, nagu näiteks tarkvara, muusika, pildid, videod ja muu taoline, mida on võimalik digitaalsel kujul säilitada. Sellisel juhul peaks käibemaksu mõttes käsitlema bitcoini kui elektrooniliselt pakutavat teenust. Teenuste osutamine käibemaksudirektiivi artikli 25 kohaselt seisneb muuhulgas omandiõigust tõendava dokumendiga varustatud või varustamata immateriaalse vara võõrandamise tehingus. Seda kinnitab ka Euroopa Komisjoni seisukoht, mille kohaselt kõik immateriaalsed tarned loetakse teenusteks.²²⁵

Käibemaksudirektiivi rakendusmääruse artikli 7 lõige 1 sätestab käibemaksudirektiivis nimetatud „elektrooniliselt osutatavad teenused” hõlmavad teenused, mida osutatakse interneti või muu arvutivõrgu kaudu ning mille laadist tingituna osutatakse neid peamiselt automaatselt

²²⁴ Eesti VV seisukohad EKo C-264/14

²²⁵ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee. Electronic Commerce and Indirect Taxation. COM(1998) 374 final. Brussels: 17.06.1998, guideline 2

ja minimaalse inimsekkumisega ning mida infotehnoloogia abita osutada ei saaks.²²⁶ Artikli 7 lõike 2 punkt c sätestab teenused, mida arvuti automaatselt, interneti või muu arvutivõrgu kaudu, vastuseks teatavate andmete sisestamisele teenuse saaja poolt, osutab.

Tänu oma digitaalsetele omadustele võib bitcoin langeda elektrooniliselt osutatavate teenuste mõiste alla. On tõsi, et bitcoine tarnitakse interneti või muu arvutivõrgu kaudu ning arvuti osutab neid interneti või muu arvutivõrgu kaudu automaatselt vastuseks teatavate andmete sisestamisele teenuse saaja poolt.²²⁷

Samal ajal kui puudub kahtlus selle üle, et bitcoine liigutatakse elektroonselt, tekib küsimus, kas ka teenuse käive käibemaksudirektiivi mõistes tekib. Euroopa Kohtu praktika kohaselt on teenus osutatud tasu eest, kui makstava tasu ja osutatava teenuse vahel on otsene seos. Eesti, oma arvamuses Euroopa Komisjonile leidis, et bitcoinidega kauplemise puhul on olemas otsene seos osutatava teenuse ja makstava tasu vahel, kuna ostja saab endale bitcoinid ja teenuse pakkuja saab bitcoinide eest tasu, milles ta on ostjaga kokku leppinud.²²⁸ Seega järeldatakse, et kõik käibemaksudirektiivi artikli 2 lõike 1 punktis c nimetatud tingimused on täidetud ning bitcoinidega kauplemist tuleb käsitleda tasu eest teenuse osutamisega.

Autori leiab, et bitcoini käibe tekkimist tuleb hinnata, võttes arvesse bitcoinidega kaasnevaid erinevaid toiminguid ja analüüsida neid juhtumipõhiselt, sest erinevad stsenaariumid vajavad erinevaid käsitlusi. Bitcoin võib kvalifitseeruda teenuseks käibemaksuõiguses, kui bitcoin on vaadeldav kui hüve osutamine või õiguse võõrandamine, õiguse kasutamisest loobumine, elektrooniliselt edastatav tarkvara või teave.

Esiteks, bitcoin ei ole tarkvara, sest sellel puudub iseseisev võime arvutiprotsessoreid juhtida. Kanne bitcoini registris on kahtlemata elektrooniliselt avalikkusele edastatud teave, mis on loodud bitcoini ülekandja ja bitcoini saaja poolt vastavalt Bitcoini protokollile ja üle antud bitcoini registrisse. Selline informatsiooni edastamine, kohustuse täitmiseks bitcoini saaja ees, võib isenesest olla teenus bitcoini saajale. See veel ei tähenda bitcoini maksustamist

²²⁶ Nõukogu rakendusmäärus (EL) nr 282/2011, 15.03.2011, millega sätestatakse ühist käibemaksudirektiivi käsitleva direktiivi 2006/112/EÜ rakendusmeetmed (uuesti sõnastatud), OJ L 77/1, 23.03.2011

²²⁷ Value Added Tax Committee, Working paper, 2014, lk 10

²²⁸ Ibid.

käibemaksuga, sest ka näiteks 10 eurone rahakupüür on asi - kaup, kuid käibemaksu regulatsioonist välistatud.²²⁹

Analüüsida tuleb, kas kaupade või teenuste pakkuja, kes saab vastutasuks bitcoine, käitub selles kontekstis kui bitcoinide „tarbija“. Euroopa Kohtus tõstatati seoses MacDonald Resort kaasusega küsimus, kas kliendi eesmärgiks, kes saab teatud teenuste ostmisel klubipunkte, on saada kõnealuseid punkte või teenuseid, mida ta ostab.²³⁰ Sama võiks küsida, kas tarnija eesmärk on saada just bitcoine või on pigem esmane eesmärk oma kaupu ja teenuseid müüa. Kaasuses nenditi, et punktid kujutavad endast teatud liiki maksevahendit. Klient sõlmib esialgse lepingu, aga mitte eesmärgiga koguda punkte, vaid sooviga kasutada puhkusemajutust või muid teenuseid, mille klient valib. „Osakupunktiõiguste“ ostmine ei ole seega kliendi eesmärk omaette. Õiguste omandamist ja punktide lunastamist tuleb pigem pidada esialgseks tehinguks, mille eesmärk on saada õigus puhkusemajutuse, hotellimajutuse või muu teenuse kasutamiseks.²³¹

Seega, lähtudes samast loogikast, ei saa bitcoinide ülekandmine olla käibeks teenuse osutamise eest, sest saaja eesmärgiks ei ole saada bitcoine, kui ta neid aktsepteerib. Bitcoinid ei kujuta endast tarbimist vaid maksevahendit saadud kaupade või teenuste eest.²³²

Analüüsides käibe tekkimist kaevandamisel, tuleb arvestada, et spetsiifilisel tegevusel puudub selge seos teenuse osutaja ja saadud tasu vahel. Kaevandamisel seotud teenuse osutamist analüüsib autor lähemalt peatükis 3.2.3.

Bitcoinide ülekandmise klassifitseerimine teenuse käibeks on vastuoluline olukorras, kus selle funktsioon ja eesmärk on võrdsed maksevahendi omaga. Käibemaksu mõttes ei ole makse tarbimine vaid tegemist on tarbimise meetmega.

Eelnevast tulenevalt ei nõustu autor EMTA positsiooniga vaid leiab, et õigustatud on seisukoht, mille kohaselt ei teki bitcoini üleandmisel käivet. See tähendab, et bitcoin jääb väljapoole käibemaksuregulatsiooni ning selle üleandmine ei ole käibemaksuobjektiks ning sellega ei kaasne käibemaksukohustust.²³³

²²⁹ Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, 14.01.2015

²³⁰ EKo 16.12.2010, C-270/09, Macdonald Resorts Ltd vs The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs

²³¹ Ibid, p 24

²³² Value Added Tax Committee, Working paper, 2014, lk 15

²³³ P. Lätt, Krüptorahade maksustamine, 08.04.2015

3.2. Bitcoin maksustamise probleemid

Bitcoin tulevik on peaaugjalikult ainuüksi sõltuv selle võimest tekitada usaldust. Algusest peale on küll bitcoin väärtus, olles väljendatud teistest valuutades, liikunud ülespoole, omades aga seejuures alati suurt volatiilsust. Samuti on täna raske näha võimalust, et raamatupidamisliku arvestust peetakse bitcoinides või bitcoinid oleksid aktsepteeritavad maksude maksmise vahendid. Tänapäevane olukord nõuab, et kõik bitcoin tehingud peavad olema kajastatud mõnes teises tavapärasel valuutas, nagu euro. Samas muudab igapäevane väärtuse kõikumine sellise kalkuleerimise keeruliseks ja koormavaks, kuid see ei muuda olukorda, kus bitcoin muutub üha enam aktsepteeritavaks maksevahendiks üle kogu maailma.

Peatükides 3.1.1. kuni 3.1.6. välja toodud järelduste kohaselt leidis autor, et bitcoin ei ole käsitletav kui raha, e-rahaga, väärtpaber ega vautšer. Autori hinnangul on bitcoin käsitletav kui muu vabalt kaubeldav maksevahend. Tulenevalt aga EMTA seisukohast, mille kohaselt on tegemist digitaalse toote ja seeläbi elektrooniliselt pakutava teenusega, kõrvutab autor maksustamise käsitlemise korral mõlemad, et analüüsida alternatiivseid käibemaksu regulatsioone.

Et määrata bitcoinide käibemaksukäsitlus, tuleb peale selle maksevahendi olemuse, vaadelda ka muid seda ümbritsevaid talitlusi. Bitcoin näol ei ole tegemist ainult maksevahendiga ning ainuüksi sellest vaatenurgast lähenemine oleks vale. Nii-öelda „raha“ Bitcoin võrgus on ainult „e-kiri internetis“.²³⁴ Seepärast analüüsib autor oluliste toimingutena järgmist: 1) kaupade ja teenuste käive, mis on käibemaksuga maksustatav, kuid mille eest tasutakse bitcoinides; 2) teenused, mis on seotud bitcoin tehingute läbiviimiseks; 3) teenused, mis on seotud bitcoin ülekannete tuvastamisega ehk bitcoin kaevandamisega seotud tegevused; ja 4) teenused, mis on seotud bitcoinide vahendamise

Eelnev jaotus pärineb kolmest peamisest võimalikust viisist bitcoine hankida: 1) aktsepteerides neid kaupade või teenuste vastu; 2) ostes neid mõnelt vahendusplatvormilt; või 3) luues, läbi kaevandamise, uusi.

²³⁴ Eesti Krüptoraha Liit, Eesti Krüptoraha ärikeskkonna ülevaade, 04.02.2015

3.2.1. Kaupade ja teenuste ostmine bitcoinide eest

Kaubad ja teenused, mis on käibemaksuga maksustatavad ning mille eest tasutakse bitcoinides, peaksid olema käibemaksu mõttes käsitletavad täpselt samamoodi nagu igasugune tavapärane tarne käibemaksu mõttes.

Bitcoinides kaupade või teenuste eest makstes, on tegemist maksevahendi üleandmisega, mis jääb väljapoole käibemaksuregulatsiooni. Raha üle andmine käivet ei tekita. Maksukohustuslane, kes tasub kauba või teenuse eest, või kes on kohustatud seda tegema, rahas, ei tekita käibemaksudirektiivi artikli 2 lõike 1 alusel ise käivet.²³⁵ Maksmist kui sellist ei saa käsitleda makse saaja tarbimisena, vaid pigem tuleb seda vaadelda kui tarbimise mõõõtühikut.²³⁶

Kaupade või teenuste maksustatav väärtus, käibemaksudirektiivi artikli 73 kohaselt on kõik tasuna käsitletav, mille tarnija või teenuse osutaja soetajalt, teenuse saajalt või kolmandalt isikult nimetatud tehingute eest on saanud või saab, kaasa arvatud nimetatud tehingute hinnaga otseselt seotud toetused.²³⁷ Kui selline hind on väljendatud bitcoinides, peaks maksustatav väärtus olema võrdeline väärtusega, mis oleks väljendatud seaduslikus maksevahendis hetkel, mil tehing aset leiab.

Käesoleval hetkel seisneb autori hinnangul peamine probleem vahetuskursi määramisel, arvestades, et bitcoine vahendatakse arvukal hulgal erinevatel vahendusplatvormidel, varieerub selle turuväärtus, näiteks euro vastu, sõltuvalt vahendusplatvormist. Selline nähe on tavapärane ka seaduslikele maksevahenditele, aga kuna pangad avaldavad iga päev paralleelselt ametliku kursi, ei saa olla määravaks, millise kursiga vastavad vahetusplatvormid valuutat ostavad-müüvad. Kuna aga bitcoinil puudub keskne organ, siis üks, kindlaks määratud päeva kurss, puudub.

Praktikas tähendab see, et kui kaupmees aktsepteerib bitcoine, tuleb tal tavapäraselt lisada kauba või teenuse hinnale käibemaks. Kui hind on väljendatud bitcoinides on käibemaksusumma võrdne bitcoini turuväärtusele vastava summaga. Seadusest tulenevalt peab müüja väljastama korrektse müügiarve, mis sisaldab ka tasumisele kuuluvat

²³⁵ EKo 09.10.2001, C-409/98, Commissioners of Customs & Excise vs Mirror Group plc., p 26

²³⁶ Value Added Tax Committee, Working paper, 2014, lk 14

²³⁷ Käibemaksudirektiiv 2006/112/EC

käibemaksusummat kohalikus vääringus.²³⁸ Üks põhjustest miks bitcoinid selletagi tuleks ümber konverteerida on see, et täna ei saa üheski jurisdiktsioonis käibedeklaratsioone esitada ega ka käibemaksu tasuda bitcoinides.

Seega tuleb müüjal bitcoinides väljendatud tehingu summa, kasutades tehingu kuupäeva kurssi, ümber konverteerida. Nagu autor kirjeldas, võib olla vahetuskursi leidmine raskendatud, sest ametlikku vahetuskurssi ei eksisteeri ning samal ajal kehtivad erinevatel platvormidel erinevad kursid. Teoreetiliselt peaks olema interneti abil võimalik määrata, milline oli tehingupäeva keskmine vahetuskurs.²³⁹ Näiteks Ameerika Ühendriikide poolt väljastatud juhend viitab vahetuskursile, mis on tehtud mõistlikul viisil ning mis on järjepidev.²⁴⁰ Selline juhend jätab aga kaupmehele üsna laia kaalutlusvõimaluse.

Autori hinnangul, peaksid maksuhaldurid siinkohal järele mõtlema ning sätestama regulatsioonid, mille järgi kurssi arvestada või aktsepteerima selliste tehingute korral tasumisele kuuluvat käibemaksu bitcoinides.

Alljärgnevalt analüüsib autor, mida tähendab, kui lähtuda EMTA seisukohast ja käsitleda bitcoine kui digitaalset kaupa. Pakkudes digitaalset kaupa, on käibemaksu seisukohast tegemist teenuse pakkumisega. Praeguse käibemaksuregulatsiooni puhul ei ole selliste tehingute puhul käsitus kahtlemata sama kui tavalise makse korral. See tähendab, et ostes midagi bitcoinides, tuleb tehingut käsitleda kui bartertehingut.²⁴¹ Bartertehinguga seotud praktilised probleemid tekivad, kui üks tehingu pool ei ole käibemaksukohustuslane, tuues sellega ettevõttele kaasa lisakulu.

Kui bartertehingu mõlemad osapooled on ettevõtjad käibemaksu mõttes, siis vahetavad nad käibemaksuga maksustatavaid kaupu või teenuseid. Kõik kaubad ja/või teenused bartertehingus on põhimõtteliselt eraldiseisvana allutatud käibemaksule, sõltuvalt teenuste ja/või kaupade olemusest, asukohast ja osapoolte käibemaksustaatusetest. Ehk mõlemad osapooled peavad arvutama käibemaksu, kui nad on käibemaksukohustuslased. Käibemaks tuleb arvutada

²³⁸ KMS § 37 lg 7 p 10 sätestab, et arvele tuleb märkida tasumisele kuuluv käibemaksusumma, välja arvatud seaduses sätestatud juhtudel, märgituna eurodes.

²³⁹ The Clearing House, Virtual Currency: Risk and regulation, Juuni 23, 2014

²⁴⁰ Notice 2014-21, arvutivõrgus: Q/A 5 http://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf?utm_source=3.31.2014+Tax+Alert&utm_campaign=3.31.14+Tax+Alert&utm_medium=email, seisuga 05.03.2015

²⁴¹ Bartertehingu puhul on tegemist otsetehinguga, kus kaupu või teenuseid vahetatakse raha kasutamata. Bartertehingu korral käituvad mõlemad osapooled vastastikku kui tarnijad.

summalt, mille mõlemad oleksid kauba või teenuse eest tasunud kui ei oleks toimunud vahetust ja mõlemad osapooled oleksid maksnud rahas.²⁴²

Kui bitcoin on käibemaksu objektiks ning maksustatav tavapärase riigisisese maksumääraga võib see hulga füüsilistele isikutele kaasa tuua olukorra, kus neil tekib kohustus end käibemaksukohustuslasena registreerida. Kui bitcoini üleandmine on käsitletav käibena, muutub iga isik, kelle bitcoinide eest tehtud ostude summa ületab aasta jooksul 16 000 euro piiri, käibemaksukohustuslaseks. Pärast selle piiri saavutamist peab bitcoinide üleandja üle antud bitcoinide väärtuse käibedeklaratsioonil deklareerima ja nendelt käibemaksu maksuma, mille tulemusena tekib kaupade ja teenuste topeltmaksustamine – esimene korda kauba ja/või teenuse pakkuja poolt, teine korda soetaja poolt. Lisaks muudab olukorra keeruliseks tarnijate anonüümsus, sest on raskendatud tuvastamine, kas vastaspool on käibemaksukohustuslane ning milline on korrektne käibe tekkimise koht. Euroopa Liidu siseseid makseid bitcoinides tuleks ilmselt käsitleda kui tehinguid, mis kuuluvad pöördmaksustamisele.

3.2.2. Teenused bitcoini tehingute läbiviimiseks

Bitcoini kasutajad hoiavad tavapäraselt oma bitcoine walletis, mis on kolmanda osapoole poolt pakutav tarkvara platvorm. Platvorm võimaldab muuhulgas sooritada ka kasutajatevahelisi tehinguid ehk bitcoine saata ja vastu võtta. Digitaalse walleti pakkujad võivad oma keskkonna kasutamise eest küsida teenustasu.

Autor toob siinkohal välja analoogiad Euroopa Kohtu SDC²⁴³ ja Nordea²⁴⁴ kaasustest. Esimese kaasuse asjaolude kohaselt pakkus andmekeskus tehnilist ja õiguslikku raamistikku, mille abil teostati makse toiminguid, ühendades omavahel pangad ja makseteenuse pakkujad. Kohus analüüsis antud kaasuses, kas andmekeskuse poolt pakutud teenus kuulub käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d alla, olles maksete ja ülekannetega seotud tehing. Kohus leidis, et oluline aspekt on, et osutatud teenus tooks endaga kaasa olukorra õigusliku ja finantsilise muutuse. Küsimuse all oli, et kas teenuspakkuja on vastutav vaid tehnilise toimimise eest või laieneb see ka tehingu olulistele aspektidele.²⁴⁵ Nordea kaasuses põhines sarnastele faktidele.

²⁴² HM Revenue & Customs, VAT: part-exchanges, barter and set-offs, Business Tax – guidance, 01.07.2014

²⁴³ C-2/95

²⁴⁴ C-350/10

²⁴⁵ C-2/95, p 11

Küsimuse all oli SWIFT'i võimalik maksuvabastus käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d alusel, arvestades, et see korraldab ülemaailmset elektroonilise sõnumiedastuse teenust krediitiasutustele. Kohus leidis, et sellised teenused on käibemaksuga maksustatavad.

Euroopa Kohtu praktika kohaselt peavad osutatud teenused selleks, et neid saaks käsitleda maksust vabastatud tehingutena, moodustama igakülgset hinnatuna eraldiseisva terviku, mis täidab kirjeldatud teenuse spetsiifilisi ja põhilisi ülesandeid. Kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunkti 3 tähenduses ülekannetega seotud tehingute puhul osutatavate teenuste tulemusel peab toimuma raha ülekandmine ning sellega kaasnema õigusliku ja finantsilise olukorra muutus. Maksuvaba teenust selle direktiivi mõttes tuleb eristada puhtalt materiaalsest ja tehnilisest teenusest, näiteks arvutisüsteemi pangale kättesaadavaks tegemisest. Selleks tuleb analüüsida teenuseosutaja vastutuse ulatust, eelkõige küsimuses, kas see vastutus hõlmab vaid tehnilisi aspekte või laieneb see ka nimetatud tehingute spetsiifilistele ja põhilistele elementidele.²⁴⁶

Euroopa Kohus on varasemalt sätestanud, et ülekanne on tehing, milles täidetakse korraldus rahasumma ülekandmiseks ühelt pangakontolt teisele. Seda iseloomustab eelkõige asjaolu, et see muudab olemasolevat õiguslikku ja finantsilist olukorda, mis on esiteks korralduse andja ja ülekande saaja vahel ning teiseks viimati nimetatute ja vastava panga või pankade vahel.²⁴⁷

See tõlgendus ei piira ülekannete tegemise viise, kuna ülekandeid võib teha ka debiteerimise ja krediteerimise teel. Niisuguse olukorraga on tegemist sama panga klientide vahelise või samale isikule kuuluvate kontode vahelise ülekande puhul, kuna see isik on nii maksekorralduse tegija kui ka makse saaja. Nimetatud tehingud on kohtu otsuse kohaselt – sõltumata sellest, kas need toimuvad ülekande teel koos rahaliste vahendite üleminekuga või kontode debiteerimise ja krediteerimise teel, kuuenda direktiivi artikli 13 B punkti d alapunktis 3 nimetatud maksuvabad tehingud. Pealegi on sellise muutuse kaasa toov tehing üksainus ülekanne, sõltumata selle põhjusest.²⁴⁸

Järelikult, kuna SWIFT-teenused on elektroonilised sõnumiedastamise teenused, mille ainus eesmärk on andmete edastamine, ei täida need ühtegi kuuenda direktiivi artikli 13 B osa punkti d alapunktides 3 ja 5 nimetatud finantsteenuse funktsiooni, see tähendab funktsiooni, mille

²⁴⁶ C-350/10, p 24

²⁴⁷ C-464/12

²⁴⁸ C-350/10, p 25

eesmärk on vara või väärtpaberite ülekandmine, ning neil ei ole viimastele iseloomulikke tunnuseid.²⁴⁹

Kui vaadelda SDC ja SWIFT rolle võib näha palju sarnasusi digitaalsete walleti platvormidega, mis ühendab kasutajad, kaupmehed ja kaevandajad, kes tehinguid tõestavad.²⁵⁰ Küsimus on, kas selline tegevus toob endaga kaasa õigusliku ja finantssituatsiooni muutuse või on tegemist ainuüksi tehnilise teenuse ja toega. Olenemata, et tänu oma innovaatilisele olemusele on raske näha bitcoini ülekandeid kui makseid või tehinguid käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d tähenduses, toimivad nad tegelikkuses just täpselt nii.²⁵¹

Seega teeb autor järelduse, et kui bitcoine käsitleda kui muid vabalt kaubeldavaid maksevahendeid, kuuluvad kõnealused tehingud artikli 135 lõike 1 punkti d alla ja on käibemaksust vabastatud.

Kui järgida EMTA käsitlust ja vaadelda bitcoine kui digitaalset kaupa, kuuluksid bitcoini tehingute läbiviimisega seotud toimingud tavakorras käibemaksuga maksustamisele.

3.2.3. Bitcoini tehingute tõestamisega seotud teenused

Esimene praktiline probleem sellise teenuse puhul on see, et puudub ühene arusaam, kes on teenuse saajaks. Tulles tagasi Bitcoini tehnilise aspekti juurde, siis tehingute verifitseerimine toimub avaliku võrgu poolt, läbi anonüümsete koodide. Kui võtta arvesse, et tavapäraselt maksab teenuse eest bitcoini saatja, siis võib eeldada, et kaevandaja osutab teenust just temale.²⁵²

Esmalt analüüsib autor, kas bitcoini kaevandamine saab olla teenuse pakkumine käibemaksu tähenduses.

Teenuse käive saab olla maksustatav ainult juhul kui on selge seos teenuse osutaja ja hüve saaja vahel. Kui vaadelda tehingute tõestamist, võib seost näha kaevandamises ja tasu saamises. Küll aga jääb seosest üksi väheks. Lisaks peab olema osapoolte vahel õiguslik suhe. Euroopa Kohus

²⁴⁹ C-350/10, p 34

²⁵⁰ Value Added Tax Committee, Working paper, 2014, lk 17

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Value Added Tax Committee, Working paper, 2014, lk 17

on selgelt sätestanud, et ainult siis, kui teenuse pakkuja ja teenuse saaja vahel on õiguslik suhe, ning toimub vastastikune toiming, mille osas üks osapool tasub teisele saadud teenuse eest – saab tekkida käive.²⁵³

Õigusliku suhte olemasolu bitcoinide osas on vastuoluline, arvestades, et kogu süsteem ei lähtu tavapärastest parameetritest. Kui ühel juhul maksab bitcoini saatja teenustasu, mida saavad kaevandajad, siis teisel juhul saavad kaevandjad nii-öelda tasuks uusi bitcoine, mida väljastab automaatne süsteem.

Õigusliku suhte olemasolu on kokkulepe osapoolte vahel, mille tingimustes on eelnevalt kokku lepitud. Bitcoini süsteemis on kaevandajatel teada, et iga tõestamine mis tehakse, olenemata, kelle tehingut parasjagu õigeks tunnistatakse, antakse kaevandjatele bitcoine või teenustasusid.

Käibemaksudirektiivi artikli 2 lõike 1 punkt c sätestab, et käibemaksuga maksustatakse teenuste osutamist tasu eest liikmesriigi territooriumil maksukohustuslase poolt, kes sellena tegutseb.²⁵⁴ Vastavalt artikli 9 lõikele 1 on maksukohustuslane iga isik, kes mis tahes paigas teostab iseseisvalt mis tahes majandustegevust, olenemata nimetatud tegevuse eesmärgist või tulemustest.²⁵⁵ Lisaks käsitletakse majandustegevusena eelkõige materiaalse või immateriaalse vara kasutamist kestva tulu saamise eesmärgil.

Et bitcoine kaevandada on vaja teatavat tarkvara, mis suudab lahendada matemaatilisi algoritme. Sellisel juhul on otsene suhe tarkvara, mis lahendab algoritme, ja lahenduse leidmise vahel. Algoritmid, mida lahendatakse, muutuvad üha enamate bitcoinide kaevandamisel keerulisemaks, mis nõuab tugevamat arvutusvõimsust ning täna enam tavalisest koduarvutist ei piisa. Taolisest kaevandajate pingutusest võib järeldada, et neil eksisteerib resoluutne otsusekindlus bitcoinide kaevandamiseks.

Seega leiab autor, et kaevandamine on teatud tingimustel vaadeldav kui majandustegevus ning see kujutab endast tasu saamist osutatud teenuse eest.

Kui bitcoine käsitleda kui muid vabalt kaubeldavaid maksevahendeid, kuuluks tehingute tõendamine tasu eest käibemaksuvabastuse alla, tulenevalt käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punktist d.

²⁵³ EKo 03.03.1994, C-16/93, R. J. Tolsma vs Inspecteur der Omzetbelasting Leeuwarden, p 13

²⁵⁴ Käibemaksudirektiiv 2006/112/EC

²⁵⁵ Ibid.

EMTA seisukohta järgides tehingute tõestamisele maksuvabastus ei kohalduks ja seotud teenuseid peaks tavapäraselt maksustama käibemaksuga.

3.2.4. Bitcoinide vahendamisega seotud teenused

Nagu autor ka varasemalt kirjeldas, siis bitcoinide vahendamine näiteks eurodeks, dollariteks ja vastupidi, on tavapärane toiming, mida vastavatel vahendusplatvormidel igapäevaselt teostatakse. Samuti on võimalik bitcoine vahetada muude virtuaal- ja krüptorahade vastu.

Platvorme on erinevaid, osade puhul ostetakse ja müüakse bitcoine ise, olles sellisel juhul ka vastaval ajahetkel krüptorahade omanik. Samuti eksisteerib platvorme, mis toimivad pigem kui vahendajad ostjate ja müüjate vahel. Viimase eesmärk on osapooled kokku viia, pakkudes selleks keskkonda ning sellisel juhul on tavapärane, et selline platvorm võtab vahendamise eest ka tasu.

Tavapärase raha, seadusliku maksevahendi vahendamist on analüüsinud Euroopa Kohus First National Bank of Chicago kaasuses. Kohus sedastas, et tehingud osapoolte vahel, mille käigus üks osapool ostab teatud summa valuutat ning teine osapool müüb vastu teatud summa teist valuutat, kusjuures mõlemad summad antakse üle ühel ja samal väärtuspäeval, ning milles osapooled on omavahel, kas suuliselt või kirjalikult kokku leppinud, on käsitletavad kui teenused, mis on käibemaksudirektiivi artikli 2 lõike 1 alusel käibemaksuga maksustatavad.²⁵⁶

Isegi kui sellise vahenduse eest teenustasu ei võeta, käsitletakse sellist vahendust kui teenust. Euroopa Kohus tõlgendab teenuse mõistet järgmiselt: kui valuutavahetusel ei ole eraldi teenustasu ette nähtud, siis loetakse teenuse väärtuseks kursivahe, sest kliendi jaoks on tegemist rahaliselt hinnatava hüvega, see tähendab teenusega. Ettevõtja pakub seda teenust ettevõtlike korras ja kursivahest saadud kasum on kliendi poolt teenuse eest makstav vastutasu.²⁵⁷ Kohus on arvamusel, et kui lugeda teenustasuks ainult teenuseosutaja poolt teenustasuna nimetatud summa, siis tekib eri maksumaksjate ebavõrdne kohtlemine, sest maksustamisel tuleks lähtuda maksumaksja enda määratud teenuse maksustatavast väärtusest. Kui ettevõtja saab kasumit

²⁵⁶ EKo 14.07.1988, C-172/96, Commissioners of Customs & Excise vs First National Bank of Chicago, p 35

²⁵⁷ C-172/96, p 45

valuutakursi muutusest oma arvel tehtud investeeringutelt, siis ei ole tegemist teenustasuga, sest puudub klient, kellele oleks teenust osutatud.²⁵⁸

Kui bitcoine käsitleda kui muult vabalt kaubeldavaid maksevahendeid, langeks vahendusteenus käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d alla ja oleks käibemaksust vabastatud.

Kui bitcoine käsitleda EMTA juhiste kohaselt kui digitaalset kaupa oleks vahendusteenus käibemaksuga maksustatav. EMTA nägemuse kohaselt on bitcoini vahendustehingute puhul maksustatav väärtus tasu, mille teenuse pakkuja ostjalt bitcoinide eest saab. Omal ajal kroone eurodeks vahetades, oleks sellise lähenemise puhul maksnud üks euro 18,78 krooni, mitte 15,6466.

Bitcoini vahendust pakkuv ettevõtja peaks järjekindlalt arvutama käibemaksu kogu oma tasult, mis ta bitcoine ostes ja müües teenib. Praktikas muudaks kalkuleerimise keeruliseks ka juba eespool väljatoodud vahetuskursi leidmise probleem. Tehinguid võib päeva jooksul olla erinevate kurssidega ja samuti võib kurss päeva jooksul muutuda, mistõttu ei ole võimalik välja tuua iga konkreetse tehingu ostu-müügihinna vahet ehk maksustatavat väärtust. Olenemata EMTA seisukohast, et tehinguid tuleb käibemaksuga maksustada, ei ole kehtestatud maksustatava väärtuse leidmiseks ühtegi juhendit.

Ostes bitcoine tarbijatelt, peaks autori meelest olema sellisel juhul võimalik kasutada teatud käibemaksu erikorda nagu näiteks võib kohaldada kasutatud kaupade puhul, sest see annaks võimaluse maksustada käibemaksuga edasimüüdavaid bitcoine vaid teenustasu osas. Kui tehingute ahelas on vaheldumisi ettevõtjad ja tarbijad, siis tekib käibemaksu kumulatsioon, sest osa müüjaid peavad käibemaksu lisama, osa ostjaid ei saa seda aga maha arvata.

²⁵⁸ K. Lind, Maksustatav väärtus. Probleemid kehtivas käibemaksuseaduses, lk 645

3.3. Ettepanekud

2013. aasta 14. veebruaril kiitis Euroopa Komisjon heaks Nõukogu Direktiivi ettepaneku²⁵⁹, millega rakendatakse ühtsustatud koostööd finantstehingute maksu valdkonnas. Arvestades, et ettepanek on suunatud küll pigem finantsasutustele ja nende maksustamisele, ei analüüsi autor siinkohal ettepaneku õiguslikku alust ega vajadust vaid peatub lühidalt eesmärgil.

Ettepaneku üks peamisi eesmärke näeb ette finantstehingute kaudset maksustamist käsitlevate õigusaktide ühtlustamise, sihiga tagada finantsinstrumentidega tehtavate tehingute siseturu nõuetekohane toimimine ning et vältida finantsinstrumentide, turuosaliste ja kauplemiskohtade vahelisi konkurentsi moonutusi Euroopa Liidus.

Euroopa Komisjon on tõdenud, et liikmesriikides, ühepoolselt väljatöötatud maksueeskirjad, põhjustavad konkrentsimoonutusi, finantsturu killustumist tegevuste ja riikide lõikes ning toodete ja turuosaliste vahel ehk ei taga siseturu nõuetekohast toimimist. Ühise maksusüsteemi olemasolu vähendab ohtu, et konkurentsi turul moonutatakse maksustamisest tuleneva majandustegevuse üleviimisega mujale. Hetkel võib tuua nii mõnegi näite Eesti ettevõtjatest, kes on oma äriühingu asutanud mõnes teises liikmesriigis, kes tolereerib bitcoine ja ei kohalda nendega seotud tegevustele kaudseid makse. Harmoniseerimise alusest tulenevalt peaks Eesti bitcoinide maksustamise küsimusi analüüsima koostöös teiste liikmesriikidega.

Viimaste aastatega on oluliselt suurenenud pakutavate finantsteenuste hulk. Põhjuseid on erinevaid, aga ka nagu näiteks krüptoraha tulekuga, on peamiseks põhjuseks infotehnoloogia areng. See aga on omakorda pannud nii maksumaksjad kui maksuhaldurid küsima, kas üks või teine teenus on maksuvaba finantsteenuse.²⁶⁰

Finantsteenuste puhul on kindlasti üheks suurimaks probleemiks maksustava väärtuse leidmine ehk pea võimatu on kindlaks määrata finantsteenuse osutamisel lisandunud väärtust, mida maksustada.²⁶¹

Alates 1990ndatest aastatest on liikmesriikide kohtud palunud arvukalt Euroopa Kohtu seisukohti finantsteenuste tõlgendamise küsimuses. Üks kõige levinum probleem, millega

²⁵⁹ European Commission proposal for a Council Directive implementing enhanced co-operation in the area of financial transactions tax (COM/2013/71)

²⁶⁰ R. De la Feria, The EU VAT treatment of insurance and financial services (again) under review, 16 EC Tax review, 2007/2, lk 76

²⁶¹ T. Elling, Finantsteenuste käibemaksuga maksustamine Euroopa Liidus, magistritöö, Tallinn, 2010, lk 49

Euroopa Kohtu poole on pöördunud, on see, kas üks või teine teenus kuulub maksuvabade finantsteenuste hulka või mitte.²⁶² Võiks eeldada, et läbi kohtupraktika on regulatsioon selgemaks muutunud, aga kuna kohtuotsused tuginevad siiski ainult konkreetsetel asjaoludel ja kaasustel, on tegelikkuses olukord võib-olla et veelgi ebaselgem. Euroopa Kohus on oma otsustes ainult harva viidanud mõistele finantstehing või finantsteenuse ning siiani pole antud suunist, kuidas maksuvabasid finantsteenuseid ja finantstehinguid tavalisest finantsteenusest eristada.²⁶³

Kui tehingud seadusliku maksevahendiga on üldjuhul käibemaksust vabastatud ning tehingute korral, kus on kõne all seadusliku maksevahendi üleminek või vahetamine, käibemaksuregulatsiooni osas probleemi ei teki - tehingud on käsitletavad käibemaksu vabadena.

Autor on võrdsustanud bitcoini analoogia korras muu vabalt kaubeldava maksevahendiga käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d ja sellest tulenevalt KMS § 16 lõike 2¹ punkti 5 alusel.

Ülaltoodust tulenevalt jääb bitcoin, kui maksevahend, väljapoole käibemaksuregulatsiooni – selle üleandmine ei ole käibemaksu objektiks ning sellega ei kaasne käibemaksukohustust. Erasisikud, kes kasutavad bitcoine maksevahendina ei pea järgima käibemaksukohustuslaseks registreerimise piirmäära ületamist ega seda, et bitcoine ostes hind, käibemaksuvõrra suureneks. Sama kehtib ka ettevõtjatele, kuid lisaks tasub märkida, et sisendkäibemaksu mahaarvamist, bitcoiniidega maksmine, ei mõjuta.

Ettevõtjad, kes tegelevad bitcoiniide kaevandamise, tehingute tõestamise või bitcoini tehingute läbiviimisega, ei pea oma teenustele käibemaksu lisama, sest tegemist on maksuvaba käibega. Samal ajal peavad ettevõtjad silmas pidama, et maksuvabastusega kaasneb ühtlasi keeld sisendkäibemaksu mahaarvamiseks. Kui registreeritud maksukohustuslane kasutab kaupu ja teenuseid üheaegselt nii maksutatava kui maksuvaba käibe teostamiseks, siis määratakse mahaarvatav sisendkäibemaks maksutatava käibe ja kogukäibe suhtarvu alusel.²⁶⁴

²⁶² R. De la Feria. The EU VAT Treatment of Insurance and Financial Services (again) Under Review, lk 81

²⁶³ C. Amand, The Limits of the EU VAT Exemption for Financial Services, International VAT Monitor Juuli/August, 2009, lk 263

²⁶⁴ KMS § 32 lg 1

Tavapäraste kaupade ja teenuste müügi korral, mille eest tasutakse bitcoinides, tuleb kaupade ja teenuste hinnale juurde lisada käibemaks. Käibemaksusumma, kui hind on väljendatud bitcoinides, on võrdne bitcoini turuväärtusele vastava summaga.

Autori hinnangul, peaks maksuhaldur siinkohal, kas sätestama regulatsioonid, mille järgi kurssi arvestada või aktsepteerima selliste tehingute korral tasumisele kuuluvat käibemaksu bitcoinides.

Autori üldine seisukoht, kooskõlas MTÜ'ga Krüptoraha Liit, põhineb nii Euroopa Liidu käibemaksudirektiivil kui ka siseriiklikul KMS'l. Seetõttu pole vajalik muuta Eesti seadusi vaid piisab ametliku tõlgenduse muutmisest.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on analüüsida krüptoraha käibemaksuga maksustamist Eestis. Sealhulgas Eesti Maksu- ja Tolliameti seisukohta seoses krüptorahade, konkretiseerivalt bitcoinide, käibemaksuregulatsiooniga. Töö põhieesmärk on jõuda selgusele, kas EMTA tõlgendus Eesti käibemaksuseaduse § 16 lg 2¹ osas on õiguspärane ning kooskõlas kehtiva käibemaksuseaduse ning Euroopa Liidu käibemaksudirektiiviga. Maksuhalduri tõlgenduse kohaselt ei ole bitcoini puhul tegemist maksuvaba finantsteenusega. Seega kuulub bitcoinidega kauplemisel tekkiv käive maksustamisele tavapärase 20%-lise käibemaksumääraga. Töö käigus analüüsib autor, kas hetkel kehtivas käibemaksuseaduses sätestatud finantsteenuste maksuvabastuse alus, mis tuleneb Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi sätetest, peaks laienema bitcoinidega seotud tehingutele. Töö kõrvaleesmärgiks on juhul, kui uurimistöö käigus selgub, et maksuhaldur on käibemaksudirektiivi ja seeläbi siseriikliku käibemaksuseadust väärtalt tõlgendatud, teha ettepanekud krüptorahade käibemaksuregulatsiooniks.

Töös leitakse, et käesolevaks hetkeks on liikmesriikides ühepoolset väljatöötatud maksueeskirjad bitcoini regulatsioonide osas erinevad. See põhjustab aga konkurentsimoonusi, finantsturu killustumist tegevuste ja riikide lõikes ning toodete ja turuosaliste vahel. Siseturu nõuetekohane toimimine ei ole tagatud. Samuti leitakse, et ka Eesti siseriiklikud institutsioonid käsitlevad bitcoine erinevalt, muutes seeläbi äri- ning õiguskeskkonna ebaselgeks ning ebasoodsaks, sest seadusandja silmis ei kohelda ettevõtjaid samaväärselt.

Euroopa Keskpank defineerib virtuaalraha kui väärtuse digitaalse kujundi, mida ei ole väljastanud keskpang, krediitiasutus ega e-raha institutsioon, aga mida on võimalik teatud asjaoludel kasutada kui raha alternatiivi. Krüptoraha, sealhulgas bitcoin, on virtuaalraha üks alaliike. Bitcoinini nimi võib iseenesest olla eksitav, sest tegemist ei ole nii-öelda füüsiliste müntidega, vaid kirjetega registris, mida juhivad ja kontrollivad kasutajad ise. Virtuaalses mõttes ei erine bitcoin põhimõtteliselt ühestki teisest tänapäeval käibivast rahaühikust. Süsteem opereerib globaalsel tasandil ja seda saab kasutada kui maksevahendit erinevate tehingute puhul. Kaasa arvatud nii virtuaalsete kui tavapärase kaupade ja teenuste ostmiseks, mistõttu pakub see konkurentsi ametlikele maksevahenditele nagu euro ja dollar. Kokkuvõtlikult võib öelda, et krüptoraha viitab matemaatikapõhisele, detsentraliseeritud virtuaalrahale, mis kasutab krüptograafia põhimõtteid, et rakendada jagatud, detsentraliseeritud ja turvalist keskkonda. Et

määrata bitcoinide käibemaksukäsitlus, tuleb, peale selle maksevahendi olemuse, vaadelda ka muid, seda ümbritsevaid talitlusi.

Töös leitakse, et Bitcoin käibemaksuregulatsioon sõltub selle olemusest ning maksustamisel käibemaksuga tuleb esmalt vastata küsimusele, kas bitcoin või selle üleandmine on oma olemuselt käibemaksu objektiks. Käibemaks on olemuselt üldine tarbimismaks, mis tähendab, et käibemaksuga on maksustatud ainult tarbiv kasutamine. Maksmist kui sellist ei saa käsitleda makse saaja tarbimisena, vaid pigem tuleb seda vaadelda kui tarbimise mõõtühikut. Tehingud seadusliku maksevahendiga on üldjuhul käibemaksust vabastatud ning tehingute korral, kus on kõne all seadusliku maksevahendi üleminek või vahetamine, ei teki käibemaksuregulatsiooni osas probleemi põhjusel, et tehingud on käsitletavad käibemaksu vabadena.

Finantsteenuste maksustamise eripära on selles, et teenuse objektiks on tehing finantsvaraga, see on raha või muu maksevahend, mida saab vahetada raha vastu. Tehing ise jääb maksuobjekti hulgast välja, kuid tehingu sooritamiseks vajalikud teenused võivad käibemaksu objektiks olla. Neid teenuseid loetakse maksuvabaks käibeks.

Olukorras, kus krüptoraha seaduses otseselt sätestatud ei ole, tuleb reguleerimata õigussuhte sisustamiseks esmajoonel kasutada seaduse tõlgendamist ja analoogia kohaldamist, et analüüsida, kas krüptoraha ja sellega seotud tegevused saavad olla käibemaksuobjektiks või mitte. Konkreetset õigussuhet reguleeriva normi puudumisel pööratakse lähedasi suhteid reguleeriva normi poole.

Kohtulahendeid analüüsides ja tõlgendades leitakse töös, et bitcoinide käsitlemine raha, e-rahaga, väärtpaberi või vautšerina on välistatud. Käsitleda bitcoini kui digitaalset kaupa, ehk seeläbi elektroonse teenuse osutamist, on ebaõige olukorras, kus krüptoraha käitub selgelt kui maksevahend ja seda kasutakse kaupade ja teenuste saamiseks. Praeguse käibemaksuregulatsiooni puhul ei oleks selliste tehingute puhul käibemaksu käsitlus sama kui tavalise makse korral. Sellises olukorras peaks taolisi tehinguid käsitlema bartertehingutena. Seega, autor Eesti maksuhalduri seisukohaga, mille kohaselt bitcoinidega kui alternatiivsete maksevahenditega kauplemine kuulub maksustamisele tavapärase 20%-lise käibemaksumääraga, nõustuda ei saa.

Töös leitakse, et bitcoin on analoogia korras käsiteltav muu vabalt kaubeldava maksevahendina käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d ja sellest tulenevalt KMS § 16 lõike 2¹ punkti 5 tähenduses. Muu maksevahendi kontseptsioon on käibemaksudirektiivi tähenduses tihedalt

seotud makseinstrumentide olemusega, mis toimivad kui raha ülekanded, toimides seega kui finantstehingud kooskõlas vabastuse erandiga. Töös leitakse, et tähtis on käsitleda õigusi, mida peetakse raha sarnaseks käibemaksu mõttes, raha enda loovutamisenä. Raha loovutamist kui sellist, nagu üldiselt tunnustatud, ei maksustata.

Töös leitakse, et krüptoraha võib ja saab kasutada kui maksevahendit, et hankida kaupu või teenuseid ning krüptoraha on füüsiliste ja juriidiliste isikute poolt aktsepteeritud ning kasutusel kui maksevahend. Seda saab üle kanda, hoiustada ning elektroonilisel teel vahetada. Fakt on ka see, et bitcoinidel on turuväärtus, sest neid kasutatakse kaubanduses ja neid vahetatakse. Paljud maksustamise reeglid, maksustades omandamist või tulu saamist, tegelevad objektidega, mille väärtus on turuväärtus. Bitcoinit turuväärtus võiks olla bitcoinide arv, mis vahetati tavapäraselt aktsepteeritava maksevahendi vastu maksustava sündmuse hetkel.

Töös leitakse, et vaadeldavate kokkulepete, sealhulgas bitcoinide näol, on vaieldamatult tegemist maksevahenditega finantsturu mõttes ning nendega kauplemine on vaieldamatult finantsteenuse. Bitcoin kui maksevahend jääb väljapoole käibemaksuregulatsiooni – selle üleandmine ei ole käibemaksu objektiks ning sellega ei kaasne käibemaksukohustust.

Tavapäraste kaupade ja teenuste müügi korral, mille eest tasutakse bitcoinides, tuleb kaupade ja teenuste hinnale juurde lisada käibemaks. Käibemaksusumma on võrdne bitcoinit turuväärtusele vastava summaga, tehingu toimumise hetkel. Korrektselt vahetuskursi sätestamine võib olla praktiline probleem, kuna ametlikku vahetuskurssi ei eksisteeri.

Bitcoinit tehingute läbiviimisega seotud tegevused on käibemaksust vabastatud Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d kohaselt, kuuludes „hoiuste ja arvelduskontode, maksete, ülekannete, võlanõuete, tšekkide ja muude vabalt kaubeldavate maksevahenditega, sealhulgas nendega kaasnev läbirääkimine“ definitsiooni alla.

Bitcoinit kaevandamisega seotud tegevused, nagu teenuse osutamine, mis on seotud tehingute tõestamisega ning milleks on tehtud kindlaid kulutusi, on käibemaksust Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d kohaselt vabastatud, kuuludes „hoiuste ja arvelduskontode, maksete, ülekannete, võlanõuete, tšekkide ja muude vabalt kaubeldavate maksevahenditega, sealhulgas nendega kaasnev läbirääkimine“ definitsiooni alla.

Bitcoinit vahendamise seotud tegevused, kui bitcoine vahetatakse mõne muu käibevahendi või virtuaalraha vastu, on käibemaksust vabastatud Euroopa Liidu käibemaksudirektiivi artikli 135 lõike 1 punkti d kohaselt, kuuludes „hoiuste ja arvelduskontode, maksete, ülekannete,

võlanõuete, tšekkide ja muude vabalt kaubeldavate maksevahenditega, sealhulgas nendega kaasnev läbirääkimine“ definitsiooni alla. Sealhulgas bitcoinidega tehtud tasud, ükskõik millises vormis tehingute eest, mis ületavad bitcoini väärtust, on käibemaksust vabastatud samal alusel.

Kokkuvõttes leiab käesolevas magistritöös kinnitust töö sissejuhatuses püstitatud alternatiivse hüpoteesi teine variant – bitcoinidega kauplemisel tekkiv käive on maksuvaba käive. Bitcoin ise jääb maksuobjekti hulgast välja, kuid tehingu sooritamiseks vajalikud teenused ning kauplemisel tekkib käive võib käibemaksuobjektiks olla. Selliseid teenuseid loetakse maksuvabaks käibeks. Eeltoodud tõlgendust toetavad õiguslane kirjandus, MTÜ Eesti Krüptoraha Liidu õiguslik seisukoht, Ühendatud Kuningriigi, Rootsi *Skatterättsnämnd*'i, Soome, Belgia ja Euroopa Komisjoni seisukohad.

Magistritöös keskenduti küll peaausjalikult bitcoinile, kuid töös leitud järeldused on kohaldatavad ka teistele, olemuselt sarnastele krüptorahadele.

Töös leitud autori seisukohad tulenevad Euroopa Liidu käibemaksudirektiivist ning ühtlasi Eesti käibemaksuseadusest. Seepärast pole vaja muuta Eesti seadusi vaid piisab üksnes ametliku tõlgenduse muutmisest.

VALUE ADDED TAX LEGISLATION REGARDING CRYPTOCURRENCIES

Resume

In modern times money plays a central role in our lives, as a unit of measurement and the common denominator of the deals we make in our lives. We have become used to not thinking how the institution of money really works. Money has become something of the financial world. Governments, central and private banks daily produce so-called modern money – euros, pounds, dollars. The power to create money inevitably entails hidden opportunities for manipulation, e.g. via interest rates and inflation. Even if the purpose of money should be creating a value enabling the exchange of goods and making of transactions, it should not be ignored that in the contemporary world money is a powerful political tool as well.

Historically the world has seen two types of money – one based on actual material goods, like gold and the other one based on promises made by the state e.g. euro. Today we can add a third type – money based on mathematics. Cryptocurrency – a form of digital currency – is independent from central executive powers, it acts as a regular “so-called” digital currency, and it should be safe from manipulation and misuse due the nature of its technology.

In this paper, firstly, the nature of bitcoin is analysed in both historically as well as considering technological aspects of the system, in order to provide an objective overview of its functioning mechanism. Secondly, the concept of bitcoin is defined in the legal sense by analysing and comparing positions taken by national and foreign institutions and tax authorities. Thirdly, bitcoin related VAT regulations are examined by analysing bitcoin as a subject to VAT, and by comparing it to the analogy of certain financial instruments and services; the possibilities of bitcoin’s taxation and current situation in this respect is examined as well.

The purpose of this Master’s thesis is to analyse the taxation of cryptocurrencies in Estonia. Including to review the Estonian Tax and Customs Board’s interpretation of section 16 (2)¹ of the Estonian Value Added Tax Act, based on which the tax authority has concluded that bitcoins should not be regarded as financial services exempt from tax, resulting in taxation of the turnover from trading with bitcoins with the usual 20% value added tax (VAT) rate. Within this paper it is analysed whether the bases for tax exemption for financial services stated in the current Value Added Tax Act, which is derived from provisions in the European Union VAT Directive, should extend to bitcoin; in short – whether it can be regarded as financial service

subject to tax exemption or not, or whether the institution of bitcoin should be governed by VAT legislation in the first place.

Conclusions drawn in this paper provide solid bases for determining whether Estonian legislation regarding tax exemptions pursuant to the VAT Directive is in compliance with the Directive and allows interpretation in a similar way.

In this paper, the author finds that taxation regulations regarding bitcoins, developed unilaterally by the Member States, differ from most parts. As the proper functioning of significant internal markets is in the interest of European Union this discords in the Union's overall VAT system may have a negative effect. It is extremely important to avoid creating situations, where there is unfair competition between entrepreneurs of Member States, as this could result in competition distortions. It is also discovered that domestic institutions deal with bitcoins unlike, causing the business and regulatory environment to be unclear and adverse as entrepreneurs are not treated equally.

The European Central Bank defines virtual currency as a digital representation of value, not issued by a central bank, credit institution or e-money institution, which in some circumstances can be used as an alternative to money. Cryptocurrencies, including bitcoins, are virtual currency's subdivisions. The title of bitcoin might be misleading as it does not represent physical coins, but records in registry which are lead and controlled by the users themselves. In a virtual way, bitcoin does not differ from any other circulating currency. The system is operated on a global grounds and it can be used as a means of payment in various transactions. Also allowing to buy both - virtual and customary goods and services, therefor, offering competition to legal currencies, such as euro and dollar. Summarized, the cryptocurrency refers to a mathematical, decentralized virtual currency, which uses cryptographic principles to apply a divided, decentralized and safe environment. In order to determine how bitcoins should be regarded in relation to VAT, aside from its nature as means of payment, other related activities must be considered.

The paper concludes that upon imposing VAT on bitcoin, one must first answer the question, is bitcoin or transferral of bitcoin subject to VAT by nature. VAT is an expense tax by its nature meaning that only consumption is taxable. Payment as such cannot be considered as consumption of the payment receiver, but it should be regarded as consumption's unit of measure. Transferral of any valid legal means of payment of any country is not subject to VAT.

Transferral of money is the transferral of proprietary rights from one person to another. It can be handed over directly or transferred as cash payments, including electronic payments. Exchange of one currency for another is also transferral of money. The Civil Chamber of the Supreme Court has previously stated, that a monetary claim is not a service and the assignment of such claim or the transferral of debt do not generate turnover by the claim being transferred. The European Court has stressed as well, that the supply of goods is subject to VAT, not the payment for goods.

The peculiarity of taxation of financial transactions is that the subject of the service is the transaction with the financial asset. It can be currency or other means of payment which can be exchanged for money. The transaction itself is excluded from object of taxation. Services necessary to conclude the transaction can be regarded as subjects to VAT, but are exempted.

In the situation, where cryptocurrency is not directly included in the legislation, the undefined legal concepts must be initially applied using interpretation and analogies, in order to decide whether cryptocurrencies can be subject to VAT or not. When a particular legal relationship is not governed by any particular law, the legislation regulating similar relationships is to be used.

Over the course of analysis it is shown that bitcoin should not be regarded as currency, e-money, securities or vouchers. To treat bitcoin as a digital product – intangible property as e.g. software, music, images, video materials, etc., that can be stored digitally, in which case, for the purposes of VAT, the bitcoin should be regarded as digitally provided service, seems incorrect when it acts clearly as a means of payment and it is used to receive goods or services. If we were to treat bitcoin, disregarding the position of the author of this text, as digital goods the transactions related to the conduct, planning and mediation of bitcoin transactions would be subject to VAT. In addition, the provision of digital goods, that is the provision of electronic services, would mean that by purchasing something for bitcoin the transaction could be regarded as a barter deal. Also, if the seller has not listed the VAT amount in any other value than bitcoins, this amount should be converted according to the exchange rate of the date of transaction. Determining an accurate exchange rate can be a real practical problem, as there is no official exchange rate, while different rates apply simultaneously on separate platforms. Thus the author does not accede with the current position of the Estonian Tax and Customs Board where bitcoins are not regarded as financial services and as a result the sale of bitcoins for regular currency, exchange of bitcoins for other cryptocurrencies, as well as loans and deposits in bitcoins, among other things, are deemed subject to the usual 20% VAT rate. Both, service fees

and value of bitcoins transferred, are taxable. The liability to pay VAT arises, when the transferor of bitcoin is an entrepreneur or a person liable to VAT.

It is found that bitcoin could be regarded as another negotiable instrument. Such interpretation provides basis for VAT exemption pursuant to EU VAT Directive article 135(1) (d) and accordingly section 16(2)¹ (5) of the Estonian Value Added Tax Act providing exemptions for transactions, including negotiation, concerning deposit and current accounts, payments, transfers, debts, cheques and other negotiable instruments, but excluding debt collection. The conception of another negotiable instrument means its close relation to the nature of payment instruments which act as money transfers, thus acting as financial transactions subject to tax exemption. The author concludes that it is necessary to treat rights which are considered related to money as transfer of money itself. Conclusions are also drawn from the case of Granton Advertising, according to which the concept of other instruments of payment in the meaning of article 135(1) (d) is closely related to the nature of payment instruments which act as money transfers, thus acting as financial transactions subject to tax exemption.

In a broader perspective, it can be said that bitcoin is a virtual currency, the use of which is similar to that of “money”, that is, it acts as a means of payment. It is concluded that cryptocurrencies may and can be used as a means of payment to obtain goods or services. It is also accepted and used in the same manner by natural persons and corporations. It can be transferred, deposited and exchanged electronically. Also, there is in fact a market value on bitcoins as these are being used in trading and these are being exchanged. There are numerous taxation regulations that impose tax on acquisition or revenue which value is market value. The market value of Bitcoin could be the amount of bitcoins exchanged to legal tender at the moment of transaction. Nevertheless, the author of this paper finds that in situations where cryptocurrency clearly acts as a means of payment and is used for acquiring goods and services, it is incorrect to define it as services turnover. For the purposes of VAT the payment is not consumption, but means of consumption.

It is concluded that bitcoin can be considered as a means of payment under financial market and trading with the latter is certainly considered as a financial service. Bitcoin as a means of payment is not governed by VAT legislation – its passing is not subject to VAT and no VAT obligation would entail. No turnover is created upon the transferral of bitcoin as it would be a transferral of ownership rights similar to that of money.

When customary goods and services are sold which are remunerated with bitcoins, VAT shall be added to the price of goods and services. The amount of VAT is equal to bitcoin's market value on the time of the transaction. Finding the correct exchange rate can be a practical problem as there is no official rate and different rates are stated in different platforms.

The proceeds received in connection with activities to conduct transactions are exempt from VAT under article 135(1) (d) of the European Union VAT Directive, falling under the classification of "transactions, including negotiation, concerning deposit and current accounts, payments, transfers, debts, cheques and other negotiable instruments".

The proceeds that miners receive in connection with other activities, such as providing services related to transaction verification and for the provision of which certain expenses have been made, are exempt from VAT under article 135(1) (d) of the European Union VAT Directive, falling under the classification of "transactions, including negotiation, concerning deposit and current accounts, payments, transfers, debts, cheques and other negotiable instruments".

When bitcoins are exchanged for some other form of circulating capital or other virtual currency no VAT is added to the value of bitcoin. The exchange is exempt from VAT under article 135(1) (d) of the European Union VAT Directive, falling under the classification of "transactions, including negotiation, concerning deposit and current accounts, payments, transfers, debts, cheques and other negotiable instruments". Fees for any kind of transactions exceeding bitcoin value are exempt from value added tax pursuant to the mentioned clause.

In short, at the moment there is no single legislation governing bitcoins neither on national or European Union levels. This Master's thesis confirms the second version of the alternate hypothesis stated in the introduction – the turnover generated from bitcoin trading lies beyond what is governed by VAT legislation. This interpretation is supported by legal publications, positions taken by United Kingdom, Swedish *Skatterättsnämnd*, Finland, Belgium and the European Commission.

Even though this paper is focused on the most widely known cryptocurrency at the moment – bitcoin, the conclusions drawn in this thesis apply to other cryptocurrencies of similar nature as well.

The conclusions drawn in this text are based on the European Union VAT Directive and also on the Estonian Value Added Tax Act. Thus, it is not necessary to amend Estonian legal acts – revision of official interpretation is sufficient.

Kerttu Kuusemäe

Tallinn, 04. Mai 2015.a

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. A. Bal, Stateless Virtual Money in the Tax System, International Bureau of Fiscal Documentation, European Taxation, Juuli 2013, lk 351-356
2. A. Demirguc-Kunt ja L. Klapper, Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database. Volume 1, World Bank, 19.04.2012
3. B. Coeure, Bitcoin and other decentralised virtual currency schemes: implications for central banks, Bank of International Settlements, Mai, 2014
4. B. Krauskopf, How euro banknotes acquire the properties of money, European Central Bank, Legal Aspects of the European System of Central Banks, 2005, lk 244-257
5. C. Amand, The Limits of the EU VAT Exemption for Financial Services, International VAT Monitor, Juuli/August, 2009
6. C. Clark, Bitcoin Internals: A Technical Guide to Bitcoin, 2013
7. C. Proctor, Mann on the Legal Aspect of Money, Seventh Edition, Oxford University Press, 2012
8. D. Frisby, Bitcoin: The future of money?, 2014
9. E. von Böhm-Bawerk, L. von Mises, F. A. Hayek, The Austrian Business Cycle Theory: Validity and Implications, University of Oslo, 2009
10. Eesti Finantsinspektsioon, Virtuaalraha pakkujad järelevalve alla ei kuulu, Finantsinspektsiooni koduleht, arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/index.php?id=3444>, seisuga 28.03.2015
11. Eesti Krüptoraha Liit, Õiguslik arvamus, Teema: Bitcoin Eestis. Käibemaksu regulatsioon ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest tulenevate piirangute ületamine, 14.01.2015
12. Eesti Krüptoraha Liit. Eesti Krüptoraha ärikeskkonna ülevaade. Versioon 1.1, 28.01.2015
13. Eesti Maksu- ja Tolliamet, Maksustamine Bitcoin'idega kauplemisel, Märts, 2014, EMTA koduleht, arvutivõrgus: <http://www.emta.ee/index.php?id=35227&highlight=bitcoin>, seisuga 02.03.2015
14. Eesti Vabariigi Põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura 2012
15. European Banking Authority, Opinion on „virtual currencies“, Juuli, 2014

16. European Central Bank, Glossary of Terms Related to Payment, Clearing and Settlement Systems, Eurosystem, Detsember, 2009
17. European Central Bank, Virtual Currency Schemes – a further analysis, Eurosystem, Veebruar, 2015
18. European Central Bank, Virtual Currency Schemes, Eurosystem, Oktoober, 2012
19. European Tax Handbook 2002. International Bureau of Fiscal Documentation, 2002
20. F. A. Hayek, Denationalization of Money: The Argument Refined, 3. trükk, IEA 1990
21. Financial Action Task Force: FATF Report „Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT risks“, Juuni, 2014
22. HM Revenue & Customs, Revenue and Customs Brief 9 (2014): Bitcoin and other cryptocurrencies, 03.03.2014
23. HM Revenue & Customs, VAT: part-exchanges, barter and set-offs, Business Tax – guidance, 01.07.2014
24. K. Lind, Maksustatav väärtus. Probleemid kehtivas käibemaksuseaduses, Juridica 2007 nr 9, lk 639-650
25. Keskusverolautakunnan (KVL):034/2014, A19/8210/2014, 20.08.2014
26. Käibemaksuseadus, Rahandusministeeriumi kommentaaridega, seisuga 01.01.2015
27. L. Ambagtsheer-Pakarinen, Finland: Central Tax Board rules on VAT treatment of bitcoin services, International Bureau of Fiscal Documentation Publications, 21.11.2014
28. L. Lehis, K. Lind, Käibemaksuseadus: kommenteeritud väljaanne, seisuga 1.oktoober 2013, Tartu, Casus, 2013
29. L. Lehis, Maksuõigus. Õigusteaduse õpik, 3., täiendatud ja muudetud trükk, 2012
30. L. Lehis, Maksuõiguse üldpõhimõtted, Juridica 1999, nr 5, lk 239-253
31. M. Lambooi, Retailers Directly Accepting Bitcoins: Tricky Tax Issues?, International Bureau of Fiscal Documentation, Derivatives & Financial Instruments Mai/Juuni, 2014, lk 138-144
32. M. Mark, R. Raa, K. Siibak, A. Tupits, Eesti pangandusõiguse alused. Õpik õigus- ja majandusteaduskonna üliõpilastele, Juura, 2003
33. P. Lätt, Krüptorahade maksustamine, IFA Eesti Seminar, 08.04.2015
34. P. Tammert, Maksundus, Tallinn, 2005
35. People's Bank of China and Five Associated Ministries Notice: „Prevention on Risks Associated with Bitcoin“, BTCChina, 03.12.2013

36. R. De la Feria, The EU VAT treatment of insurance and financial services (again) under review, 16 EC Tax review, 2007/2
37. R. Wolf, Bitcoin and EU VAT, International VAT monitor September/Oktoober, 2014, lk 254 - 257
38. Rahandusministeerium, Seletuskiri, Makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde, Märts, 2011
39. Report of the OECD, Indirect Tax Treatment of Financial Services and Instruments, 22.10.1998
40. S. Nakamoto, Bitcoin: A Peer to Peer Electronic Cash System, 2008,
41. S. Nakamoto, Bitcoin open source implementation of P2P currency, 11.02.2009
42. S. Pulk, Käibemaksu põhimõtted Eestis ja Euroopa Liidus, Tallinn, Juura. 2001
43. T. Elling, Finantsteenuste käibemaksuga maksustamine Euroopa Liidus, magistritöö, Tallinn, 2010
44. T. Elling, Käibemaks. Abiks tudengile ja töötavale parktikule, Tallinn, OÜ KMS, 2014
45. Terra, B. J. M., Kajus, Julie. A Guide to the European VAT Directives. Commentary on the Value Added Tax of the European Community, International Bureau of Fiscal Documentation Publications
46. The Clearing House, Virtual Currency: Risk and regulation, Juuni 23, 2014
47. The International Fiscal Association, 2003, Cashiers de droit fiscal International, Consumption taxation and financial services, The Hague: Kluwer Law International, 61
48. U. Võimre, K. Kägi. Käibemaks, Tallinn: Äripäeva Kirjastuse AS, 2007
49. Value Added Tax Committee, Working paper, VAT treatment of Bitcoin, United Kingdom, 19.06.2014
50. Äripäeva käsiraamat, Maksukäsiraamat, online väljaanne, seisuga 31.03.2015

Kasutatud normatiivmaterjalid

51. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee. Electronic Commerce and Indirect Taxation. COM(1998) 374 final. Brussels: 17.06.1998, guideline 2
52. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax, OJ L 347, 11.12.2006

53. Council Directive 77/388/EEC of 17 May 1977 on the harmonization of the laws of the Member States relating to turnover taxes, OJ L 145, 13.06.1977
54. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions, OJ L 275, 27.10.2000
55. Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC, OJ L 145/1, 30.04.2004
56. Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC, OJ L 319/1, 05.12.2007
57. Eesti Vabariigi põhiseadus 28.06.1992, RT 1992, 26, 349; 2003, 64, 429
58. Eesti Vabariigi Rahaseadus, 01.06.2002, RT 1992, 21, 299
59. EU Electronic Money Directive (2009): Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the Taking Up, Pursuit and Prudential Supervision of the Business of Electronic Money Institutions Amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and replacing Directive 2000/46/EC, OJ L 267/7, 10.10.2009
60. Euroopa Komisjoni soovitus, 22.märts 2010, euro pangatähtede ja müntide seadusliku maksevahendi staatuse ulatuse ja mõju kohta (2010/191/EL)
61. European Commission proposal for a Council Directive implementing enhanced co-operation in the area of financial transactions tax (COM/2013/71)
62. Krediidiasutuste seadus 09.02.1999, RT I 1999, 23, 349
63. Käibemaksuseadus 01.01.2015, RT I, 30.12.2014, 18
64. Maksukorralduseseadus 18.03.2015, RT I, 17.03.2015, 10
65. Nõukogu rakendusmäärus (EL) nr 282/2011, 15.03.2011, millega sätestatakse ühist käibemaksudirektiivi käsitleva direktiivi 2006/112/EÜ rakendusmeetmed (uuesti sõnastatud), OJ L 77/1, 23.03.2011
66. Proposal for a Council Directive amending Directive 2006/112/EC on the common system of VAT, as regards the treatment vouchers (COM(2012)206)
67. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus 29.03.2015, RT I, 19.03.2015,

68. Tsiviilseadustiku üldosa seadus, RT I 1994, 53, 889

69. Võlaõigusseadus 01.10.2014, RT I, 11.04.2014, 13

Kasutatud kohtupraktika

70. Eesti Vabariigi Valitsuse seisukohad Kohtuasjas C-264/14, Välisministeerium
12.09.2014, nr 15.3-3/4716-1

71. EK 04.05.2006, C-169/04, Abbey National plc, Inscape Investment Fund vs
Commissioners of Customs & Excise, Kohtujuristi ettepanek, Juliane Kokott

72. EK 24.10.2013, C-461/12, Granton Advertising BV vs Inspecteur van de
Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag, Kohtujuristi ettepanek, Juliane Kokott

73. EKo 03.03.1994, C-16/93, R. J. Tolsma vs Inspecteur der Omzetbelasting Leeuwarden

74. EKo 04.05.2006, C-169/04, Abbey National plc, Inscape Investment Fund vs
Commissioners of Customs & Excise

75. EKo 05.06.1997, C-2/95, Sparekassernes Datacenter (SDC) vs Skatteministeriet

76. EKo 05.07.2012, C-259/11, DTZ Zadelhoff vof vs Staatssecretaris van Financiën

77. EKo 08.12.2005, C-280/04, Jyske Finans A/S vs Skatteministeriet

78. EKo 09.10.2001, C-409/98, Commissioners of Customs & Excise vs Mirror Group plc.

79. EKo 10.03.2011, C-540/09, Skandinaviska Enskilda Banken AB Momsgrupp vs
Skatteverket

80. EKo 10.09.2002, C-141/00, Ambulanter Pflegedienst Kügler GmbH vs Finanzamt für
Körperschaften I in Berlin

81. EKo 11.07.2014, C-264/14, Hedqvist

82. EKo 11.08.1995, C-453/93, W. Bulthuis-Griffioen vs Inspecteur der Omzetbelasting

83. EKo 12.06.2014, C-461/12, Granton Advertising BV vs Inspecteur van de
Belastingdienst Haaglanden/kantoor Den Haag

84. EKo 13.03.2014, C-464/12, ATP PensionService A/S vs Skatteministeriet

85. EKo 14.07.1988, C-172/96, Commissioners of Customs & Excise vs First National
Bank of Chicago

86. EKo 14.12.2006, C-401/05, VDP Dental Laboratory NV vs Staatssecretaris van
Financien

87. EKo 16.09.2004, C-382/02, Cimber Air A/S vs Skatteministeriet

88. EKO 16.12.2010, C-270/09, Macdonald Resorts Ltd vs The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs
89. EKO 19.04.2007, C-455/05, Velvet & Steel Immobilien und Handels GmbH vs Finanzamt Hamburg-Eimsbüttel
90. EKO 19.07.2012, C-112/11, ebookers.com Deutschland GmbH vs Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände — Verbraucherzentrale Bundesverband eV
91. EKO 19.07.2012, C-44/11, Finanzamt Frankfurt am Main V-Höchst vs Deutsche Bank AG
92. EKO 19.11.2009, C-461/08, Don Bosco Onroerend Goed BV vs Staatssecretaris van Financiën
93. EKO 21.02.2006, C-419/02, BUPA Hospitals vs Goldsborough Developments
94. EKO 27.10.1993, C-281/91, Muys' en De Winter's Bouw- en Aannemingsbedrijf vs Staatssecretaris van Financiën
95. EKO 28.07.2011, C-350/10, Nordea Pankki Suomi Oyj
96. EKO 29.10.2009, C-29/08, Skatteverket vs AB SKF
97. Haldusasi 18.11.2014, 3-14-50581
98. RKHKm 08.09.2008, 3-3-1-38-08
99. RKHKo 12.08.2010, 3-3-1-47-10
100. RKHKo 16.06.2010, 3-3-1-36-10
101. RKPJKo 06.03.2002, 3-4-1-1-02, RT III 2002, 8, 74

Elektroonilistel kandjatel allikad

102. A. Kallam: miks bitcoin ei ole raha, Postimees, 28.01.2014, arvutivõrgus: <http://arvamus.postimees.ee/2677806/aivar-kallam-miks-bitcoin-ei-ole-raha>, seisuga 28.03.2015
103. A. Sauga, Kuidas hakata bitcoinlaseks? MTÜ Eesti Krüptoraha Liit, 29.08.2014, arvutivõrgus: <http://www.kryptoraha.ee/bitcoin/kuidas-hakata-bitcoinlaseks/>, seisuga 05.03.2015
104. A. Tolkachev, K. Osipova, Possibilities and Risks of Using Bitcoin in Russia, 29.08.2013, arvutivõrgus: <http://www.atplaw.ru/useful/articles/vozmozhnosti-i-riski-ispolzovaniya-bitkoin-v-rossii.html>, seisuga 02.04.2015

105. A. van Wirdum, Dutch Official: Bitcoin Transactions Probably Not Liable for VAT, CoinDesk, 25.11.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/dutch-official-bitcoin-transactions-probably-liable-vat/>, seisuga 31.03.2015
106. Advokaat: Bitcoiniga kauplemise suhtes on vaja riigi ühtset seisukohta, mitte politsei ähvardusi, Ärileht.ee, 22.02.2014, arvutivõrgus: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/advokaat-bitcoiniga-kauplemise-suhtes-on-vaja-riigi-uhetset-seisukohta-mitte-politsei-ahvardusi?id=68080277>, seisuga 28.03.2015
107. Advokaat: Eesti riik keerab bitcoinidega kauplejaid pitsitades vinti üle, err.ee, 07.05.2014, arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/cbb121c0-8fad-40cf-9cab-eab4a4dae078>, seisuga 28.03.2015
108. Bitcoin pakub võimalust rahapesuks, Postimees, 16.12.2014, arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/3027253/bitcoin-pakub-voimalust-rahapesuks>, seisuga 28.03.2015
109. Bitcoin: Detsentraliseeritud virtuaalraha, X Keskus 13.11.2014, arvutivõrgus: <http://kes-kus.ee/bitcoin-detsentraliseeritud-virtuaalraha/>, seisuga 28.03.2015
110. Bitcoin'i eduteed pärsib reguleerimatus, Postimees, 06.11.2014, arvutivõrgus: <http://pluss.postimees.ee/2981337/bitcoini-eduteed-parsib-reguleerimatus>, seisuga 28.03.2015
111. Inspektsioon Bitcoinist: me ei saa anda hinnanguid teenuse kohta, mille olemus pole teada, Postimees, 20.02.2014, arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2703940/inspektsioon-bitcoinist-me-ei-saa-anda-hinnanguid-teenuse-kohta-mille-olemus-pole-teada>, seisuga 28.03.2015
112. J. Adamowski, Polish Tax Authority: Bitcoin Mining Profits Subject to 23% VAT, CoinDesk, 27.05.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/polish-tax-authority-bitcoin-mining-profits-subject-22-vat/>, seisuga 06.03.2015
113. L. Jürisoo, Venemaa keelustab nüüd Bitcoin'i arveldustega seotud veebikeskkondi, Forte.ee, 17.01.2015, arvutivõrgus: <http://forte.delfi.ee/news/digi/venemaa-keelustab-nuud-bitcoini-arveldustega-seotud-veebikeskkondi?id=70586467>, seisuga 28.03.2015
114. N. Hajdarbegovic, Finland Classifies Bitcoin as VAT-Exempt Financial Service, CoinDesk, 19.11.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/finland-classifies-bitcoin-vat-exempt-financial-service/>, seisuga 06.03.2015
115. N. Popper, In Bitcoin's Orbit: Rival Virtual Currencies Vie for Acceptance, The New York Times, 24.11.2013, arvutivõrgus:

- http://dealbook.nytimes.com/2013/11/24/in-bitcoins-orbit-rival-virtual-currencies-view-for-acceptance/?_r=1, seisuga 30.03.2015
116. New Liberty Standard, 2009 Exchange Rate, arvutivõrgus: <http://bit.ly/1tHFbtR>, seisuga, 05.03.2015
117. Notice 2014-21, arvutivõrgus: Q/A 5 http://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf?utm_source=3.31.2014+Tax+Alert&utm_campaign=3.31.14+Tax+Alert&utm_medium=email, seisuga 05.03.2015
118. P. Rizzo, Belgian Tax Body: Bitcoin Trades Not Subject to VAT, CoinDesk, 22.09.2014, arvutivõrgus: <http://www.coindesk.com/belgium-tax-vat-bitcoin-transactions/>, seisuga 06.03.2015
119. PWC, Belgium – Bitcoin Trading Exempt from VAT ... for now, 09.10.2014, arvutivõrgus: <http://ebiz.pwc.com/2014/10/belgium-bitcoin-trading-exempt-from-vat-for-now/>, seisuga 05.03.2015
120. R. Lõhmus bitcoinist: suuremad innovatsioonid on sellised, mida tarbija ei oska eelnevalt küsida, Ärileht.ee, 12.09.2014, arvutivõrgus: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/rain-lohmus-bitcoinist-suuremad-innovatsioonid-on-sellised-mida-tarbija-ei-oska-eelnevalt-kusida?id=69736557>, seisuga 28.03.2015
121. S. Capaccioli, Value Added Tax (VAT) & Bitcoin – A summary, Bitcoin Magazine, 09.09.2014, arvutivõrgus: <https://bitcoinmagazine.com/16197/value-added-tax-vat-bitcoin-summary/>, seisuga 06.03.2015
122. T. H. Ilves, Hargnevates teedest valida tarkus, 24.02.2015, arvutivõrgus: <http://www.president.ee/et/ametitegevus/koned/11118-hargnevatest-teedest-valida-tarkust/index.html>, seisuga 06.03.2015
123. UK tax authorities ready to exempt bitcoin trading from VAT, according to press reports, Out-Law.com, 03.03.2014, arvutivõrgus: <http://www.out-law.com/articles/2014/march/uk-tax-authorities-ready-to-exempt-bitcoin-trading-from-vat-according-to-press-reports/>, seisuga 06.03.2015
124. Wikipedia, Bitcoin, arvutivõrgus: <http://et.wikipedia.org/wiki/Bitcoin>, seisuga 02.04.2015
125. Wikipedia, Digital gold currency, arvutivõrgus: http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_gold_currency, seisuga 06.03.2015
126. Wikipedia, E-gold, arvutivõrgus: <http://en.wikipedia.org/wiki/E-gold>, seisuga 06.03.2015

127. Wikipedia, Raha, arvutivõrgus: <http://et.wikipedia.org/wiki/Raha>, seisuga 06.03.2015
128. Virtuaalsed valuutad ja reaalsed riskid, Postimees, 13.07.2014, arvutivõrgus: <http://majandus24.postimees.ee/2854143/virtuaalsed-valuutad-ja-reaalsed-riskid>, seisuga 28.03.2015

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerttu Kuusemäe,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Krüptorahade käibemaksu regulatsioon“,

mille juhendaja on Villy Lopman ja kaasjuhendaja dotsent Lasse Lehis,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas 04.05.2015